

**KOBİ'LERE YÖNELİK TEŞVİKLERİN KOBİ'LERİN VERGİSEL
DAVRANIŞLARINA ETKİSİ: AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ**

Rabia Tuğba EĞMİR

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Gülsüm GÜRLER HAZMAN

Aralık, 2016

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KOBİ'LERE YÖNELİK TEŞVİKLERİN KOBİ'LERİN
VERGİSEL DAVRANIŞLARINA ETKİSİ:
AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ

Hazırlayan
Rabia Tuğba EĞMİR

Danışman
Doç. Dr. Gülsüm GÜRLER HAZMAN

AFYONKARAHİSAR 2016

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “KOBİ’lere Yönelik Teşviklerin KOBİ’lerin Vergisel Davranışlarına Etkisi: Afyonkarahisar Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

23/12/2016

Rabia Tuğba EĞMİR

İmza

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Gülsüm G. HAZMAN

Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Hakkı ODABAŞ

: Yrd. Doç. Dr. Ceyda KÜKRER

İmza

Maliye Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Rabia Tuğba EGMİR'in "**KOBİ'lere Yönelik Teşviklerin KOBİ'lerin Vergisel Davranışlarına Etkisi: Afyonkarahisar Örneği**" başlıklı tezi, 23.12.2016 günü saat 10:30'da Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet YARAMIŞ
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET

KOBİ'LERE YÖNELİK TEŞVİKLERİN KOBİ'LERİN VERGİSEL DAVRANIŞLARINA ETKİSİ: AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ

Rabia Tuğba EĞMİR

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

Aralık 2016

Danışman: Doç. Dr. Gülsüm GÜRLER HAZMAN

KOBİ'ler az sermaye kullanımı yanında, daha çok emek yoğun çalışan, çabuk karar verme yeteneğine sahip, düşük düzeyde yönetim giderleri ile ucuz bir üretim gerçekleştiren iktisadi teşebbüsler olarak tanımlanmaktadır. KOBİ'ler istihdam sağlama, yatırım faaliyetlerinde bulunma, üretime katkı yapma gibi faaliyetlerde bulunmalarından dolayı ekonomik açıdan önemli bir yere sahip olmaktadır. KOBİ'ler, yeni istihdam alanları yaratılmasındaki katkıları, piyasa koşullarındaki değişikliklere uyum sağlama yetenekleri ve ekonomik kalkınmanın sağlanmasındaki etkileri ile gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde gün geçtikçe ön plana çıkmaktadır. Ülkelerin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasındaki öneminin fark edilişi KOBİ'lere yönelik çok sayıda teşvik ve destek politikaların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Bu çalışmada KOBİ'lere sağlanan mali nitelikteki desteklerin KOBİ'lerin vergisel davranışları üzerine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Nicel araştırma modellerinden tarama modeli ile gerçekleştirilen bu araştırma Afyonkarahisar Organize Sanayi Bölgesi'nde çeşitli sektörlerde faaliyetini sürdüren 106 işletme üzerinde yapılmıştır. Çalışma sonunda, KOBİ'lere yönelik vergisel teşviklerin

eşitliliği açısından firmalar açısından farklı görüşler tespit edilmiştir. Buna göre vergisel teşviklerden yararlanmayanlar KOBİ'lere yönelik vergi teşviklerinin çeşitlilik itibariyle yeterli olduğuna inanmaktadır. Bu yönüyle görüşleri vergisel teşviklerden yararlananlardan anlamlı bir farklılık arz etmektedir.

Bunun yanı sıra işletmeler genel olarak, vergi teşviklerinin vergileri ödemeyi kolaylaştırdığını, vergi yükü ile kayıp ve kaçakları azalttığını ve çeşitlilik itibariyle yeterli olduğunu düşünmektedir. Bu sonuçlara en yüksek düzeyde gıda ve madencilik sektöründeki işletmeler katılım göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: KOBİ, mali teşvik, vergisel sonuçlar.

ABSTRACT

THE EFFECT OF INCENTIVES FOR SME's TO THE TAXATIONAL BEHAVIOURS OF SME's: CASE OF AFYONKARAHİSAR

Rabia Tuğba EĞMİR

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT of PUBLIC FINANCE**

December 2016

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Gülsüm Gürler HAZMAN

Small and Medium Enterprises are defined as financial enterprises that work mostly with labor intensive beside less capital, have the skill of making quick decision and manufacture cheaply with lower management expenditures. SME's have an important role in economic aspect with regard to provide employment, make investment and contribute to production. SME's are getting important day by day in advanced and developing economies because of their contributions to create new employment areas, their skills of fitting to changes in market conditions and their effects on providing economic progress. Distinguishing the importance of SME's on fulfilling economic and social needs of countries is revealed a large number of incentives and support policies oriented SME's.

In this study, determining the effect of fiscal incentives on SME's attitude for taxes was aimed. This study that was performed by descriptive survey model which is one of the quantitative research models was realized on 106 businesses that carry on the activity in Afyonkarahisar Organized Industrial Zone. At the end of the study, companies have different views on variety of tax incentives. Accordingly, the companies that benefits from the tax incentives believe that tax incentives have an

adequate variety. This view has a meaningful difference from the companies that did not benefit from tax incentives.

Besides, companies think that tax incentives make paying taxes easier, decrease tax incidence, tax loss and tax evasion and have an adequate variety. Companies from food and mining sectors grant these views substantially.

Keywords: SME, fiscal incentive, taxational results.

ÖNSÖZ

KOBİ'ler az sermaye kullanımı yanında, daha çok emek yoğun faaliyet gösteren, çabuk karar verme yeteneğine sahip, düşük düzeyde yönetim giderleri ile ucuz bir üretim gerçekleştiren iktisadi teşebbüsler olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda özellikle son yıllarda KOBİ'lerin ülke ekonomileri açısından önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda KOBİ'lerin devamlılıklarının sağlanması için çeşitli nitelikte teşviklerle desteklenmesi gerekmektedir. KOBİ'lerin finansal yapılarını güçlendiren teşvikler KOBİ'lerin dolaylı olarak ekonomik yapılarını ve ekonomiye yapacakları katkıyı da etkileyebilmektedir. Dolayısıyla bir ülkede uygulanan teşvikler ülkenin istihdamına, ihracat, yatırım ve üretimine olumlu anlamda yansıtılabilmektedir.

Bu çalışmada da KOBİ'lerin devlet tarafından sağlanan teşvikleri nasıl algıladıkları, bu teşviklerden ne düzeyde haberdar oldukları, ne şekilde yararlandıkları, yararlanamıyor iseler bunun nedenleri ve bu teşviklerin vergi verme davranışlarını ne yönde etkilediği belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın gerçekleşmesi sürecinde usanıp sıkılmadan beni destekleyen, bilgisi ve azmiyle bana rehberlik eden değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Gülsüm GÜRLER HAZMAN'a, yüksek lisans eğitimim süresince bana sonsuz sabır gösteren ve onlara ayıramadığım vakitler için benden anlayışlarını hiç esirgemeyen eşim Eray EĞMİR ve oğlum Selim Alp'e ve beni yetiştirip bugüne dek daima motive eden anne ve babama teşekkürü bir borç bilirim.

Rabia Tuğba EĞMİR

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI... HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.	
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KOBİ'LER VE KOBİ'LERE YÖNELİK MALİ TEŞVİKLER

1. İDARİ VE MALİ YÖNLERİYLE KOBİ'LER.....	3
1.1. KOBİ TANIMI	3
1.2. KOBİ'LERİN ÖZELLİKLERİ.....	5
1.3. KOBİ'LERİN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI	7
1.4. KOBİ'LERİN ÜLKE EKONOMİSİ İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	9
1.5. KOBİ'LERİN SORUNLARI.....	11
2. MALİ TEŞVİK KAVRAMI VE KOBİLERE SUNULAN MALİ TEŞVİKLER	17
2.1. MALİ TEŞVİK KAVRAMI.....	17
2.2. FONKSİYONEL AÇIDAN MALİ TEŞVİKLER.....	18
2.3. MERKEZİ İDARECE SAĞLANAN VERGİSEL NİTELİKLİ MALİ TEŞVİKLER	22

İKİNCİ BÖLÜM

KOBİ'LERE YÖNELİK MALİ NİTELİKTEKİ TEŞVİKLERİN MUHTEMEL SONUÇLARI VE VERGİ ALGISI İLİŞKİSİ

1. VERGİ YÜKÜ KAVRAMI VE KOBİ'LERİN VERGİ YÜKÜ	39
1.1. OBJEKTİF VERGİ YÜKÜ	40
1.2. SÜBJEKTİF VERGİ YÜKÜ	41
1.3. KOBİ'LER ÜZERİNDEKİ VERGİ YÜKÜ	42
2. MÜKELLEFLERİN VERGİYE KARŞI YAKLAŞIMLARI.....	48
2.1. VERGİ BİLİNCİNİN TANIMI VE ÖNEMİ.....	49
2.2. VERGİ BİLİNCİNİN OLUŞMASINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER	50
2.3. VERGİYE YÖNELİK TEPKİLER.....	58
3. MALİ NİTELİKTEKİ TEŞVİKLERİN KOBİ'LER ÜZERİNDEKİ SONUÇLARI	62
3.1. EKONOMİYE İLİŞKİN SONUÇLARI.....	62

3.2. FİRMA BAZINDA SONUÇLARI	62
3.3. MÜKELLEF NEZDİNDE VERGİSEL SONUÇLARI (VERGİ ALGISI İLİŞKİSİ)	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOBİ'LERE YÖNELİK MALİ TEŞVİKLER VE VERGİ ALGISI İLİŞKİSİNİN AMPİRİK SONUÇLARI

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	66
2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	67
3. VERİ TOPLAMA ARAÇI.....	67
4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ	67
4.1. VERİLERİN GÜVENİLİRLİĞİ VE NORMALLİĞİ.....	68
5. BULGULAR.....	69
5.1. DEMOGRAFİK TESTLERE İLİŞKİN BULGULAR	69
5.2. KOBİ'LERE SAĞLANAN MALİ TEŞVİKLERİN VERGİSEL SONUÇLARI	76
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	82
KAYNAKÇA.....	86
EKLER.....	99

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. AB'ye Göre KOBİ Tanımı	5
Tablo 2. Türkiye'de AR-GE Faaliyetinde Bulunan Kuruluşlara Kamu Tarafından Verilen Destekler.....	19
Tablo 3. KOBİ'lere Yönelik Teşvik Sağlayan Diğer Kurumlar.....	25
Tablo 4. GSYH, Genel Bütçe Vergi Gelirleri ve Vergi Yüğü (2002-2015).....	44
Tablo 5. Türkiye ve OECD Ortalama Vergi Yüğü Oranları (Sosyal Güvenlik Primleri Dâhil).....	45
Tablo 6. 2012/13 Döneminde Vergiye Dair Reform Yapan Ülkeler ve Yaptıkları Reformlar.....	47
Tablo 7. Çalışmaya Katılan Yöneticilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Tablosu.....	69
Tablo 8. Çalışmaya Katılan İşletmelerin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Tablosu.....	70
Tablo 9. “Yükümlüsü Olduğu Vergi Mevzuatına Bilme”nin Sektörlere Göre Dağılımı.....	71
Tablo 10. “KOBİ'lerin Finansman Sorunu Yaşama Durumları”nın Sektörlere Göre Dağılımı.....	72
Tablo 11. “Finansman Sorununun Nedeni”nin Sektörlere Göre Dağılımı.....	72
Tablo 12. “Finansman Sorunlarını Çözme Yolu”nun Sektörlere Göre Dağılımı.....	73
Tablo 13. “Devlet Tarafından Sağlanan Yatırım Teşvik Programlarını Yeterli Bulmaya İlişkin Görüşlerin Sektörlere Göre Dağılımı.....	73
Tablo 14. “KOBİ'lerin KOSGEB Desteklerinden Faydalanma Durumları”nın Sektörlere Göre Dağılımı	74
Tablo 15. KOBİ'lerin Mükellefiyet Sürelerine Göre Sağlanan Teşviklerden Faydalanma Sıklıkları	74
Tablo 16. “Vergisel Teşviklerin Neler Olduğunun Hangi Yolla Takip Edildiği”nin Sektörlere Göre Dağılımı.....	75
Tablo 17. “Yararlanılan KOBİ Teşvikleri”nin Sektörlere Göre Dağılımı.....	77
Tablo 18. Vergisel Teşviklerden Yararlanmanın Vergisel Sonuçlara Etkisine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	78
Tablo 19. Vergisel Teşviklerin Vergi Ödemeyi Kolaylaştırdığına Dair Maddeye Verilen Cevapların Sektörlere Göre Dağılımı.....	79
Tablo 20. Vergisel Teşviklerin Vergi Yükünü Azalttığına Dair Maddeye Verilen Cevapların Sektörlere Göre Dağılımı	79
Tablo 21. Vergisel Teşviklerin Vergi Kayıp ve Kaçakları Azalttığına Dair Maddeye Verilen Cevapların Sektöre Göre Dağılımı.....	80
Tablo 22. Vergisel Teşviklerin Çeşitlilik İtibariyle Yeterli Olduğuna Dair Maddeye Verilen Cevapların Sektöre Göre Dağılımı.....	81

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. İşletmelerin Büyüklük Grubuna Göre Temel Göstergeler 2013 (Türkiye).....	10
Şekil 2. Laffer Eğrisi.....	56

KISALTMALAR LİSTESİ

AB:	Avrupa Birliği
AR-GE:	Araştırma- Geliştirme
DTM:	Dış Ticaret Mũsteřarlıđı
EİE:	Elektrik İşleri Etũt İdaresi
GİB:	Gelir İdaresi Başkanlığı
GSYH:	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
ISO:	Uluslararası Standart Organizasyonu
İşBAP:	Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Ağları ve Platformları Kurma Girişimi Projeleri
İşGEM:	İş Geliştirme Merkezi
İşKUR:	Tũrkiye İş Kurumu
KOBİ:	Kũçük ve Orta Bũyũklũkteki İşletmeler
KOSGEB:	Kũçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
SAN-TEZ:	Sanayi Tezleri Programı
STOKP:	Stratejik Odak Konuları Proje
TEKMER:	Teknoloji Geliştirme Merkezleri
TPE:	Tũrk Patent Enstitũsũ
TSE:	Tũrk Standartları Enstitũsũ
TTGV:	Tũrkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TũBİTAK:	Tũrkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TũİK:	Tũrkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

KOBİ'ler günümüz ekonomisinde gerçekleştirmiş oldukları yatırım faaliyetleri, sağladıkları istihdam ve katma değer ile vergi ödeme potansiyeli açısından önemli bir işleve sahiptir. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme (KOBİ), 250 kişiden az yıllık çalışanı istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya mali bilançosunun herhangi biri kırk milyon Türk Lirasını aşmayan ve bu mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ekonomik birimler veya girişimlerdir.

KOBİ'ler yalnızca mal ve hizmet üreten birimler olmayıp büyük işletmelerin kullanmakta olduğu girdileri üretme faaliyeti gösteren yapılardır. KOBİ'lerin sosyoekonomik açıdan bu denli önemli ekonomik birimler oluşunun fark edilmesi, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de KOBİ'lere yönelik çok sayıda teşvik ve destek politikalarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu bağlamda KOBİ olarak ifade edilen küçük ve orta büyüklükteki işletmelere devlet tarafından çeşitli nitelikte vergi indirimi, vergisel teşvikler, sübvansiyon, muafiyet, istisna ve düşük faizli krediler sağlanmaktadır. Böylece ekonomik açıdan KOBİ'ler desteklenerek devamlılıkları sağlanmak istenmektedir.

Mali teşvik, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve/veya gayri maddi destek, yardım ve özendirmelemdir. Devlet eliyle belirli kaynakların belirli sektör ya da kurumlara transfer edilmesi suretiyle teşvik sağlandığı gibi araştırma-geliştirme, eğitim, teknoloji, finansal, makine-teçhizat, pazarlama, danışmanlık gibi hizmetlerin işletmelere sunulması da teşvik kapsamında değerlendirilebilir. Bir ülkede uygulanan mali teşvikler ülkenin istihdamına, ihracat, yatırım ve üretimine olumlu anlamda yansımaktadır.

Bu çalışmada KOBİ'lere sağlanan mali nitelikteki desteklerin KOBİ'lerin vergisel davranışları (vergiye karşı tutumları) üzerine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda KOBİ'lere verilen teşvikler ve sağlanan vergisel ayrıcalıkların, belirtilen işletmelerin vergiye ilişkin algı ve vergi ödeme davranışlarına etkisinin bilinmesi benzer işletmeleri aydınlatıcı bir etki yapacaktır. Bu bağlamda işletmeler mali teşviklerin yaptığı etkilere ilişkin diğer işletmelerin

tecrübelerinden önemli sonuçlar çıkarabilirler. Böylece mali teşvikleri etkin şekilde kullanma noktasında güdülenebilir ve bu doğrultuda stratejiler geliştirebilirler. Bu sebeple KOBİ'lerin devlet tarafından sağlanan teşvikleri nasıl algıladıkları, bu teşviklerden ne düzeyde haberdar oldukları, hangi tür teşviklerden yararlandıkları ve bu teşviklerin vergiye ilişkin belirlenen sonuçlara dair görüşlerini ne yönde etkilediği bu çalışmada değinilen hususlardır.

Araştırma verilerini elde edebilmek amacı ile Afyonkarahisar bölgesinde faaliyet gösteren ve KOBİ tanımı içerisinde yer alan işletmeler ele alınmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçların, KOBİ'lere sağlanacak mali nitelikteki desteklerin etkin kullanılması noktasında yol gösterici olması beklenmektedir.

Bu amaç doğrultusunda tez çalışmasının birinci bölümünde KOBİ kavramının tanımı ve özellikleri ifade edilmiştir. Ayrıca ilk bölümde KOBİ'lere sağlanan mali teşviklere de değinilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde ise KOBİ'lere sağlanan mali teşviklerin sonuçları ile vergi algısı arasındaki ilişki ele alınmıştır. Son olarak üçüncü bölümde ise araştırmada kullanılan yöntem belirtilerek araştırma sonucunda elde edilen bulgulara değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KOBİ'LER VE KOBİ'LERE YÖNELİK MALİ TEŞVİKLER

1. İDARİ VE MALİ YÖNLERİYLE KOBİ'LER

1.1. KOBİ TANIMI

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ) günümüz ülke ekonomilerinde sayılarının fazla oluşu, üretime ve istihdama yaptıkları katkı ve oluşturdukları katma değer önemli bir yer edinmişlerdir. KOBİ'ler en temel anlamıyla az sermaye ve emek yoğun olarak faaliyet gösteren, düşük yönetim giderleri ile ucuz bir üretimin gerçekleştirildiği ve çabuk karar verme özelliğine sahip olan işletmelerdir (Uludağ ve Serin, 1990: 14).

KOBİ'lerin tanımlanmasına esas teşkil eden ölçütler 18 Kasım 2005 tarihli ve 25997 sayılı Resmi Gazete'de Bakanlar Kurulu'nun 2005/9617 sayılı kararı ile "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkındaki Yönetmelik" ile belirlenmiştir. 4 Kasım 2012 tarihli ve 28457 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olan "KOBİ'lerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkındaki Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" ile söz konusu ölçütler yeniden düzenlenmiş olup en güncel KOBİ tanımı yapılmıştır. Buna göre, "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme (KOBİ) iki yüz elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya mali bilançosundan herhangi biri kırk milyon Türk Lirasını aşmayan ve bu yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ekonomik birimler veya girişimler" olarak ifade edilmektedir. Ayrıca aynı yönetmelikte;

Mikro işletme; "on kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya bilançosundan herhangi biri bir milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler,"

Küçük işletme; “elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya bilançosundan herhangi biri sekiz milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler”,

Orta büyüklükteki işletmeler ise “iki yüz elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya bilançosundan herhangi biri kırk milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler,” şeklinde belirtilmiştir.

Ülkemizde farklı kurum veya kuruluşların yaptıkları KOBİ tanımlarında genellikle personel sayısının esas alındığı görülmektedir. Küresel anlamda yapılan KOBİ tanımlarında ise işgücü sayısı, satış hâsılatı, günlük ciro, ihracat-satış oranı, kapasite ve pazar payı gibi ölçütler kabul görmektedir (Çetin, 2007: 3). Bir takım ülkeler KOBİ’lerin işçi kapasitesini 500 işçiden az olacak şekilde belirlemektedir. Buna karşın 54 ülke bu kapasiteyi 250 işçi ile sınırlandırmıştır, Bu ülkelere bakıldığında 13 tanesi düşük, 24 tanesi orta ve son olarak 17’si ise yüksek gelir düzeyinde ülkelerdir (Öztürk, 2007: 6).

KOBİ’ler tanımlanırken göz önüne alınması gereken ölçütlerden biri de ortaklık yapısındaki bağımsızlık düzeyidir. Büyük işletmelerin, bir işletmenin ortaklık yapısındaki hissesinin en az %25 oranında olması, o işletmenin KOBİ davranışı göstermesine engel oluşturmaktadır. Çünkü bu işletmeler, büyük kuruluşların ortaklık yapısında sahip oldukları pay sonucunda güçlü bir mali yapıya kavuşmuş ve likidite sorununu çözmüştür. Bu işletmeler yaşadıkları finansman problemlerinden dolayı değil, KOBİ boyutunda olmanın avantajlarını kullanmak için bu boyutta olmayı tercih etmektedir (Müslümov, 2002: 15).

250 ve altında çalışan sayısına sahip olan, cirosu 50 Milyon Euro veya bilançosu 43 Milyon Euro’ya kadar olan işletmeler ise Avrupa Birliği tarafından belirtilen KOBİ tanımlaması kapsamındadır. Avrupa Birliği tanımı doğrultusunda;

Mikro işletme; “10 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya bilançosundan herhangi biri 2 Milyon Euro’yu aşmayan işletmeler,”

Küçük işletme; “50 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya bilançosundan herhangi biri 10 Milyon Euro’yu aşmayan işletmeler”,

Orta büyüklükteki işletmeler ise “250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı 50 Milyon Euro’yu veya bilançosu 43 Milyon Euro’yu aşmayan işletmeler,” şeklinde belirtilmiştir. Tablo 1’de AB’ye göre KOBİ’lerin tanımlanması özetlenmiştir.

Tablo 1. AB’ye Göre KOBİ Tanımı

Ölçek	Çalışan sayı	Ciro (Yıllık Net Satış Hâsılatı)	Bilanço Toplamı (Yıllık mali bilançosu)	Bağımsızlık Ölçütü
Orta	≤ 250	≤ 50 milyon Euro	≤ 43 milyon Euro	Başka işletmelere ait sermaye oranı ≤ % 25
Küçük	≤ 50	≤ 10 milyon Euro	≤ 10 milyon Euro	≤ % 25
Mikro	≤ 10	≤ 2 milyon Euro	≤ 2 milyon Euro	

Kaynak: Koç, İ. Ö. (2008). *Türk KOBİ’leri Bugünü ve Geleceği*. (Birinci Baskı). Arıkan Basım Dağıtım Yayın, İstanbul.

KOBİ’lere yönelik oluşturulan tanımlamalar sonucunda ülkemizdeki işletmelerin neredeyse tamamına yakınının KOBİ tanımı kapsamına girmiş olduğu söylenebilir. Bunun sonucunda bu işletmelere Avrupa Birliği tarafından sağlanan desteklerden yararlanma olanağı da artmıştır (Abacı, 2015).

1.2. KOBİ’LERİN ÖZELLİKLERİ

Gelişmiş ülkelerin ekonomik sistemlerine önemli bir katkısı olan KOBİ’ler günümüz ekonomik sistemlerinin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. KOBİ’ler değişimlere uyum sağlayabilen esnek yapıları, toplumun tüm kesimlerine hitap edebilmeleri ve büyük işletmeleri tamamlama konusunda sahip oldukları işlev ile tüm dünyadaki işletmelerin yüzde 90’ından fazlasını oluşturan yapılarıyla sosyo-ekonomik gelişmenin önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedirler (Al-Mahrouq, 2010: 4). Bununla birlikte büyük işletmeler, yalnızca ekonominin gelişme dönemlerinde istihdam sağlayabilirken, küçük işletmeler ekonominin genişleme dönemlerinin yanı sıra daralma dönemlerinde de istihdam açısından olumlu katkı sağlamaktadır. KOBİ’ler iş olanakları oluşturma açısından ekonomi için önemli bir yere sahiptir. Hemen hemen her ülkede KOBİ’lerin sahip olduğu önemden dolayı çeşitli teşviklerle devamlılıkları sağlanmak istenmektedir (Ulusoy ve Akarsu, 2012).

KOBİ'lerin tanımlanmasında ortak bir fikir birliği olmamasına rağmen, literatüre bakıldığında özellikleri konusunda ortak bir görüşe varıldığı ve KOBİ'lerin özellikleri nitel ve nicel olarak ikiye ayrıldığı görülmektedir.

Nicel özellikler olarak ifade edilen ölçütler, sayılabilen ve istatistiksel olarak ifade edilebilen özellikleri temel almaktadır. Nicel olarak kabul edilen ölçütlerin devlet tarafından uygulanan teşvik politikalarında esas alındığı görülmektedir (Aras, 2002: 3). Nicel ölçütler bağlamında devlet teşviklerinden hangi işletmelerin yararlanabileceği ya da hangi işletmelerin teşvik kapsamı dışında kalacağı belirlenirken şu ölçütlerden faydalanılmaktadır (Müftüoğlu, 1998: 77):

- İstihdam edilen işçi sayısı,
- İşletmenin aktif ve pasif toplamları,
- Sermaye miktarı,
- Kar miktarı,
- İşletmenin ödemiş olduğu vergi miktarı,
- Üretim miktarı,
- Kullanılan malzeme miktarı,
- İşletmenin sektör bazındaki pazar payı,
- Satış miktarı,

Nitel olarak belirtilen özellikler ise KOBİ'lerin sayısal olarak ifade imkânı bulunmayan yönlerinin birtakım ölçütlerle sınırlandırılmasını ifade etmektedir. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir (Mutlu, 2013: 1; Koçel, 1993: 10):

- Bağımsız yönetim şekli,
- Sermayenin işletme sahibine ait olması,
- Girişimcinin işletmede fiili olarak çalışıyor olması,
- Uzmanlaşmanın yeterli olmaması,
- Yönetimde etkinliğin olmaması,
- İşletmenin pazar payı düşüktür.

1.3. KOBİ'LERİN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

KOBİ'lerin büyük işletmelerle kıyaslandığında birçok avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. KOBİ'lerin avantaj olarak belirlenen özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Bayülken ve Kütükoğlu, 2010: 31-34; Beybur, 2009: 50):

- Pazar şartlarının ve ekonomik konjonktürel dengenin değişen yapısına daha kolay uyum sağlayabilirler,
- Müşteriler ve personel ile yakın ilişki içindedirler. Böylelikle müşteriler ile çalışan personelin sorunları daha yakından görülerek çözüme kavuşturulabilir ve müşteri ve çalışanın memnuniyeti daha kolay sağlanabilir,
- Yeni iş kurulması yolu ile istihdam oluşturmaya katkı sağlarlar. Ayrıca emek yoğun teknoloji kullanan KOBİ'ler daha az yatırım yapılması ve daha düşük nitelikli işçi çalıştırılması ile işsizliğin kısmen de olsa azaltılmasına imkan sağlamaktadırlar,
- Üretim tekniklerinin çeşitliliği ve farklı faaliyetlerde bulunmaları ile büyük çaplı işletmelere rakip olarak değil onları tamamlayıcı nitelikte faaliyette bulunmaktadır,
- Ülkemizde gelişmede geri kalmış bölgelere büyük işletmeler tarafından gerçekleştirilen yatırımların fazla olmaması nedeni ile bölgeler arası gelişmişlik farkı oluşmaktadır. KOBİ'ler vasıtası ile bu gelişmişlik farkı, KOBİ'lerin gelişmede geri kalan bölgelerde de yer alması ile önemli ölçüde azaltılabilmektedir. Böylelikle KOBİ'ler gelişmekte olan bölgeler için istihdam ve kalkınma oluşturmada ve gelir dağılımındaki dengesizlik de azaltılmaktadır,
- Genellikle aile şirketi olarak kurulmaları sebebiyle karar alma fonksiyonları hızlıdır,
- Rekabeti sağlayarak, bireysel tasarrufları teşvik etmektedirler.

KOBİ'lerin sayılan bu avantajlarının yanı sıra literatürde kabul görmüş dezavantajları ise şu şekilde yer almaktadır (Kulakoğlu, 2013: 19-20; Taş, 2010: 55; Bayülken ve Kütükoğlu, 2010: 34-38; Türköz, 2008: 24-27):

- *Sermaye yapılarının güçlü olmaması*: KOBİ'lerin ekonomik anlamda yetersiz sermaye ile çalışmaları olumsuz bir durumdur. Faaliyet gösterdikleri ilk yıllarda risk alabilme yetenekleri düşük olmaktadır. Ayrıca yeni kaynaklar keşfetmek

noktasında tam anlamı ile bir bilgi ve stratejiye sahip değildirler. Bu nedenle KOBİ'ler uzun süreli yatırıma dönük sermaye oluşturmada güçlük çekerler.

- *Örgütsel yönetimdeki yetersizlikler:* KOBİ sahiplerinin genellikle işletmelerin yöneticisi de olması idari anlamda profesyonel bir anlayışın yerleşmesini engellemektedir. Yönetim konusunda teknik bilgiye sahip olmama, yetki devrinde isteksiz davranma, işletme büyüdüğünde işlerin üstesinden gelememe veya uzman personel istihdamında kısıtlı imkanlara sahip olma gibi sebepler işletmelerin başarısını düşürmektedir. Ayrıca işletmenin sahibi olan yönetici idari alan dışında işletmenin tüm sorunlarıyla bizzat ilgilendiğinden bu durum bir yönetim zafiyetine yol açmaktadır.

- *Nitelikli işgücü sağlayamamak:* KOBİ'ler hem nitelikli işgücü temin etmede hem de personeline hizmet içi eğitim vermede mali yapısı nedeniyle yetersiz kalmaktadır.

- *Dışa açılmada yetersiz olma:* KOBİ'ler ülkenin ihracat potansiyeline yeteri kadar katkı sağlayamamaktadır. KOBİ'lerin ülke çapında gerçekleşen ihracattaki payının % 10 civarında olduğu görülmektedir.

- *Vergi kanunları ve vergilendirme sistemleri:* Genellikle emek yoğun faaliyet gösteren KOBİ'ler yüksek oranda vergiler ve SSK primleri nedeniyle mali anlamda zorluklarla karşılaşmaktadır. Bunun yanında vergi stopajı ve sigorta primleri gibi kalemlere ilişkin belgeleri düzenlemek ve bunları ilgili kurumlara iletme işletmenin giderlerini arttırmaktadır.

- *Pazarlamaya ilişkin zorluklar:* KOBİ'lerin büyük işletmeler gibi nitelikli yollarla pazarı takip edememesi bu işletmelerin faklı ve daha büyük pazarlara açılmasını engellemektedir. Bu durum da piyasada rekabet etmeyi zorlaştıran bir etken olmaktadır.

- *Yatırım ve AR-GE (Araştırma-Geliştirme) olanaklarının kısıtlı olması:* KOBİ'lerin özsermayesi, yatırım yapılması ve gerekli işletme sermayesinin sağlanması için yeterli olmamaktadır. Kredi almak için de birçok şartı yerine getirmeye çalışan işletmeler maliyetleri karşılama noktasında sıkıntı çekmektedir. Araştırma ve geliştirmenin önemli ölçüde harcama ile uzman personel istihdamını gerektirmesi nedeniyle KOBİ'ler büyük işletmelere göre dezavantajlı durumda olmaktadır.

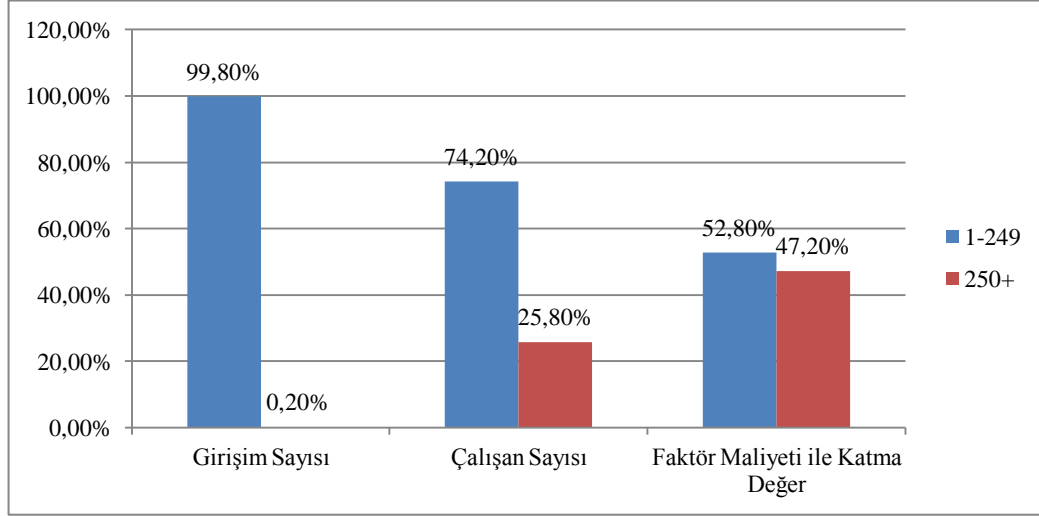
1.4. KOBİ'LERİN ÜLKE EKONOMİSİ İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

KOBİ'ler ülke genelinde ve bölgesel düzeyde yeni istihdam olanakları sunmaları, esnek yapıları sayesinde değişen piyasa yapılarına kolayca uyum sağlayabilmeleri, tüketici taleplerine hızlı cevap verebilmeleri, ürün farklılaştırmaya dönük esnek üretim yapıları ve dengeli bir ekonomik ve sosyal kalkınmayı sağlayan fonksiyonları ile ülke ekonomimizde önemli yer edinmiştir.

KOBİ'ler sadece mal ve hizmet üretmeyip büyük işletmelere mamul ve yarı mamul üretme işlevleriyle de ekonomiye katkı sağlamaktadırlar. Böylelikle büyük işletmelere yan sanayi şeklinde destek vermektedirler. Bu işleviyle KOBİ'ler büyük işletmelerin verimini arttırmada da rol oynamaktadır (Ekinci, 2003: 26; Sariaslan, 1996: 9). KOBİ'ler üzerine yapılan bir araştırmanın bulgularında ABD'de otomotiv sektöründeki 211 bin işletmenin %80'i bünyesinde 1-4 işçi bulundurmaktadır. Japonya'da faaliyet gösteren bir otomotiv firmasında üretimin % 70'ini 36 bin yan sanayi firması yaparken, bunların 35 bini 100 kişiden az işçi istihdam etmektedir. Buna göre küçük ve orta ölçekli işletmeler ile büyük işletmeler arasında birbirini tamamlayıcı bir ilişki olduğu ifade edilebilir (Mutlu, 2013: 4).

Sanayi ve hizmet sektörlerinde 2013 yılında toplam 2 695 131 girişim faaliyet göstermiştir. Şekil 1'de Türkiye'de 2013 yılı itibarıyla sanayi ve hizmet sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin girişim sayısı, çalışan sayısı ve faktör maliyeti ile katma değerlerine ilişkin olarak KOBİ'lerin bu işletmeler içindeki oranı hakkında bilgi verilmektedir. Bu kapsamda, Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) toplam girişim sayısının % 99,8'ini, faktör maliyetiyle katma değer % 52,8'ini ve çalışan sayısı ile da % 74,2'sini oluşturmaktadır. Oranlar göz önüne alındığında sanayi ve hizmet sektörleri açısından KOBİ'lerin önemli bir büyüklüğe sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 1. İşletmelerin Büyüklük Grubuna Göre Temel Göstergeler 2013 (Türkiye)

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/>.

Ayrıca TÜİK verileri dikkate alındığında istihdamın % 74,2'sini, maaş ve ücretlerin % 54,7'sini, cironun % 63,8'ini ve maddi mallara ilişkin olarak brüt yatırımın ise % 53,3'ünü KOBİ'ler oluşturmaktadır. KOBİ'lerin 2013 yılında en fazla faaliyet gösterdiği sektör ticaret sektörü olmuştur. Ayrıca KOBİ'ler ticaret sektöründeki istihdamda en büyük paya sahip olmuştur.

KOBİ'lerin ekonomik fonksiyonları yanında sosyal alanda da önemli görülebilecek bazı rolleri vardır. KOBİ'lerin gelişmemiş bölgelerde istihdam sağlayarak, bu bölgelerden gelişmiş bölgelere olan insan göçünü engellemesi, bölgesel kalkınmayı destekleyen ve bölgeler arası ekonomik dengesizliği gideren bir etki yapmaktadır (Alpugan, 1998: 14; Gücelioğlu, 1994: 1; Sarıaslan, 1994: 22). Ayrıca KOBİ'lerin dönemsel kriz ve dalgalanmalardan az etkilenir bir özellik taşıması, bu dönemlerde tehdit altında olan toplumsal barış ve istikrarın korunmasını sağlamaktadır (Yurttadur, 2011: 31). KOBİ girişimcilerinin başarı istekleri, attıkları cesur adımlar ve yatırım yapma arzuları o ülkede siyasi istikrarın temel mekanizmalarındandır. Başarılı olan girişimciler kendilerini takip eden girişimcilerin motivasyonunu da arttıracak ve oluşan pozitif ortam ülke ekonomisine olumlu etkiler yapacaktır. Bu durum da üretim sektöründe hem sosyal hem de psikolojik yönden olumlu bir hava oluşmasını sağlayacaktır (Akgemci, 2001: 45).

Ülke ekonomimiz açısından KOBİ'lerin önemi şu şekilde sıralanmaktadır (Alpugan, 1998: 14; Gücelioğlu, 1994: 1; Çetinkaya, 1992: 251-257):

- Yenilikleri teşvik eder ve üretimde esnek bir yapının oluşmasına imkan sağlarlar,
- Sermayenin büyük işletmelerde toplanmasını önleyerek bölgesel düzeyde gelir dağılımına katkıda bulunurlar,
- Emek yoğun faaliyet gösterdikleri için gelişmemiş bölgelerden gelişmiş bölgelere olan göçü azaltırlar. Böylelikle hem bölgesel hem de ülke genelinde istihdama katkı sağlarlar,
- Büyük ölçekli işletmelerin ürettiği mal ve hizmetleri de üretmeleri sebebiyle büyük ölçekli işletmeler için rekabet ortamı oluşturarak ekonomiye canlılık kazandırırılar,
- Çabuk karar verme imkânına sahip idare yapılarıyla alanlarında seri ve az maliyetli üretim gerçekleştirirler,
- Büyük ölçekli işletmelerin kullandıkları mamul ve yarı mamul gibi girdileri üreterek yan sanayide ekonomiye katkı sağlarlar,
- Talep değişimlerine daha kolay uyum sağlarlar,
- Eğitim açısından bu işletmeler kalifiye elemanların teknik eğitimlerini aldıkları ilk kuruluşlar durumundadır,
- Atıl durumdaki hammadde, işgücü ve finansman kaynaklarının daha küçük yatırımlarla işletilmesine imkân tanıyarak yaşam düzeyini yükseltirler,
- Küçük birikimler ve ailelerin tasarruflarının doğrudan yatırıma yansıtılmasını sağlarlar,
- Bölgelerindeki sanayinin tamir ve bakım sorunlarını çözme fonksiyonunu üstlenirler.

1.5. KOBİ'LERİN SORUNLARI

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, yönetim ve örgütlenme, üretim yönetimi ve teknoloji, pazarlama, insan kaynakları ve finansman gibi bir takım temel sorunlarla karşılaşabilmektedir. Bu bölümde KOBİ'lerin yaygın sorunlarının nedenlerine ve çözüm önerilerine alt başlıklar halinde değinilecektir.

1.5.1. Finansman Sorunları

Finansal sorunlar KOBİ'lerin yaşadıkları en önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Finansman sorunu KOBİ'lerin kurulmasından itibaren başlayarak devam

etmektedir. KOBİ'ler sermaye piyasasından kaynak edinebilmek amacıyla kaynak sağlayacak olan kesimlere teminat vermelidir. Teminat sağlama noktasında özkaynaklarının yetmemesi ve bu hususta güven sağlayamaması dış kaynak bulmayı güçleştiren durumlardır. Sermaye piyasasından kaynak temin edemeyen ve bunun yanı sıra banka kredilerinin temini noktasında da yetersizlik yaşayan KOBİ'ler yalnızca özsermayelerini kullanmak durumunda kalmaktadır. Böylece kredi verecek olanlar da risk almak istemedikleri için, küçük çaptaki işletmelerin başlangıç sermayelerinin en az % 50' si özkaynaklarından karşılanmaktadır (Dane, 2010: 75). Ülkemizde KOBİ'lerin krediden yararlanma oranlarına bakıldığında bunun % 3-4 civarında olduğu görülmüştür. Fakat bu oranların Japonya'da % 50, Fransa'da % 48, ABD'de % 42, Almanya'da % 35 ve İngiltere'de % 27 olduğu görülmektedir (Erkumay, 2000: 45). Türkiye belirtilen bu ülkeler ile karşılaştırıldığında, ülkemizde KOBİ'lerin krediden yararlanma imkânının çok düşük olduğu görülmektedir. Krediden yararlanma noktasındaki yetersizlik ise finansman sorununu ortaya çıkaran önemli etmenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

KOBİ'lerin öne çıkan finansal özelliklerine bakıldığında işletmelerin ayrı bir finansman departmanının olmaması, kredilendirilmelerinde işletme performansı ve ödeme gücünün yanı sıra işletme sahibinin kişi olarak göstereceği teminatların önem taşınması, kredilendirilme şartlarında işletmenin işletme sahibiyle özdeşleşmiş olmasının yaptığı etki, oto finansmanın küçük işletmelerde daha düşük olması ile bu tür işletmelerin iflas etmesi durumunda işletme sahiplerinin mal varlıkları ile kredi borçlarına karşı sorumlu olmalarından dolayı işletme sahiplerinin bu riski almaktan çekinmeleri gibi durumlar karşımıza çıkmaktadır (Müftüoğlu, 1998: 57). Ayrıca literatüre bakıldığında öne çıkan finansman sorunları şu şekilde yer almaktadır;

Özsermaye ve işletme sermayesinin yetersiz olması: KOBİ'lerin özsermayesinin yetersiz olması sonucu işletmelerin borçlanmaya olan gereksinimleri artmaktadır. Borçlanma dolayısıyla katlanılan faiz ödemeleri ile kar marjları azalan KOBİ'lerin özsermayesi daha da yetersiz hale gelmektedir. Elde edilen karların dağıtılmayıp sermayeye eklenmesi finansman ihtiyacı duyan KOBİ'leri büyük işletmelere kıyasla daha dezavantajlı duruma getirmektedir (Çetin, 2007: 63).

Kredi sağlama noktasında yaşanan güçlükler ile kredi maliyetlerinin yüksek olması: KOBİ'ler kuruluş aşamasında pazar etütlerini gerçekleştirememeleri ve yeterli fizibilite çalışmaları yapamamalarının yanı sıra yatırım için gerekli olan sermaye tutarlarını da belirleyememektedir. Başlangıç aşamasında birçok KOBİ tarafından işletme sermayesi yerine sabit sermaye yatırımlarının dikkate alınması KOBİ'lerin daha kuruluş aşamasında finansman sorunlar yaşamasına sebep olmaktadır. Bununla birlikte kuruluş aşamasında KOBİ'lerin sermayesinin çoğunu kişisel tasarruflar oluşturmakta ve özsermayesindeki yetersizlikten dolayı ticari bankalardan kredi temin etmede sıkıntılar yaşanmaktadır. Çünkü ülkemizde yer alan kredi kurumları bilançosu yeterli olan işletmelere kredi sağlamaktadır. Dolayısıyla küçük çaptaki işletmelerin bilançolarının yetersiz olması kredi temin etme yoluyla yeteri kadar kaynak sağlayamamaları sonucunu doğurmaktadır (Sarıaslan, 1994: 45).

Sermaye piyasasından yeteri kadar yararlanamama: İşletmelerin finansman sağlama yollarından biri de sermaye piyasaları aracılığı ile olmaktadır. Girişimciler, işletmelerini büyütebilmek ve daha ucuz finansman kaynağı bulabilmek için halka açılma yöntemini kullanmaktadır. Halka açılma yönteminin verimli olması ise bu yöntemin avantaj ve dezavantajlarının iyi bilinmesini gerektirmektedir. Halka açılma yönteminin likiditeyi ve işletme değerini arttırma imkanının olması, prestij sağlama imkanı, borçlanma imkanını arttırması ve sermayenin daha düşük maliyet sağlaması gibi avantajları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra ortakları sürekli memnun etme çabası, şirket içi bilgilerin ortaya çıkması, kontrol kaybı olasılığı ve sürekli gelişme için baskıların oluşma riski ise halka açılma yönteminin dezavantajları arasında bulunmaktadır (Kaya ve Peçen, 1999: 39).

Küçük ve orta büyüklükteki işletme sahiplerinin geleneksel “yönetim bizde kalsın, kimse karışmasın” anlayışı, halka açılırken katlanacakları maliyetlerin yanı sıra küçük işletme olmalarının verdiği sermaye piyasasına açılmanın bir yarar getirmeyeceği anlayışı ile sermaye piyasası tarafından kabul edilen organizasyon yapısı ve gelişmiş muhasebe sistemlerine sahip olmamaları sermaye piyasasına girmelerine engel olarak gösterilebilir (Kutlu ve Demirci, 2007: 192).

Finansal yönetimdeki yetersizlikten dolayı katlanılan sorunlar: KOBİ'ler tarafından yeterli finansal yönetim tekniklerinin bilinmemesi bu işletmelerin mikro

ölçüde sorunları arasında yer almaktadır. Ayrıca bu işletmelerin yöneticilerinin yeterli finansal yönetim bilgisinin olmayışı, ayrı bir finansman departmanının olmaması da bu anlamdaki aksaklıklar arasında gösterilebilir (Kutlu ve Demirci, 2007: 192).

Alternatif finansal tekniklerinin yeterince kullanılmaması: KOBİ'lerin özkaynakları haricinde kullandıkları alternatif finansman kaynağı olarak banka kredileri sayılabilir. Ancak elde edilen veriler KOBİ'lerin leasing, factoring, Eximbank, Avrupa Yatırım Bankası gibi finansman kaynaklarını pek kullanmadığını göstermektedir (Kutlu ve Demirci, 2007: 192).

1.5.2. Pazarlama Sorunları

Pazarlama konusunda yeterli bilgiye sahip olan KOBİ'ler iç ve dış pazarda başarılı olabilirler. Uzun dönemli getirileri olan pazarlama yöntemleri, işletme sahipleri açısından kısa zamanda verim elde edilecek yöntemler olarak düşünülmektedir. Fakat bu uygulamalar uzun dönemde sonuç almaya yönelik uygulamalardır. Ayrıca pazarlama bölümlerinin olmaması ve satışların deneyimler sonucu gelişmesi bu alanda öne çıkan sorunlar arasında bulunmaktadır (Mutlu, 2013: 11-12). KOBİ'lerin bağımsızlıklarına verdikleri önem de diğer işletmeler ile iletişim ve ortaklıklar kurma noktasında isteksiz olmalarını beraberinde getirerek pazarlama alanında büyük işletmeler ile rekabeti zorlaştıran etmenlerden biri olmaktadır (Ar ve İskender, 2005).

Türkiye'de bulunan KOBİ'lerin; pazarlama elemanlarının nitelik bakımından yetersiz olması, pazar oluşturmak için yeterince harcama yapılmaması, fiyat politikalarının belirlenmemesi ve satış planlarının yapılmamış olması pazarlama konusunda karşılaşılan sorunların başında gelmektedir. Buna ek olarak satış için gerekli olan gelişme, tutundurma ve reklam çalışmalarının araştırılmamış olması, hedef alınan pazarların araştırılması, değerlendirilmesi ve bulunması ile ilgili sorunlar ve ürünün üretici firma dışında diğer pazarlama kuruluşlarınca dağıtılması gibi sorunlar da pazarlama konusunda KOBİ'leri karşısına çıkan sorunlar arasında yer almaktadır (Demirdöğen, 1996: 64). KOBİ'lerin uluslararası pazarlarda yer almasıyla birlikte dil konusu da önemli bir pazarlama sorunu haline gelmiştir

(Eroğlu, İnce ve Gül, 2008). Dış pazarlara açılmak isteyen KOBİ'ler hem dil sorunu hem de yetişmiş personel eksikliği nedeniyle bu yönde gelişme sağlayamamaktadır.

1.5.3. Yönetim ve Örgütlenme Sorunları

İşletmelerde yönetim konusuna bakıldığında iki tür yönetim biçiminden söz edilebilir. İlk olarak ailesel yönetim, işletme sahipleri tarafından kararlar alınarak belirli aile üyelerinin yönetimde ve hiyerarşide etkin olmasını ifade eder. İkinci olarak profesyonel yönetim ise yönetimde uzmanlığı olan kişiler tarafından yönetimin ele alınmasını ve ailesel herhangi bir bağın yönetim dışında tutulmasını ifade etmektedir (Genç ve Karcioğlu, 2004: 21).

Yirmi birinci yüzyılda devletlerin rekabet ederken ihtiyaç duyacakları en önemli unsur işgücünün eğitim ve beceri düzeyidir. Bilgi toplumu paradigmasının hüküm sürdüğü günümüzde eğitilmiş insan gücüne ihtiyaç hat safhadadır. Anlık değişen şartlara uyum sağlamak durumunda olan örgüt, kurum ve işletmelerin öğrenen bir organizasyon yapısı göstermesi gereklidir ve bu yapı ancak eğitilmiş, bilgi kaynaklarına etkin biçimde ulaşabilen, bu kaynaklardan elde ettiği veriyi amaca uygun süzüp kullanabilen, öğrenmeyi öğrenmiş bireylerle oluşturulabilir (Langley, 2000: 181). Dolayısıyla sınırlı kaynaklarla hızla değişen şartlara adapte olmak durumundaki KOBİ'lerin ve her seviyede çalışan çalışanın beceri ve niteliklerinin geliştirilmesi, yönetimde kalitenin artırılması açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle KOBİ'lerin yönetiminde eğitim ve destek hizmetlerine yer verilmesi onların hayatta kalma şanslarını arttırmaktadır. Mevcut eğitim programlarının bol olmasına rağmen yönetim geliştirme faaliyetlerine pek yönelmeyen KOBİ yöneticileri yönetim becerisi kazanamadıkları gibi, kötü yönetim becerileri göstermeye devam edeceklerdir (Jayawarna and Macpherson, 2006: 666).

KOBİ'lerin yönetim şekline bakıldığında ise ailesel yönetim olarak tabir edilen yönetim şekli daha yoğun olarak kullanılmaktadır. Yönetimde aile üyeleri planlama, organizasyon, yöneltme, koordinasyon ve denetim işleriyle kendileri ilgilenmektedir (Öztürk, 2007: 41). İşletme sahiplerinin hem yönetim kararları verip hem de kararları uygulayan kişi olması yönetim süreçlerinde sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Alpugan, 1998: 252-253). Çünkü böyle bir yönetim şeklinde işletme sahibinin kişiliği, ahlaki değerleri, niyet ve amaçları gibi özellikleri

de işletmeye yansımaktadır. Ayrıca bu işletmelerdeki profesyonel yönetim eksikliği işletmeye dair orta ve uzun süreli planlar yapılmasını da zorlaştırmaktadır; çünkü yönetici bu anlamda plan yapma ve fırsatları, işletmenin güçlü ve zayıf yönlerini belirleyecek stratejileri genelde bilmemektedir.

1.5.4. Üretim Yönetimi ve Teknoloji Sorunları

Üretimle ilgili olarak ortaya çıkan sorunlardan en önde gelenleri; tedarikleme, teknoloji, ürün tasarımı ve geliştirilmesi, standardizasyon ve üretimde kalitenin sağlanması gibi aşamalarda yaşanan aksaklıklardır.

Emek yoğun üretim gerçekleştiren KOBİ'lerin işletme ölçeği küçüldükçe atölye tipi üretim ve sipariş üzerine üretim daha da yoğun hale gelmektedir (Müftüoğlu, 1998: 67-68). Böyle bir durumda ise işletmeler hammadde stoğuna yönelerek artan siparişleri karşılamaya çalışmakta, sonuç itibariyle kaynakların israf olmasına sebep olmaktadır (Akgemci, 2001: 27). KOBİ'lerin üretim sürecinde kullandıkları enerjinin tedarik edilmesi aşamasında da bir takım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca uygun olmayan hammadde ve yardımcı madde kullanımıyla ürünlerin kalitesinde azalma olabilmektedir. Teknolojik anlamda yetersizlikler olması da kalitesiz ürün üretimini tetiklemektedir. Uluslararası ticarete de kullanılan CE işareti ile ISO 9001 standartlarına yönelme yüksek maliyetleri beraberinde getirmektedir (Yücel, 2000: 94). Bununla birlikte üretim teknolojisindeki ve üretim yönetimindeki bilgi eksikliğinden dolayı sorunlara yeterli cevap verilememesiyle kalitesiz üretim, maliyetlerin yüksek olması, hammadde israfı gibi sorunlar oluşturmaktadır (Erdem 1998: 41).

1.5.5. İnsan Kaynakları Sorunları

İnsan kaynakları yönetimi, personelin işe alınmasından çıkarılmasına kadar geçen süreç içerisinde ve personelin karşılaştığı sorunların çözümünde etkili birim olarak rol oynamaktadır. KOBİ'lerde emek yoğun üretim yapılması, alınan siparişler doğrultusunda kalifiye eleman gereksinimini doğurmaktadır. İşletmelerin eleman eksikliklerini giderebilmesi için fazladan ücret ve yan maliyete katlanmaları gerektirmektedir (Akgemci, 2001: 34). Bunların yanı sıra personelin kariyer hedefinin olmayışı, mesleki eğitim amacıyla herhangi bir programın bulunmaması, ölçütlere uygun personel seçilmemesi, teknik konularda uzmanlaşmaya gidilmemesi,

personel açısından bir görev tanımının olmaması ve düşük ücret gibi nedenlerle insan kaynakları alanında da sorunlar kaçınılmaz olmaktadır (Ekinci, 2003: 60-61).

KOBİ sahipleri çoğunlukla yöneticilik vasfına sahip olmamasından ötürü iş görenleri yönlendirmek yerine işleri çoğu zaman kendileri yapmayı tercih etmektedir. Ancak ideal olanı iş görenlerin işletmeyi çalışır durumda tutması ve yöneticilerin de liderlik özelliğine sahip olmasıdır. Özellikle KOBİ'lerde yaygın ve yanlış bir anlayış olan "parayı verir, çalıştırırım" düşüncesi insan kaynakları olgusunu önemsizleştirmektedir. Bununla beraber işletmelerin organizasyon yapısı oluşturulduktan sonra doğru iş için doğru çalışanların yer alması da önemli bir aşamadır. Yapılacak iş tam olarak belirlenmeli ve belirlenen iş için uygun nitelikte eleman ihtiyacı tanımlanmalıdır. Bunun sonrasında işletme sahipleri kendi kriterleri ve işin nitelikleri doğrultusunda eleman seçimini yapmalıdır (Özgener, 2003: 146-147).

2. MALİ TEŞVİK KAVRAMI VE KOBİ'LERE SUNULAN MALİ TEŞVİKLER

2.1. MALİ TEŞVİK KAVRAMI

Teşvikler, vergi muafiyeti, vergi istisnası ve devlet tarafından sağlanan yardımlar şeklinde gerçekleşmektedir. Vergi muafiyetinde kişiler vergi dışı tutulurken, vergi istisnasında ise konular vergi dışı kalmaktadır. Devlet eliyle belirli kaynakların belirli sektör ya da kurumlara transfer edilmesi suretiyle teşvik sağlanmaktadır. Her ne kadar teşviklerin gelir dağılımında adaleti bozacağına dair genel bir inanış olsa da, gerçekte kaynakların yatırıma dönüştürülmesi sağlanarak büyüme ve kalkınmanın sağlanması için bu tür transferlere ihtiyaç duyulmaktadır (Taş, 2001: 2-4).

Ulusal çapta teşvik kapsamında kredi kullanım oranlarına bakıldığında kredi kullanım oranlarındaki en yüksek payın büyük ve orta büyüklükteki işletmelerin olduğu gözlemlenmektedir. Büyük ve orta büyüklükteki işletmelerden artı kalan % 3-5 civarı pay ise küçük işletmelere kalmaktadır. Bunun yanı sıra Avrupa Birliği OTP'ları kapsamında uygulanan sübvansiyonların büyük çiftçileri teşvik ettiği bilinmektedir. Ayrıca bu teşviklerin % 80'i ise tarım işletmelerinin % 20'sini oluşturan büyük çiftçiler tarafından kullanılmaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinde yer

alan küçük çiftçilerin son 30 yıl içerisinde kayda değer bir ilerleme kaydedememelerinin nedeni olarak bu durum gösterilebilir (Sirkeci, 2011: 124).

Teşvikler, fonksiyonel açıdan ve vergisel nitelikli olması açısından iki şekilde sınıflandırılabilir.

2.2. FONKSİYONEL AÇIDAN MALİ TEŞVİKLER

Mali teşviklerin araştırma-geliştirme, eğitim, teknoloji, finansal, makine-teçhizat, pazarlama, danışmanlık gibi birçok açıdan sınıflandırılması mümkündür.

Araştırma-geliştirme bilgi toplumuna ve bilgi ekonomisine geçmenin temel şartı olarak görülebilir. Bütçe içerisinde araştırma-geliştirme için ayrılan payın büyüklüğü bu anlamda önem arz etmektedir. AR-GE'ye yönelik harcamaların artması ile ülke içindeki politik anlayışa bilgi, istihdam, büyüme ve rekabet gibi kavramlar dâhil olmaktadır (Taş, 2005: 1). Bundan dolayı gelişmekte olan ülkeler için AR-GE faaliyetlerine yapılan harcamalar daha önemlidir.

AR-GE faaliyetlerine yönelik olarak uygulanan mali teşvikler bu faaliyetleri teşvik ederek verimliliğin artmasını sağlamaktadır. Ekonomik gelişmenin sağlanması için AR-GE faaliyetlerinin en uygun düzeyde yapılması gerekir (Ertan, 2010: 87). Gelişmiş birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de AR-GE çalışmaları desteklenmektedir. AR-GE faaliyetlerinde bulunarak ihracat ve büyümeye katkısı olan KOBİ'lere devlet tarafından verilen teşvikler yoluyla sanayi kuruluşlarının birbirleriyle, üniversitelerle ve araştırma kurumlarıyla işbirliği yapması ve teknolojinin transferi için uygun sistemler oluşturması sağlanabilir. Bununla birlikte özel sektörün, AR-GE faaliyetlerine kaynak ayırmaya özendirilmesi ile risk paylaşımli destek araçlarının uygulanıp geliştirilmesi sağlanarak katma değer oluşturulabilir (Yavuz, 2010).

Türkiye’de AR-GE faaliyetlerinde bulunan kuruluşlara kamu tarafından verilen ulusal ve uluslararası destekler Tablo 2’de belirtilmiştir.

Tablo 2. Türkiye’de AR-GE Faaliyetinde Bulunan Kuruluşlara Kamu Tarafından Verilen Destekler

ULUSAL DESTEKLER			ULUSLARARASI DESTEKLER
HİBE-DESTEK	KREDİ ŞEKLİNDE DESTEKLER	VERGİ TEŞVİKLERİ	
TÜBİTAK	TTGV	Gelir Vergisi (193) ve Kurumlar Vergisi (5520) Kanunlarında Yer Alan AR-GE indirimi, 2001.	AB Çerçeve Programları
DTM		4691: Teknoloji Geliştirme Bölgesi Kanunu, 2001	EUREKA/EUROSTAR Sanayi Ağı AR-GE Desteği
KOSGEB		5746 Sayılı AR-GE Kanunu (12.03.2008/R.G. 26814)	
SAN-TEZ			

Kaynak: Ertan, F. (2010). *Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme KOBİ’lere Sağlanan Kamusal AR-GE Teşvikleri: Kamusal AR-GE Teşviklerinin KOBİ’ler Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bir Anket Çalışması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

AR-GE faaliyetlerine yönelik destekler ulusal ve uluslararası olmak üzere iki şekilde sınıflandırılabilir. AR-GE faaliyetleri ulusal destekler kapsamında; hibe desteği şeklinde TÜBİTAK, DTM, SAN-TEZ ve KOSGEB tarafından sağlanırken, kredi şeklinde destek ise TTGV tarafından sağlanmaktadır. Vergi teşvikleri kapsamında ise Gelir Vergisi (193) ve Kurumlar Vergisi (5520) Kanunlarında yer alan AR-GE indirimi, Teknoloji Geliştirme Bölgesi Kanunu ve 5746 Sayılı AR-GE Kanunu yer almaktadır. AR-GE faaliyetleri uluslararası destekleri, AB Çerçeve Programları ve EUROKA/EUROSTAR Sanayi Ağı AR-GE Desteği de bu kapsamda yer almaktadır.

Küreselleşen dünyada teknolojik gelişmeleri takip etmek hem ürünün güncelliği hem de ürün kalitesi açısından oldukça önemlidir. Eskiden çalışarak üretilen mal ve hizmet üretimi teknoloji ile beraber yerini teknoloji ile üretilen mal ve hizmetlere bırakmıştır. Bundan dolayı eski tip üretimlerin pazarda yer bulamayacağı açıktır. KOBİ’ler açısından ise teknolojinin önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Teknolojiye ayak uyduramayan KOBİ’ler bu eksiklik nedeniyle yetersiz kalarak tutunamayabilirler. Ekonominin lokomotifleri olarak adlandırılan KOBİ’lere bu aşamada destek verilmesi KOBİ’lerin devamlılığı sağlamaları noktasında son

derecede önemlidir. Ayrıca teknolojik destekle birlikte ürünlerin henüz üretim aşamasında hataları kapatılarak üretimde etkinlik ve kalite artacaktır. Üretim sürecinde yenilik artacak, know-how kazanma imkânı doğabilecektir. Bununla birlikte ürün geliştirme ve çeşitlendirme ile ilgili patent imkânı da artacaktır (Abacı, 2015: 185).

İşletmeler iş kolları hakkında eğitimli personel çalıştırmayı amaçlamakta, fakat personellerin eğitimi için zaman harcamak istememektedirler. KOBİ'lerin bu yöndeki eğitim ihtiyaçlarını gidermek amacıyla devletin eğitim kurumlarında eğitimli personel yetiştirilmeli ve işletmelerde ise yetiştirilen eğitimli personelin istihdamı sağlanmalıdır (Abacı, 2015: 185). Ayrıca KOBİ'lerin çoğu eğitim ve bilgi birikimi noktasında yetersiz kalmaktadır. KOBİ'lerin gelişiminin ve istihdamın sağlanabilmesi için eğitim konusuna eğilmek gerekmektedir. Eğitim sisteminin iş gücü piyasası ile uyumlu bir şekilde yapılandırılmış olmaması da işletmeleri ayrı bir sorun ile karşı karşıya bırakmaktadır. İşletmelerin ihtiyacı doğrultusunda istihdam sağlanması, ekonomik yapı içerisinde iş gücü ve eğitim sorunlarının azaltılması amacıyla, eğitim alanındaki bir takım çalışmalar zorunlu hale gelmektedir. (Öztürk, 2007: 1-2).

Standartlara uygun olan KOBİ'lerin eğitim harcamaları, KOSGEB ve İGEME tarafından azami bir yıl süreyle % 50 oranında karşılanmaktadır (Şahin ve Bilgihan, 1999: 19).

İşletmelerin yalnızca finansal anlamda ihtiyaçlarını karşılamak yeterli olmamaktadır. Finansal ihtiyaçların yanı sıra entelektüel sermayenin en önemli ayağı olan insan kaynaklarına da önem verilmelidir. Böylelikle çalışma koşulları iyileştirilmeli, çalışanların verimini arttıracak her türü önlem alınmalı ve personelin bilgi seviyeleri yükseltilmelidir. Eğitim yoluyla hataların azaltılmasıyla ürün ve hizmette verimlilik sağlanabilir (Diken, 1998: 128).

KOBİ'lerin hem hayatta kalabilmeleri hem de devamlılıklarını sağlayabilmeleri için finans sağlayabilmeleri oldukça önemlidir. İşletmeler finans sağlayamadıkları sürece çoğu faaliyetlerini gerçekleştiremeyeceklerdir. KOBİ'ler finansman bulmada bir takım zorluklarla karşı karşıya gelmektedir. KOBİ'ler faaliyetlerindeki kamu yararını da göz önüne alarak bu zorlukların çeşitli yollarla üstesinden gelmeye çalışmaktadır. Ülkemizde devletin finansal anlamda sağladığı

teşvikler, Yatırımlar Teşvik Fonu'ndan KOBİ'lere kullandırılan uygun koşullu krediler, KOBİ teşvik kredileri, imalat sektöründe bulunan KOBİ'lere Halk Bankası vasıtası ile kullandırılan krediler, sivil girişimler olarak da banka kredilerine teminat sağlayan Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri ile Kredi Garanti Fonu'dur (Yazman ve Akpınar, 2001: 325). Finans desteğinin nitelikli personel istihdamının sağlanması ve üretim makinelerinin modernizasyonu gibi alanlarda kullanılmasıyla, hammadde ve iş gücündeki fire ve kayıplar azalacak ve verimli üretim gerçekleşecektir. Böylelikle ürünün kalitesi hem artacak hem de daha az maliyete sebep olacaktır; buna bağlı olarak da karlılık artacak ve düşük fiyat avantajı sağlanmış olacaktır (Abacı, 2015: 189).

KOBİ'lerin hammadde seçiminden ürünlerin pazarlanmasına kadar geçen her aşamadaki sorunların çözümü için danışmanlık hizmeti verilmektedir. Danışmanlık destekleri ürün kalitesinin geliştirilmesi, maliyetlerin düşürülmesi, ISO 9001:2000 Kalite Yönetim Sistemlerinin sağlanması, CE işareti ile yönetim danışmanlığı konularında verilmektedir (Akgemci, 2001: 47). Ayrıca kalite yönetim sistemlerine yönelik danışmanlık hizmetleri ile işletmelerin girdi aşamasından satış sonrası hizmetlerine kadar izlenebilmesi sağlanmaktadır. Danışmanlık destekleri KOBİ'lerin müşteri odaklı çalışabilmesine imkân tanımaktadır. Pazar araştırmaları ve müşteri anketleri gibi yollarla müşterilerin beklentilerinin ilk elden öğrenilmesi sağlanabilmektedir. Böylelikle ürün geliştirme ile çeşitlendirme yolu açılacaktır. Bu doğrultuda yapılan iyileştirmeler yoluyla işletmelerin pazar payı büyür ve karlılıkları da artmış olur (Erdil ve Kalkan, 2005: 113).

Ülkemizde KOBİ'lerin desteklenmesi ve işletmelerin modernizasyonu sağlama, ürün kalitelerini yükseltmek, ihracata yönlendirmek, istihdam ve ihracatın gelişmesini sağlamak amacıyla KOSGEB tarafından ortak kullanım atölyeleri, makine-donanım, laboratuvar ve laboratuvar ekipmanları sağlanmaktadır. Ortak kullanım laboratuvarı ve atölyesi kapsamında makine-teçhizat desteği sağlanarak benzer nitelikte faaliyet gösteren iş kollarının ortak kullanımına sunulmaktadır (Çamkerten, 2002). Sağlanan bu destek yolu ile işletmelerin teknoloji kullanımı teşvik edilip, insan kaynaklı hatalar minimum düzeye indirilebilir, ürünlerdeki kusur oranı ve maliyetler azaltılır, yüksek kalite ve verimlilikle birlikte müşteri memnuniyeti sağlanır (Erdil ve Kalkan, 2005: 111).

KOBİ'lerin yalnızca ulusal pazarlarda değil uluslar arası pazarlarda da kendilerini ifade etmeye imkân tanımak amacıyla yaşadıkları dezavantajları gidermek, Pazar ve pazarlama ile e-ticaret konularında danışmanlık hizmeti sağlanmaktadır. Böylelikle yurtdışında da işletmelerin iletişimine katkı sağlamaktadır (Çamkerten, 2002). KOBİ'ler pazarlama desteği ile birlikte yeni Pazar ortamları bulup, pazarlarda tutunabileceklerdir. Böylelikle ürün kalitesi artacak ve müşterilerin beklentileri doğrultusunda ürünler üzerinde iyileştirmeler sağlanabilecektir. Teknolojiyle birlikte iyileştirme çalışmalarının yapılması da hammadde ve işgücündeki kayıpları minimum düzeye indirecek olup verimliliği arttıracaktır. Dolayısıyla pazar araştırmalarının KOBİ'lerin müşteri odaklı çalışmasını ve ürün geliştirmeyi arttırması kaçınılmaz olacaktır. Bunun yanı sıra pazar araştırmalarının satışları, pazar payını ve karlılığı da arttıracacağı söylenebilir (Erdil ve Kalkan, 2005: 112).

2.3. MERKEZİ İDARECE SAĞLANAN VERGİSEL NİTELİKLİ MALİ TEŞVİKLER

Vergisel teşvikler negatif vergileme olarak da nitelendirilmektedir. Devlet belirli bir takım vergilerin yükümlülüğü noktasında bazı kesimleri vergi dışı tutarak ya da toplanan vergileri karşılıksız transfer yoluyla bazı kesimlere aktararak bu kesimlere bir anlamda mali bir teşvik sağlamaktadır (Aktan, 2001: 3).

KOBİ'lere kredi sağlayan kuruluşlara tanınan muafiyet, serbest bölge faaliyetleri kazançlarına yönelik istisna, AR-GE indirimi, KOBİ'lerin birleşme işlemlerinde sağlanan teşvikler, 5838 Sayılı Kanunla Kurumlar Vergisi Kanununa eklenen 32/A Maddesi kapsamında sağlanan teşvikler, istihdamın sağlanmasına yönelik gelir vergisi stopajı teşvikleri, damga vergisi ve harç istisnası, katma değer vergisi istisnası, Gider Vergileri Kanunu istisnası ve kaynak kullanımı destekleme fonu kesintisi gibi destekler vergisel nitelikli mali teşvikler kapsamına giren uygulamalardır.

Kurumlar Vergisinin 4. Maddesi kapsamında yabancı ülkeler veya uluslararası finans kuruluşları ile yapılan mali ve teknik iş birliği çerçevesinde işlevi yalnızca KOBİ'lere kredi sağlamak olan, bu faaliyetlerden elde ettikleri kazançları teminat sorumluluk fonlarına ekleyen ve sahip oldukları fonları ortaklarına

dağıtmadan KOBİ'lere kredi olarak sağlayan kuruluşlara yatıran kurumlar, Kurumlar Vergisinden muaf tutulmuştur (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2009: 31).

3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu kapsamında, serbest bölgelerde üretim yapan mükelleflerin, bu bölgede imal edilen ürünlerin satışından elde ettikleri gelir Kurumlar Vergisinden ya da Gelir Vergisinden istisna edilmektedir. Buna ek olarak olarak 06.02.2004 tarihi itibarıyla Serbest Bölgeler Kanununa göre kurulan ve serbest bölgelerde faaliyette bulunmak için ruhsat almış mükelleflerin bu bölgelerde elde ettikleri gelirler, faaliyet ruhsatlarında belirtilen süre ile sınırlı kalmak şartı ile Gelir Vergisinden ya da Kurumlar Vergisinden istisna tutulmuştur (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2009: 31).

Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Kanunu kapsamında, AR-GE merkezleri, teknoloji merkezi işletmeleri, kamu kurum ve kuruluşları ile kanunla kurulan vakıflar tarafından ya da uluslararası fonlarca desteklenen AR-GE ve yenilik projeleriyle rekabet öncesi işbirliği projeleri ve teknoloji girişim sermaye desteklerinden faydalanan işletmelerce gerçekleştirilen AR-GE ve yenilik harcamalarının tamamı 31.12.2023 tarihine kadar kurum kazancından ve Gelir Vergisi Kanununun 89. Maddesi uyarınca ticari kazancın tespitinde indirim yapılabilecektir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2009: 31).

KOBİ birleşmelerinde, infisah eden kurum birleşme tarihinden itibaren sona eren hesap döneminde ve birleşilen kurumun birleşme işleminin gerçekleştiği hesap dönemi dâhil olmak kaydıyla üç hesap döneminde elde ettiği kazançlara indirimli kurumlar vergisi uygulanacaktır. KOBİ birleşmelerinden sağlanan teşviklerden yararlanmak için; birleşme kapsamında kıymetlerin devri, birleşme işleminden doğan kazançların sermayeye eklenmesi, birleşen ve birleşilen kurumlar arasındaki külli halefiyet, istihdam, birleşilen kurumun daha sonraki tarihlerde birleşme, devir, bölünme ve hisse değişimi işlemlerine tabi tutulmaması, birleşme tarihi ile birleşme beyannamesinin verilme süresi gibi bir takım şartların yerine getirilmesi gerekmektedir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2009: 32-33).

5838 Sayılı Kanunla Kurumlar Vergisi Kanununa eklenen 32/A Maddesi kapsamında Hazine Müsteşarlığınca teşvik belgesine bağlanan yatırımlardan elde edilen kazançların, yatırımın kısmen ya da tamamen işletilmesine başlanılan hesap

döneminden itibaren, yatırıma katkı tutarına ulaşmaya kadar indirimli olarak kurumlar vergisine tabi tutulacaktır. Gelir ve Kurumlar vergisi indirimi Hazine Müsteşarlığının sevk ve idaresindeki yeni yatırım teşvik kararıyla sağlanan desteklerden biridir. Bu teşvik illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik durumu dikkate alınarak oluşturulan bölgelerle belirlenmiş alanlara yapılması durumunda sağlanmaktadır. Ayrıca, yatırım projelerinin devlet teşviklerinden yararlanabilmesi için teşvik belgesine bağlanması da zorunlu tutulmuştur (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2009: 40).

Serbest bölgelerde faaliyette bulunan mükellefler tarafından serbest bölgelerde üretilen ürünlerin toplam FOB bedelinin % 85'ini yurtdışına ihraç etmeleri halinde istihdam edilen personel için ödenen ücretler gelir vergisinden istisna tutulmuştur. Bu düzenlemenin Avrupa Birliğine üyeliğin gerçekleştiği yılın vergilendirme dönemi sonuna kadar geçerli olacağı belirtilmiştir. Ayrıca, kamu personeli hariç teknoloji merkezi işletmelerinde, AR-GE merkezi işletmelerinde, kamu kurum ve kuruluşları ile kanunla kurulan vakıflar tarafından ya da uluslar arası fonlarca desteklenen veya TÜBİTAK tarafından yürütülen AR-GE ve yenilik projelerinde, teknogirişim sermaye desteklerinden yararlanan işletmelerde ve rekabet öncesi işbirliği projelerinde çalışan AR-GE ve destek personelinin çalışmaları karşılığında elde ettikleri ücretleriyle, AR-GE ve destek personelinin bu çalışmaları karşılığında elde ettikleri ücretlerinin doktoralı olanlar için %90'ı, diğerleri için %80'i gelir vergisinden istisna tutulmuştur. 5084 Sayılı Kanunla yeni istihdam edilen personelin ücretlerinden kesilen gelir vergisi stopajının belirlenmiş bölgeler kapsamında alınmamasına yönelik olarak da destek verilmektedir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2009: 46).

Damga Vergisi Kanununda, bankalar, yurtdışı kredi kuruluşları ve uluslar arası kurumlarca kullanılacak kredilerin temini ve geri ödenmesi amacıyla düzenlenecek kâğıtlar ile bu kâğıtlar üzerine konulacak şerhlerin damga vergisinden istisna olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Harçlar Kanunu kapsamında organize sanayi, endüstri veya teknoloji geliştirme bölgelerinde ifraz, taksim ya da birleştirme işlemleri tapu harcından istisna edilmiştir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2009: 55).

Yatırım teşvik belgesi sahibi mükelleflerin makine-teçhizat teslimleri katma değer vergisinden istisna edilmiştir. Bu doğrultuda yatırım teşvik belgesinde yer alan makine ve teçhizat niteliği taşıyanların yurtiçi ve ithalinde katma değer vergisinin hesaplanmayacağı belirtilmiştir. Bununla beraber teknoloji geliştirme bölgesinde faaliyette bulunanların kazançlarının gelir ve kurumlar vergisinden istisna bulunduğu süre içinde bu bölgede ürettikleri ve sistem yönetimi, veri yönetimi, iş uygulamaları, sektörel, internet, mobil ve askeri komuta kontrol uygulama şeklindeki teslim ve hizmetler de istisna edilmiş olan destekler arasında yer almaktadır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2009: 60).

Gider Vergileri Kanunu kapsamında Türkiye Halk Bankasının ihtisas kredileri dâhilinde KOBİ'lere verilen krediler veya işletmelerin dış ticaret işlemlerine yaptığı aracılık hizmetleri dolayısıyla aldığı paralar ile Esnaf ve Sanatkarlar Kefalet Kooperatifleri'nin kefaleti altında verilen krediler dolayısıyla alınan paralar ve belirtilen kooperatiflerin ortaklarından masraf karşılığı aldığı paralar Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinden istisna tutulmuştur. Bunun yanı sıra KOBİ'lerin Türkiye'de yerleşik bulunan bankalar ve finansman şirketlerinden kullanacağı ticari krediler üzerinden fon kesintisi yapılmamaktadır (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2009: 61).

2.4. MALİ TEŞVİK SAĞLAYAN DİĞER KURUM VE KURULUŞLAR

KOBİ'lerin sürekliliği ile üretim sürecinde kalite ve iyileştirmenin sağlanması amacıyla ülkemizde çeşitli kurumlarca farklı nitelikte destekler verilmektedir. Bu destekler hibe, vergisel avantajlar, kredi kullanılması gibi avantajları içermektedir. Teşvikleri sağlayan kurumlar Tablo 3'te özetlenmiştir.

Tablo 3. KOBİ'lere Yönelik Teşvik Sağlayan Diğer Kurumlar

DESTEK GRUBU	DESTEK	İLGİLİ KURUM
Danışmanlık sistem ve kapasite geliştirme desteklenmesi	Danışmanlık Desteği	KOSGEB
	Eğitim Destekleri	KOSGEB
	Sosyal ve İktisadi Kalkınma Destekleri	Kalkınma Ajansları
	Test, Analiz ve Kalibrasyon Desteği	KOSGEB
	Belgelendirme (ürün, sistem) Desteği	KOSGEB
	Tasarım Desteği	KOSGEB
	KOBİ Proje Destek Programı	KOSGEB
	Nitelikli İstihdam Desteği	KOSGEB

	Sanayi AR-GE Projeleri Destekleme Programı	TÜBİTAK
	KOBİ AR-GE Başlangıç Destek Programı	TÜBİTAK
	Uluslararası Sanayi AR-GE Projeleri Destekleme Programı	TÜBİTAK
	AR-GE Proje Pazarı Platformu Destekleme Programı	TÜBİTAK
	Patent Desteği	TÜBİTAK-TPE
	Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Ağları ve Platformları Kurma Girişimi Projeleri (İŞBAP) Destekleme Programı	TÜBİTAK
	Teknoloji ve Yenilik Odaklı Girişimleri Destekleme Programı	TÜBİTAK
	Ön Kuluçka Destekleri	TTGV
	Teknoloji Geliştirme Projeleri Desteği	TTGV
	Ticarileştirme Projeleri Desteği	TTGV
	Ortak Teknoloji Geliştirme Projeleri Desteği	TTGV
	Risk Paylaşımı Desteği	TTGV
	Başlangıç Sermayesi Destekleri	TTGV
AR-GE ve İnovasyonun Desteklenmesi	AR-GE ve İnovasyon Proje Destekleri	
	TEKMER'de İşlik Tahsisi	
	Kira Desteği	
	Başlangıç Sermayesi Desteği	
	Makine- Teçhizat, Donanım, Hammadde, Yazılım ve Hizmet Alımı Giderleri Desteği	
	Personel Gideri Desteği	KOSGEB
	Proje Danışmanlık Desteği	
	Eğitim Desteği	
	Proje Tanıtım Desteği	
	Yurtdışı Kongre/Konferans/Fuar Ziyareti/Teknolojik İşbirliği Ziyareti Desteği	
	Endüstriyel Uygulama Proje Destekleri	
	Kira Desteği	
	Personel Gideri Desteği	KOSGEB
	Makine-Teçhizat, Donanım, Sarf Malzemesi, Yazılım ve Tasarım Giderleri Desteği	
	Sınai Mülkiyet Hakları Desteği	KOSGEB
	Araştırma Çerçeve Programları	Avrupa Komisyonu
Pazarlama Faaliyetlerinin Desteklenmesi	Sosyal ve İktisadi Kalkınma Destekleri	Kalkınma Ajansları
	Yurtiçi Fuarlara Katılım Desteği	KOSGEB
	Tanıtım Desteği	KOSGEB
	Yurtdışı İş Gezisi Desteği	KOSGEB
	Eşleştirme Desteği	KOSGEB
Çevre ve Enerjiye Yönelik Destekler	Yenilenebilir Enerji Desteği	TTGV
	Enerji Verimliliği Destekleri	TTGV
	Çevre Teknolojileri Destekleri	TTGV
	Sosyal ve İktisadi Kalkınma Destekleri	Kalkınma Ajansları
	Enerji Verimliliği Etüt, Danışmanlık ve Eğitim Destekleri	KOSGEB

	Endüstriyel İşletmelerde Verimlilik Arttırıcı Projelerin Desteklenmesi	EİE
	Gönüllü Anlaşmaların Desteklenmesi	EİE
Girişimciliğin Desteklenmesi	Yeni Girişimci Desteği	KOSGEB
	İş Geliştirme Merkezi Desteği	KOSGEB
	İş Planı Ödülü	KOSGEB
Yatırımların Desteklenmesi	Bölgesel Kalkınma Ajansı Özel Sektör Destekleri	Kalkınma Ajansları
Strateji Geliştirme ve İşbirliklerinin Desteklenmesi	Stratejik Odak Konuları Projeleri (STOKP)	TTGV
	Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Ağları ve Platformları Kurma Girişimi Projeleri (İŞBAP) Destekleme Programı	TÜBİTAK
	Sosyal ve İktisadi Kalkınma Destekleri	Kalkınma Ajansları
	İşbirliği-Güç Birliği Proje Desteği	KOSGEB
	Tematik Proje Destekleme	KOSGEB
Finansmana erişimin desteklenmesi	Kredi kefalet hizmeti	Kredi Garanti Fonu
	Esnaf ve sanatkârlara yönelik kredi	Halk Bankası
	Kredi faiz desteği	
	-Yatırım kredileri faiz desteği -İşletme Kredileri faiz desteği -İhracat kredileri faiz desteği	KOSGEB

Kaynak: Abacı, H. (2015). *Türkiye’de KOBİ’lerin Gelişimi ve Yeri, KOBİ’lere Sağlanan Teşvik ve Desteklerin Ürün Kalitesi, Ürün Yeniliği ve Karlılık Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi: Afyonkarahisar Küçük Sanayi Sitesi Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.

Ülkemizde KOBİ’ler gelişim sağlayabilmesi çeşitli kurum ve kuruluşlarca desteklenmektedir. KOBİ’lere yönelik destek programları ise KOBİ’leri birçok yönden teşvik etmektedir. Danışmanlık sistem ve kapasite geliştirmenin desteklenmesi amacıyla KOSGEB ve Kalkınma Ajansları tarafından çeşitli alanlarda destekler sunulmaktadır. Bununla birlikte AR-GE ve inovasyonun desteklenmesi için de TÜBİTAK başta olmak üzere TTGV, KOSGEB ve TPE gibi kurumlardan KOBİ’lere destekler verilmektedir. Pazarlama faaliyetlerinin desteklenmesi amacıyla yine KOSGEB ve kalkınma ajanslarınca KOBİ’ler desteklenmektedir. TTGV, EİE, KOSGEB ve kalkınma ajansları tarafından çevre ve enerjiye yönelik destekler sağlanmaktadır.

Küçük ve orta ölçekli işletmeleri geliştirme ve destekleme idaresi olarak faaliyetlerde bulunan KOSGEB, girişimciliğin desteklenmesi için KOBİ’lere yeni girişimci, iş geliştirme merkezi desteği ve iş planı ödülü gibi destekler sunmaktadır. Yatırımların desteklenmesi için verilen bölgesel kalkınma ajansı özel sektör destekleri de kalkınma ajansları tarafından verilen diğer destekler kapsamında yer almaktadır. Strateji geliştirme ve işbirliklerinin desteklenmesi için yine TÜBİTAK,

KOSGEB, TTGV ve kalkınma ajansları bu alanda destekler vermektedir. KOBİ'ler için önemli bir sorun teşkil eden finansman sorununa yönelik olarak finansman erişiminin desteklenmesi için kredi kefalet hizmeti, esnaf ve sanatkarlara yönelik kredi ve kredi faiz destekleriyle KOSGEB, Halk Bankası ve kredi garanti fonu teşvik sağlamaktadır.

2.4.1. KOSGEB Tarafından Sağlanan Mali Teşvikler

KOSGEB, ülkemizin ekonomik ve sosyal amaçlarının karşılanması amacıyla, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin etkinliğini arttırmak ve sanayide entegrasyonu uygun bir şekilde gerçekleştirmek için Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. KOSGEB'in kuruluş amaçları ise şu şekildedir (3624 sayılı Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun, 1990):

- Sanayide Araştırma ve Geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi ve faaliyetlerin uygulanması için Teknoloji Merkezleri, Teknoparklar, Danışmanlık Merkezleri, Enstitüler ve benzeri birimlerin kurulmasını sağlamak,
- Üniversiteler ile kamu ve özel araştırma kurumlarındaki bilim ve teknoloji altyapısından işletmelerin yararlanmasını sağlamak, sanayi ve üniversite işbirliğini kuvvetlendirmek,
- Teknoloji düzeyini yükseltmek üzere, mevcut teknolojik bilgilere erişmek ve yeni teknolojik bilgiler üretmek, erişilmiş ve üretilmiş bilgileri yaygınlaştırmak,
- Üniversite ve Araştırma Merkezlerinin imkânlarından yararlanarak yeni ve ileri teknolojiye dayalı bilgilerin derlendiği, değerlendirildiği, geliştirildiği ve uygulamaya yönelik üretime hazır hale getirilerek işletmelerin kullanımına sunulduğu Teknoloji Merkezleri ve Teknoparkları kurmak ve kurdurtmak,
- İşletmelerin planlı yönetim anlayışına, modern ve çağdaş işletmecilik düzeyine kavuşturulmalarını sağlayarak değişik sektörlerde yatırımları yönlendirmek üzere proje profillerini uygulayacak, atıl kapasiteleri değerlendirecek, verimliliği artıracak; modernizasyon, üretim, yönetim, pazarlama, enformasyon ve teknoloji adaptasyonu gibi konularda kapsamlı "Teknik Yardım ve Destek Programı ve Projeleri"ni gerçekleştirecek İhtisas Merkezlerini kurmak ve kurulmasını sağlamak,

- İşletmelerin uluslararası düzeyde mal üretmeleri ve daha modern işletmeler haline gelmelerini sağlayarak gerekli yardımda bulunmak, sanayi rehabilitasyonu için gerekli düzenlemeleri yürütmek; sanayi ürünlerini çeşitlendirecek, yan sanayi ilişkilerini geliştirecek şekilde; malzeme bilgisi, tasarım, prototip imalat, imalat usul ve işlemlerinin seçimi, takım aparat kullanımı, bakım-onarım planlaması ve iş temini gibi işyerinde ve uygulamalı olarak aktif danışmanlık hizmetlerini verecek olan Danışmanlık Merkezleri tesis etmek ve bu işletmelerin ortak istifadesine yönelik olarak malzeme test ve analiz ile mamul madde fiziki ölçümleme laboratuvar ve atölyelerini kurmak ve kurulmasını sağlamak,

- Hizmet Merkezlerinde görev alacak elemanların, özel ihtisas konularında eğitimini sağlayarak Eğitim Uzmanlarının yetiştirilmesi, yaygın eğitim programlarının düzenlenmesi, işletmelerin eğitim ihtiyaçlarının tespiti ve gerekli eğitimlerinin sağlanması ile ilgili Uygulamalı Teknik Eğitim Merkezleri'ni kurmak,

- İşletmelerin yatırım, üretim, yönetim ve planlama konularında bilgi ve beceri yönünden güçlenmeleri ve gelişmelerini sağlamak,

- İşletmelerin pazarlama sorunlarına çözümler aramak; işletmelerin yurtiçi ve yurtdışı pazarlarda rekabet edebilir düzeye gelmelerini sağlayarak gerekli çalışmaları yürütmek ve konuya ilişkin danışmanlık hizmetlerini en verimli bir biçimde organize etmek,

- Girişimcilik kültürünün ve ortamının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için gerekli tedbirleri almak, bu kapsamda girişimleri ve girişimcileri desteklemek,

- İşletmeler arası işbirliğini geliştirmek, yerli veya yabancı sermaye katkısı ile gerçekleştirilecek ortak yatırımların oluşturulmasını ve yaygınlaştırılmasını desteklemek, yatırım ortamının iyileştirilmesi için gerekli tedbirleri almak ve destekleri sağlamak.

KOSGEB, çeşitli nitelikte birçok mali teşvik sağlamaktadır. KOBİ'lere yönelik olarak sağlanan desteklerin temel amacının teknolojiyi teşvik etmek olduğu belirtilebilir. Ayrıca, KOSGEB AR-GE, yenilik, teknolojiden yararlanma ve kalite standartlarının kullanımının genelleştirilmesi için KOBİ'lere KOSGEB Destekleri Yönetmeliği kapsamında Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Destekleri ile Kalite Geliştirme Desteklerini vermektedir. KOSGEB desteklerinden yararlanabilmek için Teknoloji Yenilik Merkezleri ve benzer nitelikli AR-GE projelerine TEKMER/DTİ'

de oluşturulan kurullarda karar verilmesi gerekmektedir. Genellikle KOSGEB teşvikleri kredi şeklinde olmaktadır. 2009 yılına kadar imalat sektörüne verilmiş olan destekler 3624 Sayılı Kanunla birlikte hizmet sektöründe de verilmeye başlamıştır. KOBİ'lere yönelik olarak KOSGEB eğitim, danışmanlık, kuluçkalık gibi destekler vermektedir. 1965 yılından itibaren kurulmaya başlanan Küçük Sanayi Siteleri ve bu doğrultuda aynı sektörde faaliyet gösteren küçük işletmelere sağlanan ortak alt yapı hizmetleri ile eğitim hizmetleri KOBİ'lerin gelişme sağlamasına önemli katkılarda bulunmuştur (Ertan, 2010: 128-129).

Sektörler bazında KOBİ'lere KOSGEB tarafından sağlanan teşvikler şu şekilde belirtilebilir (Türköz, 2008: 48-51):

Sıfır faizli KOSGEB KOBİ kayıtlı eleman istihdamını destek kredisi; kayıt içi istihdamın desteklenmesi için uygun koşullarda finansal teşvikler verilmektedir. Bu desteğin yararları ise yurt dışında KOBİ'lerin rekabet etmelerini, ihracata yönelmelerini, kalite ve üretimde artışı sağlamaktır.

Sıfır faizli deri sektörü OSB'ye taşınma destek kredisi; deri sektöründe faaliyet gösteren işletmeleri kapsamaktadır. İşletmelerin OSB dışındaki faaliyetlerini sona erdirip kredi vadesi süresince OSB içindeki tahsisli yerlerine taşınmalarını teşvik etmeye yönelik destektir. Böylelikle Organize Sanayi Bölgesinde yer alan işletmeler çevreye daha duyarlı hale gelecek ve OSB'nin avantajlarından yararlanabileceklerdir. Deri sanayisinde faaliyet gösteren işletmeler KOSGEB KOBİ Beyannamesi, Yararlanıcı Durum Tespit Formu ve Stratejik Yol Haritasını onaylanmış olarak ve organize sanayi bölgesi dışındaki faaliyetlerini terk edip OSB'de üretim sürecine başlamayı taahhüt ederek yararlanabilirler.

Sıfır Faizli Gıda Sektörü Makine-Teçhizat Destek Kredisi; İmalatlarını gıda sektöründe yapan KOBİ'lerin, KOSGEB desteği sayesinde makine-teçhizat alarak üretim faaliyetlerini sürdürmelerine destek sağlamak amaçlanmıştır. Gıda sanayisinde NACE-15 olarak faaliyetlerini sürdüren KOBİ'ler KOSGEB KOBİ Beyannamesi, Yararlanıcı Durum Tespit Formu ve Stratejik Yol Haritasını doldurulmuş ve onaylanmış olmasıyla bu teşvikten yararlanabilmektedirler.

KOSGEB İştirakleri I- Kredi Garanti Fonu A.Ş.; Federal Almanya Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında 14.03.1993 tarihinde imzalanan Teknik İşbirliği

Kapsamında “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Kredi Garanti Fonu Kullanılmasına Yardım” adı altında KOBİ’lerin bankalardan aldıkları kredilere garanti sağlanmasıdır.

KOSGEB İştirakleri II- Esim Test Analiz Hizmetleri A.Ş.; Türk elektrik ve elektronik sektörüne hizmet vermekte olan şirket Laboratuvarın uluslar arası akredite olması sebebiyle ihracatımız açısından stratejik bir öneme sahiptir. Şirket; elektromanyetik uyumluluk testleri, elektriksel güvenlik testleri, yağmurlama testleri, elektro manyetik alan testleri ve vibrasyon testleri, alçak gerilim ve elektromanyetik uyumluluk testleri ve belgelendirme, makine direktifi, medikal aletler direktifi vb. için CE işareti uygunluk belgesi hizmetlerinde, taşıt araçları yan sanayisi için ise c işareti belgesi İSO 9000, 14000, QS 9000 belgelendirme hizmetleri vermektedir (<http://www.kosgeb.gov.tr/>).

KOSGEB İştirakleri III- Gelişen İşletmeler Piyasası A.Ş.; KOBİ’lerin sermaye piyasasından fon sağlayacak piyasaların kurulması teşvik edilmektedir. Bu amaçla Borsa Dışı Teşkilatlanmış Menkul Kıymet Piyasalarının Kuruluş Ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik ile 18 Mart 2003 tarihinde Resmi Gazete ’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (<http://www.kosgeb.gov.tr/>).

KOSGEB İştirakleri IV- KOBİ Girişim Sermayesi Yat. Ort. A.Ş.; KOBİ’lerin projelerinin gerçekleşmesi amacıyla sermaye ortaklık yoluyla finansman sağlanması amaçlanmıştır (<http://www.kosgeb.gov.tr/>).

2.4.2. TÜBİTAK Tarafından Sağlanan Mali Teşvikler

TÜBİTAK 1963 yılında, Türkiye’de planlı ekonomi döneminin başlangıcında kurulmuştur. Kuruluş aşamasında en temel görevi, doğa bilimlerinde temel ve uygulamalı akademik araştırmaları destekleyerek, araştırmacıları akademik çalışmalar yapmaya teşvik etmektir. Bu görevleri yerine getirebilmek amacıyla, temel bilimler, mühendislik, tıp, tarım ve hayvancılık alanlarında dört araştırma grubu ile Bilim Adamı Yetiştirme Grubu oluşturulmuştur (<http://www.tubitak.gov.tr/home.do?sid=334>). TÜBİTAK’ın faaliyet sahasına giren temel işlevler aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

- Üniversite, kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşlarınca yürütülen araştırma, geliştirme faaliyetlerine destek vermek ve teşvik etmek

- Kendi bünyesindeki araştırma merkez, enstitü ve birimlerinde kalkınma hedefleri doğrultusunda doğrudan araştırma yapmak,
- Bilim kültürünü yaymak, bilim ve teknoloji ile barışık bir toplum yaratmak ve bilim insanlığını, araştırmacılığı teşvik etmek için yayınlar yapmak, yarışmalar düzenlemek ve ödüller vermek,
- Araştırmacı yetiştirilmesine katkıda bulunmak, bu amaçla burs vermek, amaçlarına yönelik faaliyetler göstermektedir.
- Endüstriyel araştırma ve teknoloji geliştirmeyi ve yenilikleri desteklemek, özendirme, izlemek ve üniversite-sanayi ilişkilerini geliştirmek.

TÜBİTAK bu işlevleri gerçekleştirmek amacıyla kendisini yaptığı araştırmaların yanında, teknoloji alanındaki projelere, hem alt yapı hem de danışmanlık şeklinde hizmet vermekte, ayrıca mali destekler de sağlamaktadır. Bünyesinde oluşturduğu birimler aracılığıyla KOBİ'lere ve sanayicilere dönük destek programları yürütmekte, araştırma enstitüleri aracılığıyla da araştırma-geliştirme hizmetleri sunmaktadır (Baştürk, 2012: 36; Ertan, 2010: 129).

Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu tarafından çıkarılan, sanayi kuruluşlarının ve özel kesimin teknoloji geliştirme ve yenilik faaliyetlerini teşvik etmek için verilecek devlet yardımlarının düzenlenmesine yönelik 4 Kasım 1998 tarihli 98/10 sayılı Tebliğ ile destek verilecek AR-GE projelerinin değerlendirilmesi görevi Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) ile beraber TÜBİTAK'a verilmiştir. Bu amaçla Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı-TEYDEB kurulmuştur (Önceki adı; Teknoloji İzleme ve Değerlendirme Başkanlığı). TEYDEB kapsamında hibe olarak verilen destekler daha önce tamamen DTM mali kaynaklarından karşılanırken, 2005 yılından itibaren bu desteklerin %25'i DTM, %75'i TÜBİTAK kaynaklarından karşılanmaya başlanmıştır (Ertan, 2010: 129).

Ülkemiz sanayi kuruluşlarının AR-GE'ye daha fazla kaynak ayırmasını özendirme, sanayi kuruluşlarının kendi arasında ve üniversitelerle daha yakın işbirlikleri ve ortaklıklar sağlamasını teşvik etmek amacıyla TÜBİTAK Yenilik ve Destek Programlığı Başkanlığı (TEYDEB) tarafından aşağıdaki destek programları yürütülmektedir (www.tubitak.gov.tr):

1501 - TÜBİTAK Sanayi AR-GE Projeleri Destekleme Programı

1503 - Proje Pazarları Destekleme Programı

1505 – TÜBİTAK KOBİ Yararına Teknoloji Transferi Destek Programı

1507 - TÜBİTAK KOBİ AR-GE Başlangıç Destek Programı

1508-Teknoloji Ve Yenilik Odaklı Girişimleri Destekleme Programı
(Teknogirişim)

1509- TÜBİTAK Uluslararası Sanayi AR-GE Projeleri Destekleme Programı

Ayrıca, Araştırma Destek Programları Başkanlığı (ARDEB) tarafından yürütülen ve üniversiteler ve kamu kurumlarının yanı sıra sanayi kuruluşlarını da araştırma projesi yapmaya teşvik eden programlar şu şekildedir (www.tubitak.gov.tr):

1001 - Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı

1007 – Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projeleri Destekleme Programı

Bunun yanında TÜBİTAK akademik AR-GE Destekleri ile akademik araştırma projeleriyle sanayi ve kamu kuruluşlarına ait AR-GE projelerini desteklemekte, toplantı ve yayınları teşvik etmekte, geleceğin bilim insanlarına öğrenim hayatları boyunca burslar vermekte ve bilim, teknoloji ve yenilik alanlarında uluslararası işbirliği olanakları oluşturmaktadır. Buna ilişkin destek programları da şu şekildedir (www.tubitak.gov.tr):

1001 – Araştırma Projeleri

1002 – Hızlı Destek

1008 – Patent

1010 – EVRENA

1011 – Uluslararası Projeler

1301 – İŞBAP

3501 – Kariyer Programları

Bu programlardan direkt KOBİ'lere yönelik olanlar şu şekilde ifade edilebilir:

TÜBİTAK Sanayi AR-GE Projeleri Destekleme Programı

1995 yılından beri Dış Ticaret Müsteşarlığı-TÜBİTAK işbirliği ile gerçekleştirilen bu program ile yeni bir ürün üretilmesi, mevcut bir ürünün geliştirilmesi, iyileştirilmesi, ürün kalitesi veya standardının yükseltilmesi veya maliyeti azaltacak işlev gören yeni teknik ve üretim teknolojilerinin geliştirilmesi konularında özel sektör tarafından yürütülen AR-GE nitelikli projeler desteklenmektedir. Başvuruda bulunan kuruluşların sektör ve ölçeğine bakılmaksızın, %50'si hibe şeklinde desteklenmektedir. Hibe desteklerinin %25' i Dış Ticaret Müsteşarlığı, kalan %75'i ise TÜBİTAK kaynaklarından sağlanmaktadır. Destek oranı belli koşulların sağlanması halinde %60'a çıkabilmektedir (Yetiş, 2009: 31).

Bu destekten yararlanabilecek AR-GE aşamaları aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Gözek, 2006):

- Kavram geliştirme,
- Teknolojik/teknik ve ekonomik yapılabirlik etüdü,
- Geliştirilen kavramdan tasarıma geçiş sürecinde yer alan laboratuvar çalışmaları,
- Tasarım, tasarım geliştirme ve tasarım doğrulama çalışmaları,
- Prototip üretimi,
- Pilot tesisin kurulması,
- Deneme üretimi ve tip testlerinin yapılması,
- Satış sonrasında ürün tasarımından kaynaklanan sorunların çözümü faaliyetleri.

TÜBİTAK KOBİ AR-GE Başlangıç Destek Programı

Bu programı ile hâlihazırdaki bir ürünün geliştirilmesi, iyileştirilmesi, ürünün kalite veya standardının yükseltilmesi veya maliyet düşürücü nitelikte yeni tekniklerin, yeni üretim teknolojilerinin geliştirilmesi konularında KOBİ'ler tarafından yürütülen 400 bin TL bütçe ve 18 ay süre ile sınırlı ilk iki projeye TÜBİTAK tarafından %75 oranında hibe şeklinde mali destek sağlanmaktadır. Bu

programda değerlendirme ve karar süresi ortalama 90 gün içinde sonlandırılmaktadır. TÜBİTAK, özellikle KOBİ'lerin ilk iki AR-GE projesini desteklemek için oluşturduğu bu programda, proje hazırlamak için alınan danışmanlık hizmet giderlerini de destek kapsamına almıştır (www.tubitak.gov.tr).

TÜBİTAK Uluslararası Sanayi AR-GE Projeleri Destekleme Programı

Özel sektörün, uluslararası ortak araştırma, teknoloji geliştirme ve yenilik projelerinde etkin bir biçimde yer alması, dünyadaki teknolojik gelişmeleri takip edebilmesi ve dış pazarlara açılması amacıyla, 2007 yılında Uluslararası Sanayi AR-GE Projeleri Destekleme Programı başlatılmıştır. Program kapsamında, uluslararası ortak destek programlarında (EUREKA, EUROSTARS, Avrupa Birliği Çerçeve Programları altında ortak proje çağrılarında çıkan programlar ve benzeri uluslararası program ve projeler) yer alan ve Türkiye'de yerleşik katma değer yaratan kuruluşların, sektör ve büyüklüğüne bakılmaksızın nitelikli AR-GE ve yenilik projelerine TÜBİTAK tarafından %75'e varan oranlarda hibe destek sağlanmaktadır. Bu üç temel finansal destek dışında, TÜBİTAK tarafından 5746 Sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun'da yer alan Teknogirişim Sermaye Desteği de verilmektedir (www.tubitak.gov.tr).

Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı

Bu programın amacı, yeni bilgiler üretilmesi, bilimsel yorumların yapılması veya teknolojik problemlerin çözümlenmesi için bilimsel esaslara uygun olarak yurt içinde yapılan çalışmaları desteklemektir (www.tubitak.gov.tr).

Bu destekleme programı ile ülkemizin uluslararası pazarlardaki rekabet gücünün artırılması amaçlanmaktadır. Bu yolla her türlü ölçekteki işletmelerde ileri teknoloji uygulamalarına yönelik, birden fazla kurum, kuruluş, gerçek veya tüzel kişinin işbirliği ile yürütülen, araştırma, geliştirme ve/veya teknoloji transferi ve/veya adaptasyonu aşamaları ile bunların sonuçlarını ticari maksatla ürün, hizmet veya teknolojiye dönüştürme aşamasını içeren ve ortaklarından en az biri sonuçları ticari uygulamaya dönüştürecek bir kurum, kuruluş gerçek veya tüzel kişi olan projelere öncelik verilir (Gözek, 2006: 21)

2.4.3. Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezleri Tarafından Sağlanan Mali Teşvikler

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) öncülüğünde ilgili Ticaret ve/veya Sanayi Odalarının ev sahipliğinde Avrupa Birliği (AB) fonları ile 2002 yılında Gaziantep, Kocaeli ve İzmir’de Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri (ABİGEM) kurulmuştur. İlk kurulan üç ABİGEM proje bitiminden itibaren birer Anonim Şirket olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

İlk üç ABİGEM’in başarısı üzerine, Mayıs 2008’de “Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri Ağının Yaygınlaştırılması Projesi” başlatılmış ve Türkiye genelinde Avrupa Birliği fonlarıyla 12 ABİGEM daha kurulmuş olup ABİGEM sayısı 15’e çıkmıştır. 2008 yılında kurulan ABİGEM’ler Adana, Afyonkarahisar, Çorum, Denizli, Erzurum, Eskişehir, Kayseri, Konya, Malatya, Tekirdağ, Trabzon ve Uşak’da bulunmaktadır. ABİGEM Ağı için AB’nin sağlamış olduğu mali yardım 50 milyon Avro’ya ulaşmıştır. Profesyonel eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunarak KOBİ’lerin rekabet seviyelerini ulusal ve uluslararası piyasalarda artırmalarına ve potansiyellerini geliştirilmelerine yardımcı olan ABİGEM’ler, KOBİ’lerin iş geliştirme hizmetlerini alabilecekleri bir numaralı temas noktası olmayı amaçlamaktadır. ABİGEM’ler tarafından verilecek eğitim, danışmanlık hizmetleri ve sektörel projeler bölgenin özelliklerine ve bölgedeki KOBİ’lerin ihtiyaçlarına göre tasarlanmıştır. Ayrıca, ABİGEM’ler donanımlı yerel danışman yetiştirilmesi ve Türkiye’de bir KOBİ uzman havuzu oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. (http://www.abigem.org/appmanager/tr/portal?_nfpb=true&_pageLabel=pageAbigemVeKobiler).

ABİGEM tarafından verilen eğitim ve danışmanlık hizmetleri aşağıda sıralanmıştır:

- Uluslararası pazarları analiz etme, yeni pazarlara giriş, ihracat, uluslararası büyüme için finansman temini, uluslararası yatırımcıların ve stratejik ortakların araştırılması, teknik yardım ve know-how transferinin incelenmesi, ortak yatırım
- İş Geliştirme Programı kapsamında iş, pazarlama ve finans yönetimi.

- Yeni girişimcilere destek programı kapsamında iş fikrinin sorgulanması, iş planı hazırlama, nakit akım tahmini, doğru yasal yapılanmanın seçilmesi, şirket kurulumu, pazar araştırması.

2.4.4. Türk Eximbank (Türkiye İhracat Kredisi Bankası) Tarafından Sağlanan Mali Teşvikler

Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.(Türk Eximbank), 31 Mart 1987 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 3332 sayılı Kanun’un verdiği yetkiye istinaden 21 Ağustos 1987 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 87/11914 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur.

Türk Eximbank’ın temel amacı, ihracatın geliştirilmesi, ihraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, ihraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması, ihracatçıların uluslararası ticaretteki paylarının artırılması ve girişimlerinde gerekli desteğin sağlanması, ihracatçılar ile yurtdışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası pazarlarda rekabet gücü ve güvence kazandırılması, yurtdışında yapılacak yatırımlar ile ihracat maksadına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesidir. Türk Eximbank’ın, gelişmiş birçok ülkenin resmi destekli ihracat kredi kuruluşlarından farklı olarak kredi, garanti ve sigorta işlemlerini aynı çatı altında toplamış olması, ihracatçı firmalara verilen hizmetlerde bir bütünlük oluşturulmasına imkân tanımaktadır. (http://www.eximbank.gov.tr/html_files/kisaeximbankpg.htm).

Reeskont kredisi, sevk öncesi ihracat kredileri, ihracata hazırlık kredileri, dış ticaret şirketleri ihracat kredisi, sevk ve sonrası reeskont kredisi, ihracata dönük üretim finansman kredisi, ihracata yönelik sermaye kredisi, ihracata yönelik yatırım kredisi, marka kredisi, yurtdışı mağazalar yatırım kredisi, özellikli ihracat kredisi, uluslararası nakliyat pazarlama kredisi, yurtdışı müteahhitlik hizmetleri köprü kredisi, döviz kazandırıcı hizmetler kredisi, yurt dışı fuar katılım kredisi, ihracat kredi sigortası, sigortalı ihracatın finansmanı, orta ve uzun vadeli ihracat kredi sigortası ve kalkınma bankası kredileri Türk Eximbank tarafından sağlanmaktadır (Sezer, 2014).

Bu kredilerden KOBİ'lerle ilgili olanlara aşağıda değinilmiştir:

Sevk Öncesi TL ve Döviz İhracat Kredileri

Eximbank tarafından 1989 yılından bu yana uygulanmakta olan Sevk Öncesi İhracat Kredileri; tüm sektörlerle yönelik olarak kullanılan ve ihracatçıların imalat aşamasından başlanarak desteklenmesi ve ihracata hazırlık döneminde finansman gereksinimlerinin karşılanması amacıyla kullanılan kısa vadeli kredilerdir. Sevk Öncesi İhracat Kredilerinden Sektörel Dış Ticaret Şirketleri, imalatçılar, imalatçı-ihracatçılar ve ihracatçı firmalar yararlanabilmekte olup kredi Türk orijinli malların serbest dövizle, kesin olarak ihraç edilmesi taahhüdü karşılığında kullanılmak üzere aracı bankalara tahsis edilmekte ve aracı bankalar tarafından da uygun görülen şirketlere kullanılmaktadır (Ateş, 2007: 77).

KOBİ İhracata Hazırlık Kredileri

KOBİ İhracata Hazırlık Kredileri, imalat sanayi alanında faaliyette bulunan ve ihracata yönelik üretim yapan imalatçı firmalar ile imalatçı/ihracatçı sıfatında olan ve KOBİ statüsünde bulunan firmalara kullanılmaktadır. Bu kredinin kullanımındaki KOBİ statüsü şu şekildedir (Ateş, 2007: 78):

- 1-200 arasında işçi istihdam ettiğini SSK kayıtları ile belgeleyen,
- Arsa ve bina hariç mevcut sabit sermaye tutarı, son takvim yılı bilanço net değeri itibariyle 2 milyon ABD Doları karşılığı TL'yi aşmayan firmaları ifade etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KOBİ'LERE YÖNELİK MALİ NİTELİKTEKİ TEŞVİKLERİN MUHTEMEL SONUÇLARI VE VERGİ ALGISI İLİŞKİSİ

1. VERGİ YÜKÜ KAVRAMI VE KOBİ'LERİN VERGİ YÜKÜ

Kamu ekonomisinde önemli bir gelir kaynağı olan vergi ve mükellef üzerinde oluşturduğu vergi yükü mali sistem açısından oldukça büyük bir öneme sahiptir (Şahin, 2009: 71). Verginin sahip olduğu bu önemden dolayı ekonomik yapı ile iş çevrelerini etkileyeceği söylenebilir. Bu bağlamda vergi kavramı üzerindeki problemlerin giderilmesi hem bir ülkedeki tüm mükellefleri ve işletmeleri hem de ekonomik sistemi olumlu anlamda etkileyecektir. Bu anlamda kamu maliyesinin etkin sonuçlar oluşturabilmesi için sahip olunan araçlar etkili bir şekilde kullanılmalıdır (Akdoğan, 2006: 487). Kişinin ödemiş olduğu verginin toplam gelirine oranlanması vergi yükü olarak tanımlanmaktadır (Sağbaş, 2010: 74). Vergi yükü tanımını formül yardımıyla şu şekilde gösterebiliriz:

$$Tb: Tp/Y, Tb: f(Tp, Y)$$

$$\text{Vergi yükü: } (Tb)$$

$$\text{Ödenen vergi: } (Tp)$$

$$\text{Gelir: } Y$$

Vergi yükü, ödenen vergi ile ödeme gücünün bir fonksiyonudur. Buradan hareketle vergi yükünün, ödenen vergi ile doğru orantılı olup, vergi ödeme gücü ile de ters orantılı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, ödenen vergi arttıkça vergi yükü artma eğiliminde olup, ödeme gücü arttıkça da vergi yükü azalma eğiliminde olmaktadır (Tekir, 1990: 101).

Vergi yükü kavramı, bir ülkenin kamu maliyesinin değerlendirilmesinde göz önüne alınacak en önemli göstergelerden biridir (DPT, 2007: 3). Bu gösterge, bir ülke ekonomisinde kaynakların ne kadarlık kısmının devlet ve diğer kamu kuruluşları tarafından vergi ve diğer isimler altında alındığını ifade eder (Bilici, 2007: 150). Vergi yükü, yalnızca belirli vergi miktarını değil aynı zamanda vergi ile üzerinden ödendiği gelir arasındaki ilişkiyi belirleyen bir kavram olup bir dönem

içinde devlet ve diğer kamu tüzel kişilerine yapılan ödemeler ile bu ödemeleri gerçekleştiren mükelleflerin aynı dönem içindeki gelirleri arasındaki rakamsal ilişkinin belirlenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır (Akdoğan, 2006).

Bireysel olarak vergi yükü, mükelleflerin ödedikleri vergilerin gelirlerine oranını ifade etmektedir. Milli ekonomi açısından vergi yükü ise vergi ve benzeri kamu gelirlerinin gayrisafi yurtiçi hâsılaya (GSYİH) oranını ifade etmektedir. Makro açıdan bakıldığında vergi yükü, belirli bir dönemdeki vergilerin toplamının gayrisafi yurtiçi hâsılaya oranlanması şeklinde hesaplanan sayısal değerdir ve söz konusu vergiler toplamına tüm merkezi yönetim ve yerel yönetim vergileriyle, resim, harç, parafiskal gelirler ve fonlar dâhildir. Bu hesaplama genel anlamda bilgi verici olmakla birlikte genel bir gösterge olduğu ve bazı sorunları da beraberinde getirdiği sıklıkla ifade edilmektedir. Ülkeler arası kurumsal yapılanma farkları her bir vergi türünün yarattığı gerçek etki veya yarattığı gerçek vergi yükünün aynı olmaması gibi nedenler vergi yükü karşılaştırmalarını tartışılır kılmaktadır (Türk, 1992: 224).

Vergi yükü kavramı, vergi politikasının temel taşlarından biridir. Çünkü bu kavram ekonomideki tüm aktörlerin yatırım, istihdam, tasarruf vb. kararlarında belirleyici bir rol oynar. Vergiyi idare eden erk, vergi gelirlerini arttırmaya çalışırken aynı zamanda vergi yükleri artan veya azalan sektörleri karşılaştırmakta ve vergi politikasında güncellemeye gidebilmektedir. Kamu idaresi veya hükümetin politikada düzenleme yapmasının en önemli nedeni artan vergi yükünün mükellefleri olumsuz tepkiler ortaya koymaya itme ihtimalidir (Çoban, 2004). Ayrıca vergi yükünü kamusal etkililik açısından değerlendirmek gerekirse, vergi yükünün dolayısıyla vergi gelirlerinin artması kamusal etkililik üzerinde pozitif bir etki oluşturmaktadır (Hazman, 2010).

1.1. OBJEKTİF VERGİ YÜKÜ

Vergi karşılıksız olmasından dolayı kişiler üzerinde bir yük oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra devlet kanalıyla her yıl gayrisafi milli hâsılanın bir kısmı özel sektörden kamu sektörüne aktarıldığı için toplum için de bir yük olmaktadır. Dolayısıyla mikro bazda mükelleflerin, makro bazda da toplum gelirlerinin özel kesimden kamu kesime aktarılması olarak adlandırılan vergi ile ödeyenlerin ekonomik gücünde bir azalma olmaktadır (Arslan, 1992: 55).

Kişinin belli bir dönem içerisinde ödemiş olduğu tüm vergilerin, o dönemde elde ettiği toplam gelire oranlanması olarak tanımlanabilir (İnaltong, 2012: 17). Toplam vergi yükünün kişi bazında hesaplanması olarak da söylenebilir. Vergi yükü hesaplamalarında çoğu zaman bu yöntem kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra vergi yükü üzerinde yalnızca ödenen vergi ile gelir etkili olmamakta bir takım faktörlerin de etkisinden bahsedilebilmektedir (Çoban, 2004). Ödenen verginin gelire oranı olarak ifade edilen objektif vergi yükü ile ödenen verginin brüt ve net olarak hesaplanması, üzerinden vergi alınan unsurların ise gelir, servet, tüketim gibi farklılık göstermesi bakımından objektif vergi yükünün farklı türde hesaplamaları da ortaya çıkmaktadır. Toplam vergi yükü, bireysel vergi yükü, brüt ve net vergi yükü kavramları ise bu kavramlardan önemlileri olarak sayılabilir. Toplam vergi yükü ise bunlar arasında en çok kullanılan yöntemdir (Demir, 2008: 64). Ülkemizde vergi yükünü etkileyen çeşitli faktörler şu şekilde sıralanabilir (Çetin ve Günaydın, 1998):

- Makroekonomik karar ve tercihler
- Kayıt düzeninin yetersiz oluşu
- Götürü usulde vergileme
- Dolaylı ve dolaysız vergilerin dağılımı
- Vergi tazyiki, vergi kaçırma, vergiden kaçınma ve verginin yansıtılması
- Verginin matrahı, oranı, tarife yapısı
- Vergi kanunlarınca tanınan muafiyet, istisna ve indirimler

Vergiler aracılığıyla vergi yükümlülerinin tasarruf ve tüketimlerinde bir takım azalmalar meydana gelmektedir. Verginin bu yönü nedeniyle vergi oranlarında artış olması yükümlüler tarafından vergilere karşı tepki oluşturmaktadır. Yükümlülerin vergiye dair olumsuz tepkiler göstermemeleri için devlet vasıtasıyla vergi yükünün adil bir şekilde dağıtılması ve vergilemede adaletin sağlanması amacına yönelik girişimlerde bulunulmalıdır. Bu yolla da vergi yükü hesaplamaları ve incelemeleri ışığında karar vericilere yol gösterilmelidir (Şahin, 2009: 79-80).

1.2. SÜBJEKTİF VERGİ YÜKÜ

Sübjektif vergi yükü, kişilerin gelirleri ile zevk ve tercihlerine göre değişebilen ve verginin kişi üzerinde bıraktığı psikolojik ve iktisadi etki olarak tanımlanabilir. Sübjektif his şeklinde ortaya çıkan bu etkinin hesaplanması ise mümkün olmamaktadır (Arsan, 1968: 12). Bu bakımdan objektif vergi

yükümlülükleri eşit olan kişiler arasında subjektif vergi yükümlülüğü farklı olabilmektedir. Objektif vergi yükü baz alındığında, “daha az hissedilen” vergilerin subjektif vergi yükü daha hafif olabilirken, “daha çok hissedilen” vergilerin subjektif vergi yükü ise daha ağır olabilmektedir (Dalton, 1936). Ayrıca yapılan bir ampirik çalışmada, mükelleflerin subjektif vergi yüklerinin belirlenmesinde gelir düzeyleri ve vergi tarife yapısı etkili olmaktadır. Mükelleflerin her bir vergi türüne ilişkin olarak subjektif vergi yükleri ise mükellefler tarafından toplam olarak algılanmış vergi yüküne bağlı olarak değişmektedir (Muter, Sakınç ve Çelebi, 1993: 54).

Mükellefin vergi ödeme gücü de subjektif vergi yükünü etkileyen önemli etmenlerden biridir. Ödeme gücüne uygun olarak vergilendirilen mükellefin, vatandaşlık görevinin yerine getirilmiş olmasından doğan mutluluk duygusu ile vergi ahlak düzeyi artacaktır. Diğer yandan vergi ödeme gücü yeterli olmayan mükellef ise vergiye uyumda zorlanabilecektir. Vergi görevini tam olarak yerine getiren mükellef üzerinde bile vergi tazyiki oluşma ihtimali yüksek olacaktır. Vergi tazyiki ise vergi ahlakını baskı altına alarak zamanla vergi ahlakının negatif yönde değişmesine ortam hazırlayacaktır. Bu açıdan vergi ahlakının belirlenmesinde subjektif vergi yükünün objektif vergi yükünden daha etkili olduğu belirtilebilir. Bu bakımdan subjektif vergi yükü arttıkça vergi ahlakı üzerinde olumsuz bir etki oluşturacaktır (Demir, 2008).

1.3. KOBİ'LER ÜZERİNDEKİ VERGİ YÜKÜ

Vergi yükünün algılanmasındaki farklılıklar mükelleflerin vergi karşısındaki davranışlarının da farklı şekilde gelişmesine neden olmaktadır. Vergi yükünü ağır olarak hisseden vergi mükellefi vergi yükünü hafif olarak hisseden vergi mükellefine göre vergiye daha farklı bir yaklaşım sergileyebilmektedir. Vergi yükü kapsamındaki bu eşitsizlik ayrıca vergi bilinci ve vergiye gönüllü uyum konusunda ağır vergi yüküne sahip mükellef açısından olumsuz etki yapabilmektedir (Tunçer, 2002). Vergiler, KOBİ'lerin gelişme sağlayabilmesi için önemli bir araçtır. Bu kapsamda birer vergi mükellefi olan KOBİ'ler için de vergi yükü önem taşımaktadır. KOBİ'lerin vergi yükünü ne oranda hissettikleri vergiye yönelik davranışlarını belirlemektedir.

Dünya Bankası'nın 2013 yılında 185 ülkeyi kapsayan KOBİ'lere ilişkin düzenlemeler üzerinde gerçekleştirdiği araştırmaya göre bu ekonomilerin büyük çoğunluğunda işletmeler vergi oranlarını işletmelerinin gelişmesi önündeki ilk beş

engelden, vergi idaresini ise ilk 11 engelden biri olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Araştırma göstermektedir ki yüksek kurumlar vergisi oranları ile şirketin yatırım seviyesi ve girişimciliği arasında negatif bir ilişki vardır. Dahası yüksek vergi oranına sahip ekonomilerde gayri resmi sektörlerin genişliği göze çarpmaktadır (Dünya Bankası, 2013). Lee ve Gordon (2005)'a göre kurumlar vergisi oranları ekonomik büyüme ile de negatif bir ilişkiye sahiptir. Fisman ve Wei (2004)'e göre vergi oranında gerçekleşen % 1'lik bir artış vergiden kaçınma davranışını % 3 arttırmaktadır. Bu nedenle vergilerin ülke ekonomileri için önemli bir gelir kaynağı olduğu göz önüne alındığında, hükümetler sosyal programlar ve kamu yatırımları ile ekonomik gelişmeyi ve büyümeyi destekleyebilirler (akt. Dünya Bankası, 2013).

Vergi yükü, dar ve geniş olmak üzere iki şekilde hesaplanmaktadır. Dar anlamda vergi yükü, sadece genel bütçe vergi gelirlerinin GSYH'ya oranlanması ile hesaplanmakta olup, bu şekilde hesaplanan yük, ekonomideki tüm yükümlülükleri kapsamamakta başka bir ifadeyle gerçek yükü göstermemektedir. Geniş anlamda vergi yükü ise; konsolide bütçe gelirleri, mahalli idare vergi ve payları, fonların vergiye bağlı gelirleri ve parafiskal gelirler dahil edilmek suretiyle hesaplanmakta ve bu şekilde hesaplanan yük daha gerçekçi bir şekilde tespit edilmiş olmaktadır. Her iki vergi yükü hesaplamasında da resmi (kayıtlı) GSMH büyüklükleri kullanılmaktadır (Yılmaz, 2006). Parafiskal gelirler, bazı kamusal hizmetleri yerine getiren kuruluşların finansman sağlamak amacıyla tahsil edilen, zorunlu, devlet bütçesinde değil fakat hangi kamu kuruluşu tarafından tahsil ediliyorsa o kuruluşun bütçesinde muhasebeleştirilen ve devletin hükümler hakkının kullanılması sonucu elde edilen yeni bir kamu geliri türüdür (Eker, 2001).

Türkiye'de vergi yüküne ile ilgili olarak Gelir İdaresi Başkanlığının (GİB) 2002-2015 yılları arasında yayınlamış olduğu faaliyet raporu Tablo.4'te özetlenmiştir.

Tablo 4. GSYH, Genel Bütçe Vergi Gelirleri ve Vergi Yükü (2002-2015)

GSYH, GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ VE VERGİ YÜKÜ (2002- 2015) (BİN TL)			
	GSYH	VERGİ GELİRLERİ	VERGİ YÜKÜ
	(2009 BAZLI)	(*)	(%)
YILLAR	(1)	(2)	(2/1)
2002	359.358.871	65.188.479	18,1
2003	468.015.146	89.893.112	19,2
2004	577.023.497	111.335.368	19,3
2005	673.702.943	131.948.778	19,6
2006	789.227.555	151.271.701	19,2
2007	880.460.879	171.098.466	19,4
2008	994.782.858	189.980.827	19,1
2009	999.191.848	196.313.308	19,6
2010	1.160.013.978	235.714.637	20,3
2011	1.394.477.166	284.490.017	20,4
2012	1.569.672.115	317.218.619	20,2
2013	1.809.713.087	367.517.727	20,3
2014	2.044.465.876	401.683.956	19,6
2015	2.337.529.940	465.229.389	19,9

(*) Vergi Gelirleri Rakamları Mahalli İdare Ve Fon Payları İle Red Ve İadeler Dâhil Tutarlardır.

Not: 2008-2015 Yılları Vergi Gelirleri İçerisindeki Gelir Vergisi Tevkifat Rakamına Asgari Geçim İndirimi Tutarı Dâhildir.

Kaynak: www.gib.gov.tr.

Tablo 4'te görüldüğü üzere 2002 yılında % 18,1 olan vergi yükü oranı, 2010 yılında % 20,3, 2011 yılında %20,4 olarak gerçekleşirken, 2014 yılında %19,6 ve 2015 yılında ise % 19,9 olarak gerçekleşmiştir. Bunun yanı sıra Tablo 5'te Türkiye ve OECD ortalama vergi yükü oranlarının 1965-2009 yılları arası değişimi özetlenmiştir.

Tablo 5. Türkiye ve OECD Ortalama Vergi Yüğü Oranları (Sosyal Güvenlik Primleri Dâhil)

Yıl	Türkiye	OECD Ortalama	Yıl	Türkiye	OECD Ortalama
1965	10,56	25,46	1988	13,24	33,60
1966	10,67	25,99	1989	13,89	33,44
1967	11,41	26,89	1990	14,89	33,10
1968	11,27	27,19	1991	15,61	33,56
1969	12,19	27,77	1992	16,68	33,77
1970	9,27	27,49	1993	16,86	34,23
1971	10,65	28,00	1994	16,54	34,20
1972	10,83	27,68	1995	16,78	34,39
1973	11,27	27,82	1996	18,90	34,88
1974	10,51	28,68	1997	20,73	34,94
1975	11,88	29,35	1998	21,11	35,00
1976	12,14	30,30	1999	23,14	35,33
1977	12,68	31,03	2000	24,15	35,47
1978	12,37	30,91	2001	26,1	35,03
1979	11,71	30,82	2002	24,61	34,71
1980	13,34	30,9	2003	25,93	34,65
1981	14,14	31,61	2004	24,07	34,62
1982	13,69	32,03	2005	24,25	35,22
1983	12,78	32,19	2006	24,52	35,37
1984	10,66	32,38	2007	24,08	35,42
1985	11,48	32,51	2008	24,22	34,81
1986	13,04	33,14	2009	24,59	33,80

Kaynak: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=BDFI>.

Türkiye’de vergi yüğü OECD ülkeleri ortalamasıyla kıyaslandığında görece düşüktür ve nitelik itibarıyla dolaylı vergi ağırlıklıdır. Bu sonucun; ülkenin ekonomik gelişmişlik seviyesi, gelir vergisi sisteminin yeniden düzenlenmesi, kayıtdışılık, devletin vergi toplama ihtiyacını dolaylı vergilerle sağlayabilmesi gibi çeşitli faktörlerle ilişkisi bulunmaktadır. Türkiye ekonomisi 1990’lı yıllarda başlayan kamu açıklarının borçla finansmanı ve aşırı faiz yüğü ile istikrarsız bir yapıya bürünmüş,

yüksek enflasyon ve borçların borçla finansmanı, sorunu daha da ağırlaştırmıştır. Bu dönemde uygulanan istikrar programlarında kamu finansman ihtiyacının azaltılması hedeflenmiş ve vergi gelirlerinin artırılmasına çalışılmıştır. Bu çabaların 10 yıl sonra belli bir düzeye ulaştığı ifade edilebilir (İnaltong, 2012).

Ekonomik faaliyetlerde çeşitlenme, tarımın ekonomideki payının azalması, teknolojik açıdan gelişmiş bir donanım ve nitelikli personele sahip vergi idaresi, güçlü bir vergi denetim sistemi, toplumdaki vergi bilincindeki artış gibi faktörler vergi yükünün gelişmiş ülkelerde yüksek seviyede olmasının nedenlerindedir (Doğan, 2011). Diğer yandan ülkemizde de hem vergiler hem de verginin idaresi noktasında yapılan reformla vergi yükünün sürekli bir artış göstermesini sağlamıştır.

Vergi reformu yapmaya ilişkin hükümetlerin önündeki en büyük karmaşa hangi reformun en büyük verimi getireceğidir. Etkin bir vergi sistemine sahip olmanın ve vergi ödeme davranışını desteklemenin en önemli yollarından biri açık ve basit kurallara sahip bir vergi mevzuatına sahip olmaktır. Fazlaca karmaşık bir vergi sistemi vergiden kaçınma davranışını ve gayri resmi sektörün büyümesini destekleyecektir. Bu da ülkeye daha büyük bir yolsuzluk ve daha az yatırım olarak geri dönecektir (Dünya Bankası, 2013).

Dünya Bankası'nın 2013 yılında yayımladığı KOBİ'lere ilişkin yapılan düzenlemeleri içeren raporuna göre dünyada Haziran 2012 ve Haziran 2013 arasındaki bir yıllık dönemde, vergi ödemeyi kolaylaştıran veya vergi yükünü azaltan 32 reform yapılmıştır. 2009 yılından itibaren bakıldığında bu rakam 189 olarak karşımıza çıkmaktadır. Guatemala vergi ödemeyi kolaylaştırmada en büyük gelişme gösteren ülke olurken, Belarus ise gelişmiş ekonomilerle arasındaki farkı en yüksek düzeyde kapatan ülke olmuştur. Guatemala'nın bu gelişmesinin altında yeni yürürlüğe soktuğu çevrimiçi vergi ödeme sistemi yatmaktadır. Bu sistemle birlikte mükellefler bir sözleşme imzalama veya belirli bir bankada hesap açma zorunluluğu olmadan çevrimiçi olarak ödeme fırsatı sunmuştur. Bununla birlikte bölge bazında son beş yılda vergi yükünü azaltmaya dönük reformlar yapmada en iyi performans sahibi bölgeler Avrupa ve Orta Asya olmuştur. Son beş yılda vergiye dair en sık karşılaşılan reform vergiye uyumu geliştirmeye paralel şekilde gelir vergisi oranlarını düşürme reformu olurken, son üç yılda ülkeler genellikle elektronik sistemleri uygulama ve geliştirme üzerine odaklanmışlardır. Vergi yükünü azaltmaya dönük

reformlar yapan ülkeler ve yaptıkları reformlar Tablo 6’da özetlenmiştir (Dünya Bankası, 2013).

Tablo 6. 2012/13 Döneminde Vergiye Dair Reform Yapan Ülkeler ve Yaptıkları Reformlar

Reform	Ekonomiler	Bazı Satırbaşları
Elektronik sistemler uygulama ve geliştirme	Hırvatistan, Guatemala, Makedonya, Madagaskar, Maldivler, Moldova, Fas, Paraguay, Filipinler, Ruanda, Sri Lanka	Rwanda gelir vergisi, katma değer vergisi ve çalışan yükümlülüklerini yerine getirmeye yönelik bir çevrimiçi sistemi 2012’de devreye soktu.
Gelir vergisini % 2 veya daha fazla oranda düşürme	Burundi, Gabon, Guyana, Jamaika, Myanmar, Lao Demok. Halk Cum., İsveç, Tacikistan	İsveç 2013’te kurumlar vergisi oranını % 26,3’ten % 22’ye indirmiştir.
Gelir vergisi dışındaki vergileri başka vergilerle birleştirme veya kaldırma	Ermenistan, Burkina Faso, Kongo, İzlanda, Güney Afrika, Tacikistan, Özbekistan	Tacikistan asgari gelir vergisi ile kurumlar vergisini birleştirmiş, ayrıca perakende satış vergisini kaldırmıştır.
Ödenecek vergi sayısını veya yükümlülüğü azaltma	Arnavutluk, Panama, Romanya	Panama kurumlar vergisi ödeme sıklığını her aydan 3 ayda bir çıkarmıştır.
Çalışana ilişkin sigorta veya diğer zorunlu yükümlülüklerde azaltmaya gitme	Kongo, Tayland	Tayland çalışanların sosyal güvenlik yükümlülüğü oranını % 5’ten % 3’e indirmiş sonraki yıl % 4’e çıkarmıştır.
Vergi ödeme süreçlerini basitleştirme	Katar, Ukrayna	Katar kendi ülkesinin veya Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi’ne dâhil bir ülkenin % 100 oranında sahip olduğu bir işletmenin kurumlar vergisi beyannamesi yükümlülüklerini azaltmıştır.
Gider vergisinde değişiklikler uygulama	Gambia	Gambia gider vergisi ve katma değer vergisini yer değiştirmiş ve % 15’te sabitlemiştir.

Kaynak: World Bank, (2013). Doing Business 2013: Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises. Washington, DC: World Bank Group.

Aynı dönemde Mısır, El Salvador, Yunanistan, Senegal, Sırbistan, Slovakya, Kuzey Sudan ve Togo KOBİ’ler üzerindeki gelir vergisi, Kongo, Fildişi Sahilleri,

Tonga ve Vietnam çalışan sigortası ve diğer yükümlülüklerin yükünü arttırırken, Bosna Hersek, Fiji, Moritanya, Seyşeller ve Toga yeni vergiler eklemiştir (Dünya Bankası, 2013).

Sonuç olarak vergi yükünü azaltma hususunda 114 ekonomi toplam 189 reform yapmıştır ve bu reformların 57'si elektronik vergi sistemleri uygulamaya dönüktür. Edwards-Dowe (2008)'a göre eğer bu sistemler iyi uygulanır ve yaygın bir kullanılma oranı yakalanırsa hem merkezi idare işletmelerin vergi yükünü azaltabilecek hem de işlemsel harcamaları düşürebilecektir. Aynı zamanda bu sistemlerin vergiye uyumu arttırdığı gözlemlenmiştir. Bu ve bunun gibi vergi yükünü azaltıcı reformlarla vergi yükümlülüklerini yerine getirmek için geçirilen vakit ortalama 20 saat azalırken, ortalama dört vergi kalemi azalmıştır. En yüksek gelişmenin yaşandığı Avrupa ve Orta Asya'da bu sayı sırasıyla 80 saat ve 20 vergi kalemidir. Vergi yükünü idaresel anlamda azaltmaya dönük bu reformların yanı sıra birçok ekonomi vergi oranlarını da düşürmüştür. Örneğin Sahra Altı Afrika'sında bu oran ortalama % 17,5'tir (Dünya Bankası, 2013).

2. MÜKELLEFLERİN VERGİYE KARŞI YAKLAŞIMLARI

Devlet vatandaşlarının sosyal refahını sağlamak ve bu refahı belli bir düzeyde tutmak amacıyla vatandaşlarından vergi toplamaktadır. Buna göre vergi; kamusal hizmetlerin gerektirdiği giderler ile kamu borçlarından kaynaklanan yükleri karşılamak amacıyla, egemenlik gücüne göre, karşılıksız olarak, gerçek ve tüzel kişilerden alınan ve cebri niteliğe sahip para şeklindeki ödemelerdir (Gök, 2007). Verginin zorunlu olması durumu birey üzerinde aslında birçok sosyal olguda da gözlemlendiği gibi farklı sonuçlar oluşturmakta yani bireyler bu olgulara farklı yaklaşımlar gösterip farklı tepkiler vermektedir. Bununla birlikte vergi olgusunun bireylerin gelir ve harcamalarında daraltıcı etki yapan ve aynı zamanda tasarruf yapabilmelerini de azaltan bir unsur olması, vergini genel itibariyle bireyler tarafından hoş karşılanmayan ve mükelleflerce yük olarak görülen bir olgu olması sonucunu doğurmaktadır (Yenigün, 2012).

Kamu gelirleri içerisinde önemli bir paya sahip olan vergilerin etkin bir şekilde tahsil edilebilmesi amacıyla verginin, yükümlüler üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkilerini incelemek önemli görülmektedir. Yükümlülerin vergi karşısındaki

tutum ve davranışlarının tespit edilmesi ve uygulanan vergi politikalarında bu tutum ve davranışların dikkate alınması, bu politikalar ile ulaşılması istenen sonucun elde edilmesi açısından kaçınılmaz gözükmektedir (Alkan, 2009). Bu nedenle bu bölümde vergi bilinci, bu bilinci oluşturan faktörler ve mükelleflerin vergiye karşı gösterdiği tepkiler incelenmektedir.

2.1. VERGİ BİLİNCİNİN TANIMI VE ÖNEMİ

Bilinç kelimesinin farkındalığı ifade etmesinden hareketle vergi bilinci de vergisel anlamda mükellefin farkındalığı olarak ifade edilebilir. Mükellefin bu bahsedilen farkındalığı, vergi kanunları, vergisel hakları ve vergisel uygulamalar noktasında ne denli bilgi sahibi olduğu ile belirlenebilir. Kısaca ifade etmek gerekirse vergi bilinci kavramı mükellefin ödemiş olduğu vergi ile almış olduğu mal ve hizmetin ilişkilendirilmesi şeklinde ifade edilebilir (Savaşan ve Odabaş, 2005: 8). Mükellefin vergi ödeyerek boşuna bir ödeme yapmadığı konusunda bilgilendirilmesi gerekliliği vergi bilinci kapsamına katkı yapan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Mükellefin ödemiş olduğu verginin yararlı bir şekilde kullanıldığını bilmesi de vergiye gönüllü uyumu kolaylaştıracaktır (Torgler, Schneider ve Schaltegger 2010). Bu yolla da vergi bilincinin oluşması ile kamu gelirlerinde devamlılık sağlanabilecektir (Alkan, 2009). Mükellef tarafından vergi bilincinin oluşması vergi alacaklısı olan devletin sorumluluğu kapsamına da girmektedir. Vergiyi toplayan kurum ve kuruluşlarca vergi bilincinin oluşmasına yönelik düzenleme ve çabaların olması mükelleflerin de vergi bilincinin oluşmasına katkı sağlayacaktır. Bu anlamda, kurum ve kuruluşlarda çalışanların bilgilendirilmesiyle bilinçli mükellefiyet oluşturulabilecektir (Torgler, 2004).

Ayrıca, vergi bilincinin yalnızca vergi ödeme farkındalığı olarak ifade edilmesi yanlış olacaktır. Vergi bilincinin vergi ödemeye dair bilinçli olma hali olarak ifade edilmesinin yanı sıra harcama yapılan alanların denetimini de kapsayan bir kavram olarak nitelendirilmesi doğru olacaktır (Ömürbek, Çiçek ve Çiçek, 2007: 104).

Toplum oluşturulan bireyler arası ilişkilerin iyi yürütülmesini sağlayan bir sistem olarak ahlak olgusu toplumsal ilişkiler açısından da pozitif etki oluşturmaktadır. Bu durumun vergi ahlakı bakımından da aynı olduğu söylenebilir. Devlet çatısı altında yaşamının farkındalığına sahip olan bireyler tarafından vergi

ahlakı da önem taşımaktadır. Bireylerin vergi ahlakına sahip olmasıyla vergi ödevlerini ve diğer yasal zorunlulukları yerine getirmesi diğer bireyler üzerinde de pozitif etki oluşturmaktadır (Tosuner ve Demir, 2009). Toplumsal açıdan ihtiyaçların karşılanması ile devlet tarafından bir takım görevlerin yerine getirilmesi amacıyla verginin sahip olduğu önemin farkında olma ve bu doğrultuda vergisel sorumluluklarını yerine getirme çabası vergi bilincinin temelini oluşturmaktadır. Bu farkındalığın oluşturulması ise uygun politikanın seçilmesi ve uygulanması ile mümkün olabilecektir. Bu durumda vergi bilinci bireyden çok toplumsal bir nitelik taşımaktadır. Çoğunluğu ifade eden davranışlar ise uygulamanın başarısını ortaya koymaktadır (Akdoğan, 2006).

2.2. VERGİ BİLİNCİNİN OLUŞMASINDA ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER

Mükelleflerin vergiyi algılamasına bir takım faktörler etki edebilmektedir. Bu kapsamda etkili olan faktörler ise sübjektif faktörler başlığı altında bireyden kaynaklı, objektif başlığı altında ise çevresel kaynaklı olarak ele alınacaktır. Vergi politikalarının başarılı bir şekilde yürütülmesi için bu faktörler çerçevesinde hareket edilmesi yerinde olacaktır. Ayrıca vergi sisteminde etkinliğin sağlanabilmesi için mükellefler tarafından verginin nasıl algılandığı ve bu algılama neticesinde nasıl tepkiler verdiği önemli olmaktadır.

2.2.1. Sübjektif Faktörler

Kişilerin bir takım özel durumlarının etkili olduğu ve bireyden bireye farklılık gösteren özellikler sübjektif nitelikler olarak ifade edilebilir. Herkes için aynı olan vergi durumuna mükellefler tarafından farklı tepkiler verilmesi vergiye bakışı oluşturan unsurların kişiler üzerinde farklı etkiler bıraktığını göstermektedir. Sübjektif faktörler vergi ahlakı, eğitim seviyesi, gelir düzeyi, devlete olan bağlılık, politik tercihler, yaş, cinsiyet, gibi özel niteliklerle açıklanabilecektir.

Servet, gelir düzeyi, tüketim gibi unsurlar ödeme gücünün göstergesi olarak yer alsada gelişmiş birçok ülke tarafından ödeme gücü göstergesi olarak gelir düzeyi kabul görmektedir. Ayrıca, ödeme göstergelerinin yanı sıra mükelleflerin ekonomik ve sosyal durumlarının farklı oluşu, psikolojik yapılar gereği durumlar karşısında farklı tepkiler verilmesi vergilemede adalet ilkesinin uygulanabilirliğini güçleştirmektedir (Akdoğan, 2006).

Gelir seviyesi farklı olan mükelleflerin gelir düzeylerine göre farklı oranda vergilendirilmeleri mükelleflerin vergilemede adalet anlayışını önemli ölçüde etkilemektedir. Bunun bir neticesi olarak vergilemede adaletin sağlanamadığını düşünen bir mükellefin vergi ödeme noktasında olumsuz tepkiler vermesi kaçınılmaz olabilmektedir (Çiçek, 2006: 48). Mükelleflerin gelirlerini arttırmak istemesi kayıt dışı ekonomiye yönelme sebebi olarak gösterilebilir. Faaliyetlerin bir kısmı ya da tamamı kayıt dışında tutularak bu faaliyetlerden elde edilmiş olan kazanç üzerinden vergi ödenmeyerek gelir arttırılma yolu kayıt dışı olarak ifade edilebilir. Verginin mükellefin kullanılabilir gelirinde bir azalmaya neden olması göz önüne alındığında mükelleflerin gelir düzeyleri toplanacak toplam vergi tutarı ve vergiye bakış üzerinde önemli bir rol oynamaktadır (Çoban, 2004).

Yüksek gelir düzeyine sahip olan mükellefler, gelire bağlı olarak ödeyecekleri verginin de artmasıyla, düşük gelir düzeyine sahip olan mükelleflere göre vergi kaçırmaya daha eğilimlidir. Başka bir açıdan ise düşük gelir düzeyine sahip olan mükelleflerin vergi kaçırma sonucu ödeyecekleri vergi cezalarının yüksek olması da bu yöndeki eğilimlerini azaltmaktadır. Bu nedenle gelir düzeyi ile vergiye uyum arasında negatif yönde ilişki olduğu söylenebilir. Ayrıca, mükellefler arasında gelir eşitsizliğinin bulunması da vergiye karşı gönüllü uyumu olumsuz etkileyecektir (Tuay ve Güvenç, 2007).

Mükelleflerin vergiyi algılamada gelirlerinin yanı sıra önemli bir yeri olan diğer etken de demografik özelliklerdir. Demografik özellikler kapsamında mükellefin yaşı, cinsiyeti, mesleği, din, ırk gibi bir takım etmenler yer almaktadır. Mükelleflerin vergi algısında bu gibi etmenler de önemli görülmektedir.

Mükelleflerin meslekleri itibariyle ödemek durumunda oldukları vergi yükü de farklılık arz etmektedir. Bir memurun ödeyeceği vergi ile serbest meslek mensubu bir kişinin ödeyeceği vergi aynı olmayacaktır. Mükellefler aynı gelir miktarları elde etseler bile harcadıkları emek düzeyleri farklı olabilecektir. Bu durumda aynı gelire sahip olup farklı emek sarf eden mükellefler aynı vergi miktarı ile vergilendirildikleri zaman, üzerlerindeki vergi yükünü daha az ya da daha çok hissedebileceklerdir. Bu şekilde bir uygulama mükelleflerin vergilemede adalet algısının zedelenmesine neden olacaktır (Alkan, 2009).

Bireylerin yaşları ile ilgili olarak vergiye karşı vermiş oldukları tepki yaşı genç olanların, yaşça büyük olanlara göre verecekleri tepkilerin daha olumsuz olduğu yönündedir. Bu yönüyle yaşı genç olan mükelleflerin vergi kaçırma eğilimleri de yüksek olabilecektir. Yaş itibarıyla genç olan mükelleflerin, hayal ettikleri yaşam için yeterli gelir elde edememişleri ve kaybedecek bir şeyleri olmadığı için risk alabilmeleri vergiye karşı olumsuz bakış açısını tetiklemektedir. Bununla beraber genç yaştaki mükelleflerin uygulama aşamasında vergi ile ilgili olarak deneyimlerinin fazla olmaması, önceliklerinin farklı oluşu, niyetleri iyi dahi olsa zaman ve usul itibarıyla vergi kanunlarına uymalarını güçleştirmektedir (Çoban, 2004).

Vergi uyumu noktasında cinsiyet ayrımına yönelik ilk çalışma 1986 yılında Betty R. Jackson ve Valerie Milliron tarafından ele alınmıştır. Bu çalışma sonrasında yapmış oldukları dört çalışmadan üçü vergi uyumu üzerine cinsiyet faktörünün etkisi olmuştur. 1987 yılındaki çalışmasıyla J. C. Bardly kadınların vergi değişimlerine erkeklere göre daha itaatkâr oldukları sonucunu elde etmiştir (Hasseldine ve Hite, 2003: 521). Çalışma alanında erkeklerin fazla yer alması sonucu vergi kaçırmaya daha meyilli oldukları yapılan bir takım çalışmalarla kendini göstermiştir (Alkan, 2009). Vergiye uyumda cinsiyetin etkisi temasıyla yapılan çeşitli araştırmalarda farklı sonuçlar elde edilmesine rağmen genel anlamda kadınların erkeklere göre vergiye uyumunun daha yüksek olduğu ifade edilebilir (Çoban, 2004).

Medeni durumun vergiye uyumuna bakıldığında evli kişilerin sorumluluğunun fazla olmasından dolayı herhangi bir gelir kaybına uğramak istememeleri nedeniyle vergiye uyumlarının düşük olduğu söylenebilir (Clotfelter, 1983: 368).

Dini inanç da vergiye uyum hususunda önemli bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. İslam'da zekât verilmesi dini açıdan mali noktada yerine getirilmesi gerekli bir ibadettir. Devlet tarafından alınan vergiler dini bir referansla ilişkili değildir. Fakat vergilendirilmenin kutsallığına olan inanç ve ihmal edilmesinin hoş görülmeceği gibi bir takım açıklamaların yapılması vergi bilinci açısından olumlu etkiler sağlayacaktır (Aktan ve Çoban, 2006: 151).

Her alanda gerekli görülen eğitim olgusu da vergilemede önemli bir faktördür. Vergileme ile ilgili verilecek eğitimle birlikte birey ne için vergi

ödediğinin bilincinde olacaktır. Bu bakımdan bireyin vergiye karşı ön yargılı davranışları da kontrol altına alınmış olacaktır. Bunun yanında vergi ile yeterli bilgi sahibi olmayan kişi ise olumsuz davranışlarda kendini suçlu hissetmeyecek ve haklı olduğunu düşünecektir. Bu gibi durumları önlemek için vergi bilinci eğitiminin ailede verilerek toplumda da vergi bilinci sağlanmalıdır (Çiçek, 2006: 56). Avrupa ülkelerinde yapılan araştırma sonuçlarına göre de eğitim düzeyindeki yükselmeye mali konulardaki olumsuz bakış açısı azalmaktadır. Vergilendirme ile ilgili olumsuz bakış açısına sahip olan mükelleflerin çoğu yüksek gelir düzeyine sahip olup devlet tarafından sunulan transfer harcamalarından az oranda yararlananlardır (User, 1992: 43).

Vergi ahlakı (etiği), mükelleflerin vergi ile ilgili yükümlülüklerini tam ve düzgün bir şekilde yerine getirmesi olarak ifade edilebilir. Bunun yanı sıra, vergi suç ve cezalarına karşı takınılan tavır olarak da ifade edilebilir (Tosuner ve Demir, 2008: 356). Ayrıca mükelleflerin vergi ödevlerini yerine getirmede gösterdikleri çaba da vergi ahlakı olarak tanımlanabilir (Tunçer, 2003: 103). Mükelleflerin vergi uygulamalarına ön yargılı davranmayacak bir yapıya sahip olmaları için vergi ahlakının olumlu şekilde değişmesi gerekir. Adil bir vergileme sisteminin olmadığını düşünen mükellefler vergi kaçırmanın olumsuz olmadığı düşüncesine sahip olabilir. Bununla birlikte gerçekleştirilen hizmetlerin ödediği vergi ile aynı ölçekte olmadığını düşünen mükellefler vergi ödevleri açısından fedakâr davranmayacaktır (Engel ve James, 1999: 65; User, 1992: 29). Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere İngiltere, Hollanda ve diğer Avrupa ülkelerinde yapılan çalışmalarda etik kavramı ile vergi kaçırma arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Vergi etiği vergi mükellefi olan vatandaşların devletle arasındaki ilişkiye dair davranış normlarını ifade etmektedir. Vergi etik düzeyi düşük olan kişilerin vergi etik düzeyi yüksek olan kişilere kıyasla vergi kaçırma eğilimi daha yüksek olmaktadır. (Saruç ve Sağbaş, 2003: 80). Bu noktada vergi etiğini bireylerde geliştirecek önlemler uygulamaya konarak vergiye uyum arttırılabilir. Fakat yanlış etik değerlere vurgu yapılması durumunda beklenen olumlu etkinin aksine içinde bulunulan durumdan daha kötü sonuçlar oluşabileceği göz önünde bulundurulmalıdır (Çoban, 2004).

Mükelleflerin vergisel davranışlarını etkileyen önemli bir diğer unsur ise devlete olan bakış açılarıdır. Vatandaşlarca devlet soyut olarak algılanırken, devlet

ile ilgili düşünceler ise somut olarak değerlendirilmektedir (Aktan ve Çoban, 2006: 151). Devletin devlet olma niteliklerini yerine getirmesiyle esasında devlete olan güven de sağlanmış olacaktır. Şeffaflığın sağlanmadığı, kamu harcamaların gereksiz olduğu ve bununla birlikte yüklü vergi ödediğini düşünen mükelleflerin devlete olan güvenleri sarsılacak ve devlete olan bağlılıkları da olumsuz bir şekilde etkilenecektir. Bunun bir sonucu olarak vatandaş devleti zorla vergi alan bir mekanizma olarak görecektir ve kendinin de vergi aracılığıyla gelir kaynağı olarak görüldüğünü düşünecektir. Bu da devletin vergi gelirlerinde bir azalma meydana getirecektir (Tunçer, 2002: 210). Bu konuda genel kabul edilen görüş ise devlete bağımlılığı artan mükelleflerin vergi uyumunun da artacağı şeklindedir (Çoban, 2004).

İktidarda bulunan siyasiler vergi politikalarıyla mükellefleri rahatlatma yönünde bir irade sergilerse vergiye gönüllü uyum da sağlanmış olacaktır. Fakat vergi gelirlerini arttırmak için vergi oranları artışına gidilirse zıt yönde etkiye neden olup vergi kaybına sebebiyet verilebilir. Bundan dolayı siyasiler, mükelleflerin olumsuz yönde tepki verebilecekleri davranışlardan kaçınarak kendileri için olumlu sonuçlar oluşturmalıdır (Torgler, Schneider ve Schaltegger, 2010).

Bazı mükelleflerin vergi ödevlerini yerine getirirken olumsuz davranışlarda bulunmaları, diğer mükellefleri de etkileyebilmektedir (Çataloluk, 2008: 219). Aynı gelir düzeyine sahip olan mükelleflerden bir kısmı vergi ödevlerini tam olarak yerine getirmediğinde, vergi ödevini düzenli şekilde yerine getiren mükellefler bu durum karşısında olumsuz bir eğilime sahip olabilirler. Ayrıca vergisini tam olarak ödemeyen mükelleflere getirilen vergi afları da vergisini tam olarak ödeyen mükellefleri umutsuzluğa düşürecektir (Feldstein, 2008: 21).

Siyasal iktidarın belirlenmesi ile kamu hizmetlerinin belirlenme süreci de başlamış olur. Siyasal iktidarı elinde bulunduran hükümet vasıtasıyla kamu mal ve hizmetleri ile bu hizmetlerin finansmanı olan vergiler belirli dönem için bütçede gösterilir. Hükümet siyasal görüşü doğrultusunda kamu hizmetlerini ve vergilerin mükellefler arasındaki paylaşımına kararlaştırarak uygular. Seçim süreci haricinde mükellefler vergi politikalarına müdahil olamamaktadır. Mükellefler ödedikleri vergi sonrası kendilerine sunulan kamu hizmetlerini beklentileriyle karşılaştırır. Mükellefler tarafından niceliksel ve niteliksel olarak kamu hizmetlerinin onaylanması, gönüllü uyumu sağlayacaktır (Çoban, 2004: 56).

2.2.2. Objektif Faktörler

Mükellefin vergi bilincinin oluşmasında kendisinden kaynaklanmayıp tamamen dış etkenlerden kaynaklanan faktörler de bulunmaktadır. Bunlar, vergi sisteminden kaynaklanan faktörler, vergi idaresinden kaynaklanan faktörler ve ekonomik yapıdan kaynaklanan faktörler olarak sınıflandırılabilir.

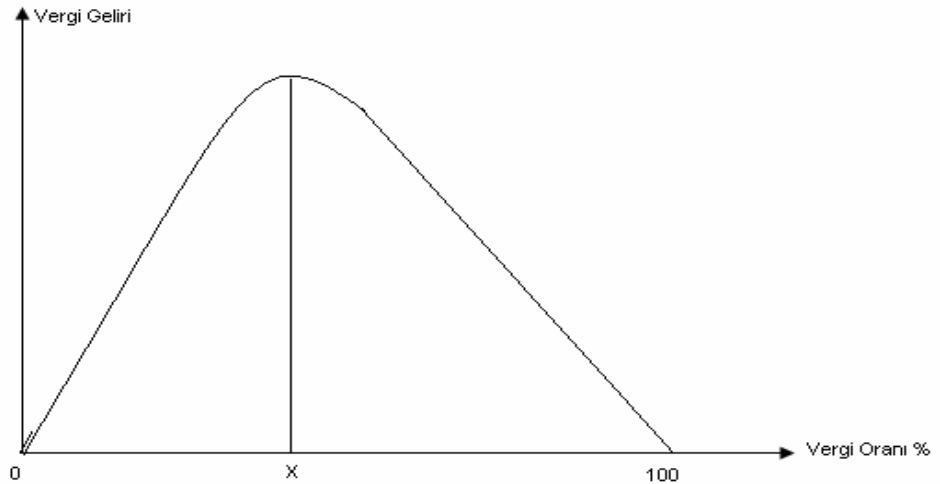
Vergi sistemi, bir ülkede belli bir zaman dâhilinde uygulanmakta olan vergilerin tümü olarak ifade edilebilir. Bireyler ve kurumların belli dönemde ödemekle sorumlu oldukları vergilerin tümü de vergi sistemini ifade etmektedir (Çiçek, 2006: 54). Sosyal devletlerce geliştirilen vergi sistemlerinde gelir dağılımındaki eşitsizliklerin engellenmesi ve vergi adaletinin sağlanması amaçlanmaktadır. Vergilemede adalet kavramı ise eşit şartlar altında olanlara eşit şekilde muamele edilmesi ve verginin ödeme gücüyle orantılı olması şeklinde adlandırılabilir. Vergilemede adalet olgusunun kapsamına, verginin konulması, vergi idaresinin uygulamaları ve vergi yargısı da girmektedir (Gürdal, 1994: 8). Vergi adaleti vergi yükünün adil bir şekilde dağıtılmasını esas alır. Bu hususta kimden ne oranda vergi alınacağı ve mükellefin kişisel durumu dikkate alınarak vergi miktarı belirlenmelidir (Gökbunar, 1998: 9). Bununla birlikte vergilemede adaletin sağlanması ve vergi yükünün eşit bir şekilde dağılımı mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu da sağlamaktadır. Bazı kişi ve gruplara muafiyet ve istisna gibi bir takım ayrıcalıklar sağlanırken diğer yükümlüler ağır vergi yükü ile karşı karşıya bırakılırsa toplumsal açıdan olumsuz sonuçlar doğabilecektir (Tuay ve Güvenç, 2007: 28). Bu ise vergi adaleti açısından istenmeyen bir durum oluşturmaktadır.

Vergi uyumuna etkisi olan diğer bir faktör de vergi aflarıdır. Vergi affının vergi uyumuna olan etkisi iki şekilde ifade edilebilir. İlk olarak mükellefin vergiye gönüllü uyumunu arttırmak amacıyla daha ağır cezalarla desteklenmek üzere bir defaya mahsus, kaçakçılığı önlemek için uygulanır ve vergi sistemine tabi olmayan kayıt dışı sektörlerin kayıt içine alınması sağlanabilirse olumlu bir etkiden bahsedilebilir. Fakat bu uygulama, vergi ödevlerini zamanında ve tam olarak yerine getiren mükelleflerin vergilemeye karşı olumsuz bir bakışa sahip olmasına sebep olabilir (Tuay ve Güvenç, 2007: 28). Buna karşın, vergi affının devamlı olacağı düşüncesinin aşılması vergiye uyumu olumsuz yönde etkileyecektir. Af uygulamasının normal dışı bir uygulama olup tekrar edilmeyeceği yönündeki

kararlılık vergi idaresi tarafından ifade edilmelidir. Ayrıca vergi affi sonrasında denetimlerin sıklaştırılması da vergiye gönüllü uyumu arttırıcı etki yapacaktır (Savaşan, 2006).

Vergi uygulamalarında etkili olan önemli diğer bir etken de vergi oranlarıdır. Devlet tarafından gelire ihtiyaç duyulması vergi oranlarında bir artışı da beraberinde getirmektedir. Bu durum verginin daha fazla alınacağı beklentisini oluştururken mükellefin gelirinde de bir azalışa sebep olacaktır (Armağan, 2007: 250). Vergi oranlarının yüksek olması mükelleflerin satın alma gücünü doğrudan etkileyecektir. Vergi oranları ile mükelleflerin vergiye yönelik tepkisi arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Dolayısıyla vergi oranlarındaki artış vergi yükünde de bir artışa neden olacaktır (Gök, 2007: 147). Vergi oranları ile vergi gelirleri arasındaki ilişki Laffer Eğrisi ile Şekil 2’de açıklanmaktadır.

Şekil 2. Laffer Eğrisi

Kaynak: Sağbaş, İ. (2010). *Vergi Teorisi*. Ankara: Ece Matbaası.

Vergi oranları ile vergi gelirleri arasında paralel bir ilişkinin olmadığı Laffer Eğrisi ile açıklanmaktadır. Eğri üzerinde vergi oranı “0” ve “100” olduğunda vergi hâsılatı da “0” olmaktadır. Vergi oranı artarken belli bir noktaya kadar vergi geliri artmaktadır; fakat belli noktadan sonra vergi oranındaki artış vergi hâsılatında azalma meydana getirmektedir (Sağbaş, 2010: 41).

Mükelleflerin vergi ile ilgili olarak oldukları birim vergi idaresidir. Vergi idaresinin mükellefe karşı tutum ve davranışları da vergiye uyumun sağlanmasında

etkili olabilmektedir. Mükellefle doğrudan ya da dolaylı şekilde irtibata geçen vergi idaresi personelinin mükellefi anlayabilmesi gerekmektedir.

Vergi uygulamaları ve vergi kanunlarının uygulanması hususunda gerekli bilgi düzeyinden yoksun olan personellerce yasalar uygulanmaya çalışıldığında keyfi uygulamalar yaygınlaşabilecektir. Mükellef ise bunun sonucunda beklentilerine cevap bulamayacak, endişeleri artacak ve vergiye yönelik olumsuz bir bakış açısına sahip olacaktır. İyi bir vergi uygulamasının sağlanabilmesi için vergi tahsil hizmetinde bulunan personelin ilgili konularda bilgili ve tecrübesinin bulunması gerekmektedir (Muter ve Kayalidere, 2003: 141). Bunun yanı sıra çalışanların da mükellef olması, diğer mükelleflere karşı bakışları ve vergi bilinci açısından önem arz eder. Vergi dairesinde çalışanların amacı çok vergi toplamak değil adil bir şekilde vergi toplanmasına yardımcı olmak olmalıdır (Schaffer ve Turley, 2000: 17).

Vergi dairesinin işlevi mükellefin etkili bir şekilde takip edilmesini de kapsamaktadır. Mükellefin takip edilmesi denetimde de etkinliği sağlayacaktır (Önder, 2001: 2). Denetim ve incelemenin fayda sağlayabilmesinde cezai uygulamalar büyük rol oynamaktadır. Denetim, mükellefe ait olan belgelerin, muhasebe kayıt ve defterleri üzerinde yapılan incelemeler sayesinde muhasebe oyunlarının, hile ve yanlışlıkların ortaya çıkartılarak düzeltilmesini ve bunlara karşı uygulanan yaptırımların caydırıcılık etkisi ile mükellefin yasalara uymasını, vergi suçu işlememesini ve vergisini zamanında ödemesini sağlamaktır. Denetim ve incelemelerdeki esas amaç ise kişilerin yasalara uygun davranmasını sağlamaktır. Bu yolla denetlenme düşüncesi olan mükelleflerde yasalara uygun davranma eğilimi görülmektedir. Denetimler, vergisini zamanında ve doğru olarak ödemeyen mükellefler açısından bir risk unsuru taşımaktadır. Bu kapsamda yapılan araştırmalar denetim ve yüksek cezalar ile vergi kaçırmanın önüne geçilebileceğini ve vergi direnci ile denetim arsında zıt bir ilişki olduğunu göstermiştir (Gök, 2007: 147)

Mükelleflerin vergiye yönelik vermiş olduğu tepkiler ülkenin içinde bulunduğu ekonomik yapıdan da etkilenmektedir. Ekonominin içinde bulunduğu konjonktüre göre vergi politikaları ve vergi oranları da değişeceği için mükellefin ekonomik dönemlere göre vergiye bakış açısının da değişmesi kaçınılmazdır.

Beyan esasına dayalı vergilerde verginin beyan edildiği dönem ile verginin ödendiği dönem arasında uzun bir süreç bulunmaktadır. Ekonomide enflasyonist bir

süreç yaşanmış ise bu süreç vergi kaybına neden olacaktır. Bu durumda verginin reel değerinin düşmesiyle mükellefler ödediği verginin yükünü daha az hissedeceklerdir. Deflasyon durumunda ise mükellef, vergi ödemelerindeki gecikme ve para aldanımına uğramaya bağlı olarak daha fazla sübjektif yük altında kalabilecektir. Para aldanımına uğranılması durumunda bu yükte herhangi bir değişiklik olmayacaktır (Çataloluk, 2008: 225).

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi kişi başına düşen milli gelir seviyesiyle gösterilebilir. Vergi harcamaları hakkındaki bilgiye ise vergi yükü ile kişi başına düşen milli gelir seviyesi karşılaştırılarak ulaşılabilir. Kişi başına düşen milli gelir gelişmekte olan ülkelere göre gelişmiş ülkelerde daha yüksektir. Bu sebeple gelişmiş ülkelerde bireylerin katlandıkları yük ve vergi fedakârlıkları daha az olmaktadır. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerdeki bireylerin vergi yükünü daha fazla hissettikleri söylenebilir (Kaynar, 2007: 35).

2.3. VERGİYE YÖNELİK TEPKİLER

Bireylerin bir takım etmenler doğrultusunda vergiye yönelik gösterdiği davranışlar da kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Bireylerin vergi olgusuna yönelik tepkileri vergiye gönüllü uyum, vergiden kaçınma veya vergi kaçakçılığı olabileceği gibi vergi cennetlerine yönelme tepkisi de gözlemlenebilir.

2.3.1. Vergiye Gönüllü Uyum

Vergiye gönüllü uyum kavramı, “gerekli vergisel bilgilerin zamanında açıklanması, vergi borçlularının yükümlülüklerini kendiliğinden yapması ve yaptırım olmaksızın vergilerini zamanında ödemeleri” şeklinde tanımlanabilir (Silvani ve Katherina, 2000: 198). Vergiye gönüllü uyum kavramı, temelde yükümlülerin vergilere karşı olumlu yaklaşımlar sergilemeleri ve üzerlerine düşen vergileri severek, isteyerek ödemeleri anlamına gelmektedir. (Aktan, Dileyici ve Vural 2006: 102). Vergiye gönüllü uyumun sağlanabilmesi için vergiye tabi gelirin doğru bir şekilde beyan edilmesi, net gelirin belirlenmesi için vergiden düşürülecek olan unsurların doğru şekilde düşürülmesi, vergi beyanlarının ise zamanında verilip vergi borcunun doğru bir şekilde hesaplanması için aynı anda gerçekleştirilmesi gereklidir (Tunçer, 2003). Vergi bilinci ve gönüllü uyumu artırabilmek için vergi uygulamalarının kolaylaştırılması gerekmektedir. Bununla birlikte rehber ve broşürler hazırlanması, bilgilendirme yayınlarının yapılması, vergi haftası

etkinliklerinin düzenlenmesi, kısa mesaj bilgilendirme servisinin sunulması, vergi bilinci geliştirme eğitimlerinin verilmesi gibi hizmetler sunularak mükelleflere doğru bilginin etkin bir şekilde ulaşması sağlanabilir (Şentürk, 2014). Bunun yanı sıra bu kapsamda yapılan araştırmalar göz önüne alındığında hükümetin sadece denetim ve cezalandırma üzerine kurulu bir vergi uyum politikası izlemesinin etkin bir yöntem olmadığı söylenebilir. Denetim ve cezalandırmanın yanında vergi ahlakı yüksek ve vergi ödevlerini zamanında yerine getiren mükellefler için ödül öngören bir idare anlayışı ile vergi gelirlerinin akıllı kullanımı ve mükelleflerin vergilerini ödemelerinin sosyal bir zorunluluk olduğunun vurgulanması gibi yöntemler bu aşamada faydalı olabilecektir (Kaynar, 2007: 40).

2.3.2. Verginin Ödenmesi Durumunda Tepkiler

Mükellefler tüketim ya da tasarruflarından kısararak vergilerini ödemektedir. Bireysel açıdan tüketim ve tasarrufun ne oranda kullanıldığını belirlemede marjinal tüketim eğilimi kullanılmaktadır. Tasarruf oranı gelirdeki artışa paralel bir şekilde artmaktadır. Bunun bir sonucu olarak alt gelir grubunda yer alan bireylerin gerek marjinal tasarruf eğilimi gerekse ortalama tasarruf eğilimleri orta ve yüksek gelir grubunda yer alan bireylere göre daha düşük olmaktadır. Vergiler, düşük gelir grubunda yer alan bireylerin tüketim oranlarında azalmaya yol açarken orta ve yüksek gelir grubunda yer alan bireylerin ise tasarruflarında azalmaya neden olmaktadır. Vergi yükünün artmasıyla kullanılabilir gelir azalmakla birlikte mükellef daha az tüketim ve tasarruf yapılabilmektedir (Çiçek, Karakaş ve Yıldız, 2008).

Tüketim ve tasarruflar üzerinde etkili olan vergiler yatırımlar üzerinde de bir takım etkilere neden olabilmektedir. Vergilerdeki artış, yatırımcıların karlarının bir kısmını devlete ayıracakları için yatırım karlılığını azaltabilmektedir. Yatırım karındaki azalış ise yatırımcı açısından bir risk ve istenmeyen bir durum olduğu için yatırımcıların yatırım yapma arzusu kırılabilmektedir.

Yatırım üzerinde etkili olan vergilerin üretim üzerinde de bir takım azalmaya neden olduğu belirtilebilir. Vergi oranlarında artış, kullanılabilir gelir seviyesinde azalmaya sebep olduğu için tüketimi kısımaktadır. Tüketimde azalma ise zamanla üretimde de bir azalma ile sonuçlanmaktadır. Nitekim vergi oranlarındaki artış talep seviyesi ile paralel olarak arz seviyesinde de azalmaya yol açacaktır (Aktan, Dileyici ve Vural, 2006: 167).

Vergiler, kişilerin bir ya da birden fazla kişiye vergiyi yansıtması şeklinde de sonuçlanabilir. Gelir dağılımını düzenleyici, konjonktürü genişleme ve daralma dönemlerinde etkileyebilen bir vergi politikasının amacına uygun olabilmesi için verginin yansıtılması göz ardı edilmemesi gereken bir unsurdur. Bununla birlikte etkili bir büyüme politikası da verginin uzun süreçte yansıtılıp yansıtılmadığının bilinmesi ile mümkün olabilmektedir (Turhan, 1996: 244). Verginin yansıtılması sosyal, ekonomik ve mali açıdan önem arz etmektedir. Verginin yansıtılması, vergi yükünü devreden kişi üzerinde satın alma gücünü arttırırken devralan kişi üzerinde ise satın alma gücünü azaltmaktadır. Bunun bir sonucu olarak yatırım ve üretim faaliyetleri etkilenmektedir. Yansıma bazen sosyal anlamda adaleti sağlamaya yardımcı olurken bazen aksi şekilde adaletsizliklerin oluşmasına sebebiyet verebilmektedir (Sinanoğlu, 1994: 65).

2.3.3. Vergiden Kaçınma

Vergiden kaçınma ve vergi kaçırma benzer gibi görünmesine rağmen farklı kavramlardır (Jain, 1987: 233). Vergiden kaçınmada mükellef kanuna aykırı davranmadığı halde devleti vergi kaybına uğratmaktadır. Vergiden kaçınma suç sayılmadığı için vergiden kaçınan mükellefe herhangi bir yaptırım da söz konusu olmamaktadır (Aydın, 2003: 20). Vergiden kaçınma kanuna aykırılık oluşturmadığı için mükellef, vergi uygulamalarının kendisine olan etkilerini en aza indirmek için uzmanlardan, muhasebecilerden ve vergi planlayıcısı gibi kimselerden yararlanabilir. Kanunda bulunan boşluklardan faydalanılması amacıyla mükellefler tarafından bulunulan girişimlerin yanında, idare tarafından da boşlukların doldurulması için bir takım girişimlerde bulunmaktadır. Bu yöndeki uygulamalar ise vergi mevzuatının biraz daha karışık bir hal almasına neden olmaktadır (Akdoğan, 2006).

2.3.4. Vergi Kaçakçılığı

Fiili olarak gerçekleşmiş olmasına rağmen, devlet denetimi dışında kalarak bulunulan her türlü ekonomik işlem ve faaliyet kayıt dışı olarak nitelendirilebilir (Vuslat, 2004: 2). Vergi kaçakçılığı sonucu devletin vergi verimliliği azalmaktadır. Devlet ise vergi gelirlerini arttırmak için vergi oranlarını yükseltmek ya da yeni vergiler koymak gibi girişimlerde bulunabilmektedir. Bütçe açıklarını kapatmak için devletin emisyon yolunu izlemesi ile satın alma gücü düşerek fiyatlar yükselecektir. Bu anlamda vergi kaçırın mükellef tarafından vergisini zamanında ödeyen mükellefe

büyük haksızlık yapılmış olacaktır (Waud, 1985: 1-2). Böylelikle mükellefler arasında rekabet eşitliği zedelenebilecektir. Herhangi bir alanda vergi kaçırın mükellef aynı iş kolunda faaliyet gösteren diğer mükelleflere göre sübvansiyona sahip olacaktır. Bu durumda dürüst mükellef tepkisini piyasadan kaçarak ya da daha az dürüstlük göstererek ifade edecektir. (User, t.y.).

Vergi kaçırmanın en küçük etkisinin vergi kaybı olduğu ve bununla birlikte oldukça zararlı olan ekonomik sonuçlar doğurduğu da ifade edilmektedir. Vergi kaçırmanın ekonomik anlamda önemli etkileri ise GSMH, işsizlik ve vergi sonrası gelir dağılımı üzerinde ortaya çıkmaktadır. Vergi kaçırmanın en önemli etkileri ise dağılım ve kaynaklar üzerinde olmaktadır. Vergilendirilmiş ve vergilendirilmemiş ekonomilerin varlığı iki sektördeki net gelirleri ayırmaktadır. Kaynakların mobil olmasıyla vergilendirilmiş sektörden vergilendirilmemiş sektörlere doğru net gelirler eşitleninceye kadar faaliyetler kayacaktır (Pyle, 1989: 56).

2.3.5. Vergi Cennetlerine Yönelme

Mükellefler verginin miktar olarak fazla olduğuna dair bir algıya sahip olduklarında vergiye konu olan unsurları daha az vergi ödemeleri mümkün olan bölge, ülke veya sektörlere aktarabilirler. Özellikle son zamanlarda ortaya çıkan ve vergi cennetleri olarak isimlendirilen bu bölgeler, mükelleflerin vergiden kaçınmasını ya da vergi kaçırmasını kolaylaştıran bir imkân sunmakta ve ulus devletlerin vergi kaybı oluşmaktadır (Çamlıca, 1996: 95).

Yerleşik olmayanların yerleşik oldukları ülkedeki vergilemeden kaçmalarına fırsat sağlamasıyla bir ülkenin vergi cenneti olarak isimlendirilebilmesi mümkündür. Bu ülkeler düşük vergilendirme yapmakta ya da tamamen vergisiz işlemler yapma imkânı sunmaktadır. Böylelikle belirtilen ülkeler mobil faaliyetleri kendilerine çekmekte, bunun yanı sıra diğer ülkelerin vergi otoriteleriyle bilgi değişimine de imkân tanımamaktadırlar (Taş ve Karaca, 2004).

3. MALİ NİTELİKTEKİ TEŞVİKLERİN KOBİ'LER ÜZERİNDEKİ SONUÇLARI

Teşviklerin KOBİ'ler üzerindeki sonuçlarını ekonomik açıdan, firma bazında ve vergi mükellefiyeti açısından sınıflandırarak ele almak mümkündür.

3.1. EKONOMİYE İLİŞKİN SONUÇLARI

Ekonomide kaynak kıtlığı, kurumsallaşamama sorunu, işsizlik, bölgeler arası dengesizlik, doğal kaynaklardan yeterince yararlanamama, beşeri ve fiziki sermaye yetersizliği ve makro ekonomik istikrarsızlık gelişmekte olan ülkelerde var olan sorunlardır. Bu sorunların devlet yardımları vasıtası ile çeşitli nitelikte teşvikler sağlanarak giderilmesi beklenmektedir. (Aytemiz ve Helhel, 2007). KOBİ'lere sağlanan teşviklerin istihdam üzerinde bir takım olumlu etkilerinin olduğu yapılan araştırmalarla belirlenmiştir (Ulusoy ve Akarsu, 2012). Bu amaçla yeni faaliyete başlayan işletmelere düşük faizli krediler verilmesi, vergi istisnaları uygulanması ve kuruluş aşamasındaki bürokratik işlemlerin azaltılmasına yönelik teşvik araçları sunulabilmektedir (Aytemiz ve Helhel, 2007).

Ekonomiye yönelik olarak bölgeler arası gelişmişlik düzeyini en aza indirmek için geri kalan bölgelere teşvikler sunularak bu bölgeler özel kesime cazip hale getirilebilmektedir. Ayrıca ihracatı desteklemek amacıyla sağlanan teşvikler belli bir malın üreticilerinin ihracata yönelmelerini teşvik etmek ya da ihraç edilmekte olan malın üretimini teşvik etmek şeklinde amaçlarını taşımaktadır. İlk durumda sağlanacak olan devlet destekleri ihracat aşamasında, ikinci durumda ise yatırım ve üretim aşamasında verilmektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile ilgili temel göstergeler arasında yer alan teknoloji desteği de hemen hemen her ülkede kullanılan destekler arasında yer almaktadır. Bununla birlikte yeni kurulan sektörlere yönelik destekler sağlanarak rekabet gücü artırımı ve istihdam oluşturma gibi olumlu katkılar sağlanabilmektedir (Aytemiz ve Helhel, 2007). Belirtilen desteklerle devlet, ekonomide oluşan sorunlara çözümler bulmaya çalışmaktadır.

3.2. FİRMA BAZINDA SONUÇLARI

KOBİ'lere yönelik teşviklerin firma bazında olumlu bir takım etkileri bulunmaktadır. Ürün çeşitliliği üzerinde tanıtım ve nitelikli eleman desteği, ürün miktarı üzerinde fuar, test analiz kalibrasyon ve belgelendirme desteği, satış hacmi üzerinde nitelikli eleman, test analiz kalibrasyon, ve belgelendirme gibi destekler

işletmelerin faaliyetlerine olumlu etkiler yapmaktadır (Maden, 2013). KOBİ'lerin performansına yönelik en etkili destekler teknoloji ve eğitim destekleri olurken bu desteklerle birlikte pazarlama ve danışmanlık desteklerinin de performansa doğrudan bir etkisi olduğu ifade edilebilir. (Erdil ve Kalkan, 2005). Bunun yanı sıra finansal desteklerin KOBİ'lere yönelik etkisi zayıf olurken, KOBİ'ler daha çok sosyal ve teknik alanlarda gelişime ihtiyaç duymaktadır (Pimenova ve Vorst, 2004).

Yatırım indirimi, düşük borcu olan, vergiden önce karı olan firmalarda olumlu sonuç vermiş ve firmaları uzun dönemli planlı yatırımda bulunma yönünde bir davranışa sevk etmiştir. Vergiden önce karı olmayan ve özellikle şahıs şirketi şeklinde olan firmalar için yatırım teşviklerinin tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir (Plummer, 2002). Ayrıca devletin işletmeleri desteklemek için rehberlik hizmeti sağlaması da firma bazında değerlendirilebilecek önemli teşviklerden biridir (Aytemiz ve Helhel, 2007).

3.3. MÜKELLEF NEZDİNDE VERGİSEL SONUÇLARI (VERGİ ALGISI İLİŞKİSİ)

KOBİ'lerin vergi bilincinin artırılmasında vergilemede adaletin sağlanması ve vergi oranlarının düşürülmesi en önemli etkenlerdir. Türkiye'de uygulanmakta olan vergi sisteminde karşılaşılan sorunlar ise kayıt dışılığı artırmış ve vergiye gönüllü uyumu zorlaştırmıştır. Ayrıca gelişmiş ülkelere bakıldığında KOBİ'lere sağlanan vergisel desteklerle KOBİ'ler finansal sorunları aşabilmektedir. Türkiye'de de KOBİ'lere vergisel anlamda kolaylıklar sağlanarak rekabet düzeyleri artırılabilir ve gelişimleri desteklenebilir (Şeker ve Yılmaz, 2007).

AR-GE'de vergi indirimi uygulamasıyla AR-GE çalışmalarının sayısı artırılmıştır. Ayrıca düşük kurumlar vergisi ve yatırım indirimi de ileri teknoloji üreten firmaları olumlu yönde etkilemiştir (Russo, 2004). Yatırım finansmanını desteklemek amacıyla verilen nakdi desteklerin yanı sıra vergi muafiyet ve istisnaları da sıkça kullanılan destekler arasında yer almaktadır. Nakdi desteklerin doğrudan kamu harcaması şeklinde olduğu, vergi muafiyet ve istisnalarının da kamu gelirlerinde azalma oluşturduğu dikkate alındığında teşviklerin kamu gelirlerinde azalmaya neden olduğu belirtilebilir (Çiloğlu, 1997: 1-3).

Bu noktada vergi ahlakı kavramından da bahsedilebilir. Vergi ahlakı, vergi ile hizmet arasındaki ilişki ve vergilerin amaç ve işlevlerinin anlaşılması olmasından

ibaret olan "mali bilgi" ve başta vergi kanunu olmak üzere tüm mali kurumlara ilişkin bilgi, duyuş ve davranışlardan ibaret sayılan "mali tutumlar" kavramlarının birleşiminden oluşan bir olguyu ifade etmektedir (User, 1992). Günümüzde ise vergi ahlakı, vergi suçlarına ilişkin tutum ve davranışların toplamı olarak tanımlanmaktadır (Schmölders, 1976). Bu tanıma göre vergi ahlakı, kişinin vergi kaçırmaya teşebbüs etmemesi, tahakkuk eden vergi borçlarını tam anlamıyla ödemesi ve aynı itaati göstermeyenlere karşı onaylayıcı olmaması gibi davranışları kapsamaktadır.

Vergi ahlakının genel uygarlık düzeyi ile bağlantılı olduğu ve iktisadi ve kültürel gelişmişlikleri yüksek düzeyde olan toplumlarda daha yüksek vergi disiplini görüldüğü ifade edilebilir (Nadaroğlu, 1989). Gelişmiş ülkelerde vergiye uyumun ve vergi disiplinin daha yüksek olması yalnızca gelişmiş vergi ahlakıyla değil, bu ülkelerin idari ve örgütsel başarıları ile de bağlantılıdır. Vergi yasalarının getirilen firmalar arası denetim mekanizmalarının işlerliği, her sektörde yerleşik hale gelmiş belgeleme düzeni, vergi yönetimi ve denetiminin uzman personel ve gelişmiş araçlarla sürdürülmesi vergiye uyumu artırırken, sektörlere sağlanan teşviklerin de iktisadi gelişmişliği arttıracığından vergi ahlakını yükseltecektir (Erdem, 1987).

Bunun yanı sıra vergi aflarının mükellefin vergiye bakışını ne şekilde etkilediği incelendiğinde, mükelleflerin bilerek veya ekonomik zorluk, vergi sistemindeki karışıklık gibi nedenlerle vergisini ödemeyen veya kısmen ödeyen mükelleflerin pişmanlık duymaları ancak ağır sonuçlarla karşılaşmaktan çekindikleri için bu pişmanlığı beyan edememeleri vergi affının vergiye bakışı olumlu etkilemesi sonucunu doğuracaktır. Bu durumdaki mükellefler vergi affını bir fırsat görecekler ve vergiye uyumları artacaktır. Bir diğer görüşe göre vergi affıyla birlikte mükelleflere yönelik hizmetlerin ve vergi uygulamalarının iyileştirilmesine yatırım yapılması halinde bir kerelik uygulanan vergi afları vergiye uyumu arttıracaktır. Vergi aflarının devlete büyük bir kaynak sağlaması ise vergiye bakışı olumsuz etkileyebilir. Mükellefler bu kaynağın büyüklüğünü vergi kaçakçılığının yüksek olduğu ve vergi denetimlerinin zayıf olduğu şeklinde yorumlayabilir ve sonraki dönemlerde vergiye uyum göstermeme tercihinde bulunabilirler (Çoban, 2004).

Vergiye bakışı olumlu anlamda etkileyeceği düşünülen önlemler şu şekilde sıralanabilir (Yenigün, 2012):

- Vergi oranlarının düşürülmesi,

- Etkin vergi denetimi uygulanması
- Vergi mevzuatında sık değişiklik yapılmaması,
- Vergi aflarının azaltılması,
- Vergi beyan ve ödemede kolaylık sağlanması,
- Tüm giderlerin indirimine imkân tanınması,
- İstisna ve muafiyetlerin azaltılması,
- Nakit kullanımının kısıtlanması,
- Kayıt dışı ekonominin kayda alınması ve vergilendirilmesi,
- Vergi yasalarının açık ve herkesçe anlaşılabilir olması,
- Vergileme alanında planlı eğitimlerin verilmesi.

Savaşan ve Odabaş (2005) da vergi istisna ve muafiyetlerinin vergiye bakış üzerinde olumsuz bir etki yaptığını savunmaktadır. Türk vergi sisteminde istisna ve muafiyetler ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmak amacıyla belli dönemlerde uygulamaya konulmuştur. Türk vergi sisteminde yer alan istisnalar ile bazı sektörler ve faaliyetler desteklenmiştir ancak bir süre sonra devlet finansman ihtiyacını vergi gelirleri ile karşılayamaz duruma gelmiştir. Emil, Yılmaz ve Rijckeghem (2005: 12), özellikle 1984-1995 döneminde Türkiye'nin istisna, muafiyet ve teşvikler nedeniyle önemli vergi kayıpları ile karşı karşıya kaldığını savunmaktadır. Bununla birlikte, istisna ve muafiyetlerin yoğun bir şekilde uygulanması vergide genellik ilkesine aykırılık oluşmasına sebebiyet vermiştir. İstisna ve muafiyetlerin aşırı kullanımı sistemi karmaşık hale getirdiği gibi, hem mükelleflerin hem de vergi idaresinin vergisel işlemlerde karşılaştıkları yükü arttırmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KOBİ'LERE YÖNELİK MALİ TEŞVİKLER VE VERGİ ALGISI İLİŞKİSİNİN AMPİRİK SONUÇLARI

1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma, KOBİ'lerin devletten aldıkları teşvikler ve bu teşviklerin işletmelerin vergi algıları üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışma nicel araştırma modellerinden tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Tarama araştırmaları geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey veya nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Krahtwohl, 1993). Tarama araştırmacısı nesnenin ya da bireyin doğrudan kendisini inceleyebileceği gibi, önceden tutulmuş çeşitli kayıtlara ve alandaki kaynak kişilere başvurarak elde edeceği dağınık verileri kendi gözlemleri ile sistemli bir bütünleştirme yaparak yorumlama durumundadır (Karasar, 2005: 77). Tarama araştırmalarında geçmiş olaylara ilişkin olgu bulma, ilişki kurma ve yargılarda bulunabilme amacıyla kanıt toplanması ve bunların değerlendirilmesi önemlidir (Kıncal, 2010: 109).

Tarama modeli çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Bailey, 1982). Bu tür modellerde daha çok evreni temsil gücü yüksek bir örneklem grubu alınır ve sonuçlar evrene genellenir. Tarama araştırmaları vasıflama ağırlıklı olmasına karşılık olayın daha önceki olay ve şartlarla ilişkileri dikkate alınarak durumlar arası etkileşim de açıklanmaya çalışılır. Verilerin analizi ve açıklanması suretiyle yorumlama, değerlendirme ve yeni durumlara uygulanacak şekilde genellemelere varma gibi daha yüksek seviyede işlemlere yer verilmektedir (Karasar, 2005). Araştırmada Afyonkarahisar Organize Sanayi Bölgesinde faaliyette bulunan KOBİ'lerin vergi teşvikleri karşısındaki vergi algıları veri toplama aracıyla ölçülmüş, elde edilen

araştırma bulguları konuyla ilgili önceden yapılan çalışmalara ve alan yazına bağlı olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini Afyonkarahisar il merkezinde faaliyette bulunan KOBİ'ler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise seçkisiz olmayan (nonrandom sampling) örneklem yöntemlerinden uygun örnekleme (convenience sampling) yöntemiyle (Fraenkel ve Wallen, 2006: 99) belirlenmiştir. Sonuç olarak çalışma Afyonkarahisar Organize Sanayi Bölgesi'nde çeşitli sektörlerde faaliyetini sürdüren 106 işletme ile yürütülmüştür.

3. VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırmada veri toplama metodu olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Anket tasarımı aşamasında ulusal ve uluslar arası yayınlar taranmış olup, alanında uzman kişilerce ön kontroller yapılmıştır. Ölçme aracında, demografik bilgilerin yer aldığı kişisel bilgi formu ve vergi bilinci ile vergisel teşvikler ve diğer teşvikler hakkındaki düşünceleri belirlemeye yönelik çeşitli türde 24 adet soru kullanılmıştır. Ölçeğin başında ölçeği dolduran yetkili ve işletme hakkında değişkenlerin sıralandığı bir bilgi formu bulunmaktadır. Sonrasında işletmelerin vergi bilincini ve vergisel teşvikler hakkında düşüncelerini betimlemeyi amaçlayan sekiz adet soru vardır. Ölçeğin devamında işletmenin KOSGEB tarafından KOBİ'lere sunduğu teşvik programlarının hangilerinden yararlandığını ve sıklığını belirlemeyi amaçlayan iki adet soru gelmektedir. Ölçeğin son bölümünde ise KOBİ teşvikleri ve vergi bilincine ilişkin 5'li derecelendirilmiş 14 adet likert ifade bulunmaktadır. Dereceler tamamen katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum ve tamamen katılıyorum şeklinde sıralanmıştır.

4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Veri toplama sürecinde izin formuyla birlikte işletmelere gidilmiş ve Afyonkarahisar Organize Sanayi Bölgesi'nde faaliyette bulunan KOBİ'lerdeki yetkili kişilerden ölçeği doldurması rica edilmiştir. Araştırmanın evrenini KOSGEB veri tabanına kayıtlı Afyonkarahisar ilindeki 6.403 işletme oluşturmaktadır. Araştırmada toplam 106 tane anket toplanmış ve analiz için kullanılmıştır.

Anketlerin uygulanması sonucu elde edilen veriler bilgisayar ortamında istatistiksel analiz programına aktarılmıştır. Öncelikle uygulamaya katılan işletmelerin demografik bilgilerini betimlemek amacıyla frekans ve yüzde hesaplaması yapılmıştır. Sonrasında KOBİ'lere sağlanan vergisel teşviklerden yararlananlar ile yararlanmayanlar arasında vergisel sonuçlar açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır. Bu noktada vergisel sonuçlar, vergi teşviklerinden faydalanmanın vergileri ödemeyi kolaylaştırması, mükellefin vergi yüküne bakışını değiştirmesi, vergi kayıp ve kaçaklarını azaltması ve çeşitlilik itibarıyla yeterli olması şeklindedir.

Son olarak ise KOBİ'lere sağlanan teşviklerin vergisel sonuçlarının sektörel bazda dağılımını tespit etmek için çapraz tablolar kullanılmıştır. Yapılan tüm istatistiksel çalışmalarda anlamlılık düzeyi 0,05 olarak kabul edilmiştir.

4.1. VERİLERİN GÜVENİLİRLİĞİ VE NORMALLİĞİ

Çalışma sürecinde ölçek yardımıyla toplanan verilerin güvenilirliğini belirlemek amacıyla Cronbach's Alpha testi yapılmıştır. Güvenilirlik en genel haliyle ölçmenin hatalardan arınmış olması şeklinde tanımlanabilir. Ölçümlerde güvenilirlik, güvenilirlik katsayısı adı verilen bir değer ile ifade edilmektedir. Bu sayı korelasyona dayalı olarak hesaplanır. Korelasyon katsayısı -1 ile +1 arasında değerler alabilen bir sayıdır. Ancak güvenilirlik katsayısı genellikle 0 ile +1 arasında değerler alır (Can, 2013). Bu çalışmada elde edilen veriler üzerinde yapılan analiz sonucunda Cronbach's Alpha katsayısı **.678** olarak bulunmuştur.

Tavşancıl (2006: 29)'a göre alpha katsayısının değerlendirme ölçütü şu şekildedir:

$0.00 \leq \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir.

$0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir.

$0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.

$0.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçek oldukça yüksek derecede güvenilirdir. Bu bilgi göz önüne alındığında çalışmada kullanılan ölçme aracının oldukça güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

Bunun yanı sıra verilerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek amacıyla yapılan normallik testi sonucunda **verilerin normal dağılmadığı** belirlenmiştir. Bu

nedenle bulguların elde edilmesi sürecinde nonparametrik testlerin yapılması gerektiği ortaya çıkmıştır.

5. BULGULAR

Bu bölümde, KOBİ'lere yönelik mali teşviklerin vergisel sonuçlarını tespit etmeyi ve KOBİ'ler açısından değerlendirmeyi amaçlayan araştırmanın örnekleme dair demografik verilerin sunumu yapılacaktır. Sonrasında araştırmanın temel iki hipotezine dayalı olarak elde edilen veriler üzerinde ilgili analizler yapılacak ve analizler sonucunda ulaşılan bulgular tablolaştırılarak yorumlanacaktır.

5.1. DEMOGRAFİK TESTLERE İLİŞKİN BULGULAR

Ölçme aracı vasıtasıyla verilerin toplanması süreci sonucunda çalışmaya katılan yöneticilerin demografik değişkenlerine ilişkin elde edilen sonuçlar Tablo 7 üzerinde düzenlenerek yorumlanmıştır.

Tablo 7. Çalışmaya Katılan Yöneticilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Tablosu

	Değişken	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	25	23,6
	Erkek	81	76,4
Yaş Grubu	18-30	34	32,1
	31-40	50	47,2
	41-60	18	17,0
	61 ve üstü	4	3,8
Medeni Durum	Evli	84	79,2
	Bekâr	21	19,8
	Boşanmış	1	0,9
Eğitim Düzeyi	İlkokul	13	12,3
	Ortaöğretim-Lise	31	29,2
	Yükseköğrenim ve Üstü	62	58,5
Firmadaki Görev	Firma Sahibi	35	33,0
	Genel Müdür	7	6,6
	Departman Yöneticisi	58	54,7
	Diğer	6	5,7

Çalışmaya katılan yöneticilerin demografik değişkenlere göre dağılımı incelendiğinde yöneticilerin çoğunun erkeklerden oluştuğu görülmektedir (% 76,4). Örneklemin yaş grubuna göre dağılımı incelendiğinde katılımcıların çoğunun 31-40 yaş grubunda bulunduğu (% 47,2), bunu takiben en çok katılımcının 18-30 yaş grubunda bulunduğu belirlenmiştir (% 32,1). Katılımcıların büyük çoğunluğu evli (%

79,2) ve yükseköğrenim ve üstü eğitim düzeyine sahiptir (% 58,5). Bunun ardından ise ortaöğretim-lise eğitim düzeyine sahip katılımcılar gelmektedir (% 29,2). Araştırmaya katılan yetkililerin firmadaki görevleri incelendiğinde katılımcıların çoğunun departman yöneticisi (% 54,7) ve firma sahibi (% 33) olduğu görülmektedir.

Çalışmaya katılan işletmelerin demografik özelliklerine ilişkin veriler Tablo 8’de sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Tablo 8. Çalışmaya Katılan İşletmelerin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Tablosu

	Değişken	Frekans	Yüzde
Mükellefiyet Süresi	1-5 yıl	24	22,6
	6-10 yıl	27	25,5
	11-20 yıl	20	18,9
	20 yıl ve üstü	35	33,0
Personel Sayısı	1-10	30	28,3
	11-50	62	58,5
	51-250	14	13,2
Sektör	Tekstil	1	0,9
	Mobilya	2	1,9
	Elektrik-Elektronik	2	1,9
	Plastik	3	2,8
	İnşaat	9	8,5
	Kimya	7	6,6
	Gıda	28	26,4
	Madencilik	31	29,2
	Metal	13	12,3
	Diğer	10	9,4
Hukuki Yapı	Anonim Şirket	19	17,9
	Limitet Şirket	70	66
	Ferdi Mülkiyet	17	16,1

Firmalara ilişkin değişkenler incelendiğinde, mükellefiyet süresine ilişkin dağılımda firmaların çoğunun 20 yıl ve üstü (% 33) bir mükellefiyet süresine sahip olduğu belirlenmiştir. Bunun ardından ise 6-10 yıl (% 25,5) mükellefiyet süresine sahip firmalar gelmektedir. Personel sayısı değişkenine göre 11-50 adet personel sayısına sahip işletmeler ilk sırada gelmektedir (% 58,5). Sektör bazında işletmelerin çoğunluğunun madencilik sektöründe faaliyet gösteren işletmeler olduğu belirlenmiştir (% 29,2). Bunun ardından gıda (% 26,4), metal (% 12,3), diğer (% 9,4), inşaat (% 8,5), kimya (% 6,6), plastik (% 2,8), elektrik-elektronik (% 1,9), mobilya (% 1,9) ve tekstil (% 0,9) sektöründe faaliyet gösteren işletmeler sıralanmaktadır. Çalışma kapsamına alınan işletmelerin % 17,9’luk kısmı anonim

şirketi iken, % 82,1'lik yüzdeye sahip şirketler ise diğer hukuki yapılara mensup bulunmaktadır.

Bunun ardından araştırmaya katılan işletmelerin araştırmanın konusu açısından önemli görülen demografik özelliklerine ilişkin tablolar sunulmuştur. KOBİ'lerin finansman sorunlarının çoğunlukla neler olduğu, bu sorunların nasıl giderilmeye çalışıldığı ve sağlanan teşvikler hakkındaki farkındalık düzeyleri ile vergi mevzuatı hakkındaki bilgi düzeyleri hakkındaki görüşleri anket soruları neticesinde tespit edilmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda KOBİ'lerin görüşleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 9. “Yükümlüsü Olduğu Vergi Mevzuatına Bilme”nin Sektörlere Göre Dağılımı

	Hepsini Biliyorum	Kısmen Biliyorum	Kararsızım	Hiçbirini Bilmiyorum
Tekstil	-	1	-	-
Mobilya	-	2	-	-
Elektrik-Elektronik	1	1	-	-
Plastik	1	2	-	-
İnşaat	3	6	-	-
Kimya	3	4	-	-
Gıda	10	17	1	-
Madencilik	10	19	1	1
Metal	1	12	-	-
Diğer	2	7	1	-
TOPLAM	31	71	3	1

Araştırma sürecinde elde edilen verilerin analizi sonucunda sektör bazında oluşturulan çapraz tablolar incelendiğinde işletmelerin çoğunluğunun (n=71) yükümlüsü olduğu vergi mevzuatını kısmen bildiği belirlenmiştir. Bunu takiben 31 işletme yetkilisi ise yükümlüsü olduğu vergi mevzuatını tamamen bildiğini ifade etmiştir. Madencilik sektöründeki 19 işletme vergi mevzuatını kısmen, 10 işletme ise tamamen bilmektedir. Gıda sektöründeki 17 işletme yükümlüsü olduğu vergi mevzuatını kısmen, 10 tanesi ise tamamen bilmektedir. Madencilik sektöründeki 1 işletme ise vergi mevzuatını hiç bilmediğini belirtmiştir.

Tablo 10. “KOBİ’lerin Finansman Sorunu Yaşama Durumları”nın Sektörlere Göre Dağılımı

	Yaşanmıyor	Ara sıra	Yoğun olarak yaşanmakta
Tekstil	-	1	-
Mobilya	-	2	-
Elektrik-Elektronik	-	1	1
Plastik	1	2	-
İnşaat	1	7	1
Kimya	2	5	-
Gıda	3	23	2
Madencilik	5	26	-
Metal	3	10	-
Diğer	4	6	-
TOPLAM	19	83	4

Araştırmaya katılan işletmelerin büyük kısmı (n=83) “ara sıra” finansman sorunu yaşamaktadır. Yoğun olarak finansman sorunu yaşadığını ifade eden 4 firmadan 1’i elektrik-elektronik, 1’i inşaat, 2’si ise gıda sektöründe faaliyet göstermektedir.

Tablo 11. “Finansman Sorununun Nedeni”nin Sektörlere Göre Dağılımı

	Alacak tahsilâtında gecikme	Öz-kaynak yetersizliği	Dış kaynak sağlama güçlüğü	Sermaye piyasasına girememe	Finansal yönetim yetersizliği	Diğer
Tekstil	1	-	-	-	-	-
Mobilya	2	-	-	-	-	-
Elektrik-Elektronik	2	-	-	-	-	-
Plastik	1	2	1	-	-	-
İnşaat	8	2	-	-	2	-
Kimya	3	1	3	-	-	2
Gıda	16	4	1	-	2	8
Madencilik	19	7	4	1	4	-
Metal	7	-	2	-	1	-
Diğer	6	1	-	-	1	1
TOPLAM	65	17	11	1	10	11

İşletmelerin yaşadıkları finansman sorununun nedenlerine ilişkin maddenin analizleri incelendiğinde, sebep olarak çoğunlukla alacak tahsilâtında gecikme durumunu gösterdikleri görülmektedir (n=65). Bunun yanı sıra 17 firma öz-kaynak yetersizliğini yaşadıkları finansman sorununa neden olarak göstermişlerdir. Ayrıca 11 işletme dış kaynak sağlama güçlüğü, 10 işletme finansal yönetim yetersizliği ve madencilik sektöründe faaliyet gösteren 1 firma ise sermaye piyasasına girememe durumunu finansman sorunlarının sebebi olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Tablo 12. “Finansman Sorunlarını Çözme Yolu”nun Sektörlere Göre Dağılımı

	Kendi imkânlarıyla	Yakın çevreden borç ile	KOBİ teşvikleri	Banka kredisi	Diğer
Tekstil	-	-	-	1	-
Mobilya	-	-	-	2	-
Elektrik-Elektronik	2	-	1	1	-
Plastik	1	-	1	2	-
İnşaat	6	-	-	4	-
Kimya	4	4	-	1	-
Gıda	16	2	2	11	-
Madencilik	17	1	3	10	-
Metal	7	-	-	4	1
Diğer	4	2	-	4	1
TOPLAM	57	9	7	40	2

Araştırmaya dâhil edilen işletmelerden 57 tanesi yaşadıkları finansman sorununu kendi imkânlarıyla, 40 tanesi ise banka kredisi ile çözdüklerini ifade etmiştir. Madencilik sektöründe 17 ve gıda sektöründe 16 işletme kendi imkânlarıyla finansman sorunlarını çözdüklerini belirtirken, 9 işletme yakın çevreden aldıkları borçlar ile ve yalnızca 7 işletme KOBİ teşvikleri ile finansman sorunlarını çözdüklerini söylemiştir. Bu sayının az olması, teşviklerin finansman sorunlarını çözmeye tam anlamıyla yeterli olmadığı görüşünü destekler niteliktedir.

Tablo 13. “Devlet Tarafından Sağlanan Yatırım Teşvik Programlarını Yeterli Bulmaya İlişkin Görüşlerin Sektörlere Göre Dağılımı

	Yeterli	Kısmen yeterli	Yeterli değil
Tekstil	-	1	-
Mobilya	2	-	-
Elektrik-Elektronik	-	2	-
Plastik	1	2	-
İnşaat	1	8	-
Kimya	3	3	1
Gıda	5	11	12
Madencilik	9	15	7
Metal	3	9	1
Diğer	2	3	5
TOPLAM	26	54	26

Araştırmaya katılan işletmelerin çoğunluğu devlet tarafından sağlanan yatırım teşvik programlarını kısmen yeterli bulduklarını ifade etmişlerdir (n=54). Teşvikleri yeterli bulanlar ve bulmayanların sayısı ise eşit olarak belirlenmiştir (n=26).

Teşvikleri en fazla yeterli bulan sektör madencilik olurken, en fazla yetersiz bulan sektör ise gıda sektörü olmuştur.

Tablo 14. “KOBİ’lerin KOSGEB Desteklerinden Faydalanma Durumları”nın Sektörlere Göre Dağılımı

	Evet	Hayır
Tekstil	1	-
Mobilya	-	2
Elektrik-Elektronik	1	1
Plastik	3	-
İnşaat	4	5
Kimya	2	5
Gıda	8	20
Madencilik	13	18
Metal	9	4
Diğer	6	4
TOPLAM	47	59

İşletmelerin KOSGEB desteklerinden faydalanma durumlarına ilişkin veriler incelendiğinde işletmelerin 47 tanesi bu desteklerden faydalandığını ifade ederken, 59 tanesi ise KOSGEB desteklerinden faydalanmadığını belirtmiştir. En fazla teşvik kullanan sektörler sırasıyla madencilik, metal ve gıda iken en az kullanan sektörler ise mobilya, tekstil ve elektrik ve elektronik olmuştur.

Araştırmaya katılan KOBİ’lerin sağlanan teşviklerden hangi sıklıkta faydalandığının işletmenin mükellefiyet süresine göre dağılımını belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucu elde edilen veriler Tablo 14’te özetlenmiştir.

Tablo 15. KOBİ’lerin Mükellefiyet Sürelerine Göre Sağlanan Teşviklerden Faydalanma Sıklıkları

		1-5 yıl	6-10 yıl	11-20 yıl	20 yıl ve üstü
AR-GE Destekleri	Sık	-	1	1	-
	Bazen	5	1	-	2
	Hiç	19	25	19	33
Yurtdışı Fuar ve Sergiler	Sık	7	3	3	5
	Bazen	4	3	3	6
	Hiç	13	21	14	24
Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi	Sık	1	-	-	-
	Bazen	1	1	1	2
	Hiç	22	26	19	33
Pazar Araştırma Destegi	Sık	1	-	-	-
	Bazen	2	-	2	2
	Hiç	21	27	18	33

Eğitim Desteği	Sık	2	-	1	-
	Bazen	5	3	1	4
	Hiç	17	24	18	31
Yurtdışında Mağaza Açma Desteği	Sık	1	-	-	-
	Bazen	-	-	1	1
	Hiç	23	27	19	34
İhracatta Vergi, Resim ve Harç İstisnası	Sık	3	2	-	2
	Bazen	6	2	3	5
	Hiç	15	23	17	28

Yapılan analizler sonucunda araştırmaya katılan işletmelerin sağlanan teşviklerden genellikle hiç faydalanmadığı belirlenmiştir. 1-5 yıl arası mükellefiyet süresine sahip işletmelerin bir kısmının AR-GE desteklerinden bazen, yurtdışı fuar ve sergi desteklerinden ise sık faydalandığı araştırmanın bulguları arasındadır. Yine 1-5 yıl arası mükellefiyet süresine sahip işletmeler eğitim desteklerinden ve ihracatta vergi, resim ve harç istisnasından bazen faydalandıkları belirlenmiştir. Analizin bulgularına bakıldığında mükellefiyet süresi arttıkça sağlanan teşviklerden yararlanma sıklığının düştüğü ifade edilebilir.

Tablo 16. “Vergisel Teşviklerin Neler Olduğunun Hangi Yolla Takip Edildiği”nin Sektörlere Göre Dağılımı

	TV-Radyo- Gazete- Dergi	Vergi dairesine danşarak	Muhasebeci	Meslektaşlarım ve çevremdekiler vasıtasıyla
Tekstil	-	-	1	-
Mobilya	1	-	1	-
Elektrik- Elektronik	1	-	2	-
Plastik	1	-	2	-
İnşaat	3	1	4	1
Kimya	3	1	6	2
Gıda	3	4	22	3
Madencilik	7	3	20	9
Metal	2	1	9	3
Diğer	3	-	9	1
TOPLAM	24	10	76	19

Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre işletmelerin çoğunluğu vergisel teşvikleri muhasebeci aracılığıyla takip etmektedir (n=76). Bunun ardından TV-radyo-gazete-dergi (n=24), meslektaşlar ve çevredekiler (n=19) ve vergi dairesi (n=10) gelmektedir. Gıda ve madencilik sektöründe faaliyet gösteren firmalar vergisel teşvikleri genellikle muhasebecileri aracılığı ile takip ederken, tekstil,

mobilya, elektrik-elektronik ve plastik sektörlerinde faaliyet gösteren firmalar bu konuda vergi dairesinden bilgi edinmediklerini ifade etmişlerdir.

5.2. KOBİ'LERE SAĞLANAN MALİ TEŞVİKLERİN VERGİSEL SONUÇLARI

Bu bölümde çalışmanın ilk hipotezi olan "KOBİ'lere sağlanan vergisel teşviklerden yararlananlar ile yararlanmayanlar arasında vergisel sonuçlar açısından anlamlı bir farklılık vardır" hipotezini test etmek için yapılan Mann Whitney U testinin bulguları sunulacaktır. Bu noktada vergisel sonuçlar şeklinde ifade edilen sonuçlar, çalışmanın veri toplama aracında bulunan ve teşviklerin vergiye ilişkin algıyı ne yönde etkilediğini belirlemeye yönelik kullanılan dört ölçek maddesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu maddeler;

- "Teşviklerden faydalanmak vergilerimi ödememi kolaylaştırdı" şeklinde olup işletmelere sağlanan teşviklerin işletmelerin vergi ödemelerine dair yaptığı etkiyi ele almaktadır.
- "Kullandığım teşvikler vergi yükümü azaltmıştır" maddesi, sağlanan vergisel teşviklerin vergi yükünü azaltıp azaltmadığına dair işletme algısını tespit etmeye yönelik bir işleve sahiptir.
- "KOBİ'lere yönelik teşvikler vergi kayıp ve kaçaklarını azaltır" maddesi ile sağlanan teşviklerin vergi kaçırma davranışına ne yönde etki ettiği belirlenmeye çalışılmıştır.
- "KOBİ'lere yönelik vergisel teşvikler çeşitlilik itibarıyla yeterlidir" maddesi ile de vergisel teşviklerin çeşitliliğine dair işletmelerin algısı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Ankette söz konusu vergisel sonuçlar (1) Tamamen Katılmıyorum, (2) Katılmıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum ve (5) Tamamen Katılıyorum şeklindeki değişkenler ve değişken kodlarıyla cevaplandırılmıştır. Buna göre araştırmanın örneklemini oluşturan KOBİ'lerin devlet tarafından sağlanan teşviklerden yararlanma durumunun sektör değişkenine göre dağılımı Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17. “Yararlanılan KOBİ Teşvikleri”nin Sektörlere Göre Dağılımı

	Yatırım teşvik	Nakit teşvik	Kaynak kullanımı destek primi	Fon kaynaklı kredi	Vergisel teşvikler	Diğer
Tekstil	1	-	-	-	-	-
Mobilya	-	-	-	-	-	-
Elektrik-Elektronik	-	1	-	-	1	-
Plastik	2	2	-	2	2	-
İnşaat	4	2	-	-	1	-
Kimya	2	-	1	-	-	1
Gıda	6	2	-	1	7	4
Madencilik	10	1	1	-	6	2
Metal	3	-	1	1	3	1
Diğer	1	-	-	-	2	2
TOPLAM	29	8	3	4	22	10

İşletmelerin kullandığı KOBİ teşviklerine bakıldığında en çok kullanılan teşvik türünün yatırım teşvik (n=29, % 38,1) olduğu belirlenmiştir. Bunu 22 işletme ile vergisel teşvikler (% 28,9) izlemektedir. Devletin KOBİ'lere sağladığı teşviklerden en çok faydalanan sektör gıda ve madencilik sektörü olarak belirlenmiştir. Bunun ardından metal, plastik ve inşaat sektörlerinin de teşviklerden kısmen faydalandığı görülmüştür.

Vergisel teşviklerden en sık yararlanan sektörün gıda sektörü olduğu ve bunu sırasıyla madencilik ve metal sektörlerinin takip ettiği çalışmanın bulguları arasındadır. Yatırım teşvikinden en sık faydalanan sektör madencilik sektörü olurken bunu gıda ve inşaat sektörü izlemektedir.

Bunun ardından KOBİ'lere sağlanan vergisel teşviklerden yararlananlar ile yararlanmayanlar arasında vergisel sonuçlar açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığını test eden Mann Whitney U testinin sonuçları Tablo 17'de verilmiştir. Burada sözü geçen vergisel sonuçlar dört ölçek maddesi özelinde ele alınmış olup, bu maddeler, vergi teşviklerinden faydalanmanın vergileri ödemeyi kolaylaştırması, mükellefin vergi yüküne bakışını değiştirmesi, vergi kayıp ve kaçaklarını azaltması ve çeşitlilik itibarıyla yeterli olması şeklindedir.

Tablo 18. Vergisel Teşviklerden Yararlanmanın Vergisel Sonuçlara Etkisine İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Vergisel Sonuç	Teşvikten Yararlanma Durumu	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Kolaylaştırma	Hayır	84	53,46	4490,50	920,50	,97
	Evet	22	53,66	1180,50		
Vergi Yüğü	Hayır	84	54,37	4567,00	851,00	,54
	Evet	22	50,18	1104,00		
Kayıp-Kaçak	Hayır	84	53,92	4529,50	888,50	,76
	Evet	22	51,89	1141,50		
Çeşitlilik	Hayır	84	56,68	4761,00	657,00	,03*
	Evet	22	41,36	910,00		

* <.05

Tablo 18’deki veriler incelediğinde vergisel teşviklerden yararlanma durumuna göre, vergisel sonuçlar itibariyle “çeşitlilik” değişkeni açısından anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Sıra ortalamalarına bakıldığında; vergisel teşviklerden yararlanmayanlar, teşviklerden yararlananlara göre, “KOBİ’lere yönelik vergisel teşviklerin çeşitlilik itibariyle yeterlidir” görüşüne anlamlı olarak daha yüksek düzeyde katılmaktadır. Ayrıca vergisel teşviklerin kayıp-kaçakları ve vergi yükünü azalttığına daha yüksek düzeyde katılım göstermektedir.

5.2.1. KOBİ’lere Sağlanan Vergisel Teşviklerin Sonuçlarının Sektör Açısından İncelenmesi

Ankete katılan işletmelerin yapılan analizlerde ele alınan dört temel vergisel sonuca ilişkin dağılımları sektör açısından test etmek amacıyla çapraz tablolar hazırlanmıştır.

- Vergisel Teşviklerin “Vergi Ödemeyi Kolaylaştırdığına” Dair Maddeye İlişkin Sonuçlar

Ölçekte vergisel teşviklerin vergisel sonuçlarına ilişkin ilk madde olan “teşviklerden faydalanmak vergilerimi ödememi kolaylaştırdı” maddesine verilen cevapların sektörlere göre dağılımı Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19. Vergisel Teşviklerin Vergi Ödemeyi Kolaylaştırdığına Dair Maddeye Verilen Cevapların Sektörlere Göre Dağılımı

	Tamamen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Tekstil	0	0	0	0	1
Mobilya	1	1	0	0	0
Elektrik-Elektronik	1	1	0	0	0
Plastik	0	1	1	1	0
İnşaat	0	1	3	2	3
Kimya	1	5	0	0	1
Gıda	0	7	8	11	2
Madencilik	3	7	9	12	0
Metal	1	5	0	6	1
Diğer	0	0	7	3	0
Toplam	7	28	28	35	8

Tablo 19 incelendiğinde çalışmaya katılan 43 KOBİ'nin sağlanan vergisel teşviklerin vergileri ödemeyi kolaylaştırdığına katıldığı görülmektedir. Yine bir kısım işletme ise bu görüşe katılmadığını ifade etmiştir. Madencilik ve gıda sektöründeki işletmeler vergisel teşviklerin vergi ödemeyi kolaylaştırdığını düşünürken mobilya, elektrik-elektronik, metal ve kimya sektöründe bu duruma katılmayanların yüzdesi katılanlardan daha fazla veya eşit olarak belirlenmiştir.

- Vergisel Teşviklerin “Vergi Yükünü Azalttığına” Dair Maddeye İlişkin Sonuçlar

Ölçekte vergisel teşviklerin vergisel sonuçlarına ilişkin ikinci madde olan “kullandığım teşvikler vergi yükümü azaltmıştır” maddesine verilen cevapların sektörlere göre dağılımı Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20. Vergisel Teşviklerin Vergi Yükünü Azalttığına Dair Maddeye Verilen Cevapların Sektörlere Göre Dağılımı

	Tamamen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Tekstil	0	0	0	0	1
Mobilya	1	1	0	0	0
Elektrik-Elektronik	1	1	0	0	0
Plastik	0	3	0	0	0
İnşaat	1	2	2	2	2
Kimya	0	4	1	1	1
Gıda	1	5	5	16	1
Madencilik	2	7	5	15	2
Metal	0	1	4	7	1
Diğer	0	1	5	4	0
Toplam	6	25	22	45	8

Tablo 20 incelendiğinde çalışmaya katılan 53 tane KOBİ'nin büyük sağlanan vergisel teşviklerin vergi yükünü azalttığını düşündüğü görülmektedir. İşletmelerin bir bölümü bu görüşe katılmadığını ifade ederken bir kısım işletme ise bu konuda kararsız kalmıştır. Gıda ve madencilik sektöründeki işletmeler vergisel teşviklerin vergi yükünü çoğunlukla azalttığını düşünürken mobilya, elektrik-elektronik, plastik ve kimya sektöründeki işletmeler bu görüşe çoğunlukla katılmadıklarını belirtmişlerdir.

- Vergisel Teşviklerin “Vergi Kayıp ve Kaçaklarını Azaltmasına” Dair Maddeye İlişkin Sonuçlar

Ölçekte vergisel teşviklerin vergisel sonuçlarına ilişkin üçüncü madde olan “KOBİ'lere yönelik teşvikler vergi kayıp ve kaçaklarını azaltır” maddesine verilen cevapların sektörlere göre dağılımı Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. Vergisel Teşviklerin Vergi Kayıp ve Kaçakları Azalttığına Dair Maddeye Verilen Cevapların Sektöre Göre Dağılımı

	Tamamen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Tekstil	0	0	0	0	1
Mobilya	0	0	0	2	0
Elektrik-Elektronik	1	1	0	0	0
Plastik	0	1	1	1	0
İnşaat	1	1	3	3	1
Kimya	2	2	2	0	1
Gıda	1	4	5	15	3
Madencilik	0	10	3	17	1
Metal	0	0	3	9	1
Diğer	0	1	2	7	0
Toplam	5	20	19	54	8

Tablo 21 incelendiğinde KOBİ'lerin çoğunun (n=62) sağlanan vergisel teşviklerin vergi kayıp ve kaçaklarını azalttığını düşündüğü görülmektedir. İşletmelerin bir bölümü bu görüşe katılmadığını ifade ederken bir kısım işletme ise bu konuda kararsız kalmıştır. Tekstil, mobilya, gıda, madencilik, metal ve diğer sektörlerdeki işletmeler genel anlamda sağlanan vergisel teşviklerin vergi kayıp ve kaçaklarını azaltıcı bir etki yaptığını düşünmektedir. Elektrik-elektronik ve kimya sektöründeki işletmeler ise vergisel teşviklerin vergi kayıp ve kaçaklarını azalttığı görüşüne çoğunlukla katılmadıklarını belirtmişlerdir.

- KOBİ'lere Yönelik "Vergisel Teşviklerin Çeşitliliğine" Dair Maddeye İlişkin Sonuçlar

Ölçekte vergisel teşviklerin sonuçlarına ilişkin dördüncü madde olan "KOBİ'lere yönelik vergisel teşvikler çeşitlilik itibariyle yeterlidir" maddesine verilen cevapların sektörlere göre dağılımı Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 22. Vergisel Teşviklerin Çeşitlilik İtibariyle Yeterli Olduğuna Dair Maddeye Verilen Cevapların Sektöre Göre Dağılımı

	Tamamen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Tekstil	0	0	0	0	1
Mobilya	0	1	1	0	0
Elektrik-Elektronik	1	1	0	0	0
Plastik	1	1	1	0	0
İnşaat	1	3	3	2	0
Kimya	0	2	1	3	1
Gıda	2	9	9	7	1
Madencilik	1	8	8	13	1
Metal	1	3	4	5	0
Diğer	1	0	3	6	0
Toplam	8	28	30	36	4

Tablo 22 incelendiğinde çalışmaya katılan 40 tane KOBİ'nin sağlanan vergisel teşviklerin çeşitliliğinin yeterli olduğunu düşündükleri görülmektedir. İşletmelerin bir bölümü bu görüşe katılmadığını ifade ederken bir kısım işletme ise bu konuda kararsız kalmıştır. Tekstil, kimya, madencilik, metal ve diğer sektörlerdeki işletmeler genel anlamda sağlanan vergisel teşviklerin çeşitlilik açısından yeterli olduğunu düşünmektedir. Mobilya, elektrik-elektronik, plastik, inşaat ve gıda sektöründeki işletmeler ise vergisel teşviklerin yeteri kadar çeşitli olmadığı görüşüne sahiptirler. Veriler incelendiğinde vergisel sonuçlara ilişkin maddelerden katılımın en düşük maddenin teşviklerin çeşitliliği ile ilgili olan madde olduğu ifade edilebilir.

Çalışmanın bulguları genel olarak incelendiğinde araştırmaya katılan işletmelerin genel anlamda KOBİ'lere sağlanan vergisel teşviklerin vergileri ödemeyi kolaylaştırdığını ve vergi yükünü azalttığını düşündükleri belirlenmiştir. Bununla birlikte vergisel teşviklerin vergi kayıp ve kaçaklarını azalttığını ve çeşitlilik itibariyle yeterli olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmada KOBİ'lere sağlanan mali nitelikteki desteklerin KOBİ'lerin vergisel davranışları (vergiye karşı tutumları) üzerine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma nicel araştırma modellerinden tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini Afyonkarahisar il merkezinde faaliyette bulunan KOBİ'ler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise seçkisiz olmayan örneklem yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemiyle belirlenen 106 işletmeden oluşmaktadır.

Araştırmaya katılan işletmelerin, araştırmanın konusu açısından önemli görülen demografik özellikleri incelendiğinde, işletmelerin büyük çoğunluğunun vergi mevzuatını "kısmen" bildiği görülmektedir. Bu noktada işletmeler mevzuatın çok ayrıntılı ve kapsamlı olduğunu ve bu nedenle mevzuatın sadece kendilerini ilgilendiren kısımlarını bildiklerini ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan işletmeler vergisel teşviklere ilişkin gelişmeleri genellikle muhasebeciler yoluyla takip etmektedir. İşletmeler, iş yükleri dolayısıyla mali işlemleri gerçekleştirmek amacıyla kurum içi ve dışından profesyonel destek almaktadırlar. Bu destek, kurum içinde mali bir birimin oluşturulması, kurum dışında ise bir muhasebecinin mali işlemlerle ilgilenmesi şeklinde olmaktadır. Bu bağlamda genel anlamda teşviklerin ve bu çalışma özelinde vergisel teşviklerin takibi kurum adına bir muhasebeci tarafından yapılmaktadır. Bunun yanı sıra az da olsa internet veya medya gibi bilgi edinme kaynaklarını bizzat takip ederek vergisel teşvikler hakkında farkındalık edinen işletmeler de mevcuttur.

Araştırmaya katılan işletmelerin finansman sorunu yaşama sıklığı genel anlamda ara sıra olarak tespit edilmiştir. Bu sorunun nedeni işletmelerin çoğunlukla alacak tahsilâtında gecikmeler yaşamasıyla ilişkilidir. İşletmelerin büyük kısmı bu sorunu kendi imkânlarıyla aşmaya çalıştığını belirtmiş, bir kısım işletme ise banka kredisi kullanarak finansman sorunlarını aşmaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Çalışmada finansman sorunlarını teşvikler ile aşmaya çalışan işletme sayısı yüzde olarak düşüktür (% 7,3).

Çalışmaya katılan işletmeler devlet tarafından sağlanan yatırım teşvik programlarını kısmen yeterli bulmaktadır. Ancak bu işletmelerin çoğu KOSGEB desteklerinden faydalanmamaktadır. Bu noktada büyük işletmeler özkaynaklarının yeterli bulduklarından teşvik kullanmanın gereksiz olduğunu düşünmektedir. Küçük işletmeler ise teşvik kullanımına ilişkin şartları sağlamanın zor olduğunu ve bu şartları sağlamak için işletmenin belli bir düzeyde mali bir disipline sahip olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Yine teşvik başvurusu sürecindeki bürokratik işlemlerin zorluğu bu işletmeleri teşvik başvurusu yapmaktan alıkoymaktadır.

Araştırmanın bir başka bulgusu ise mükellefiyet süresi ile teşvik kullanımı arasında negatif bir ilişki olduğu şeklindedir. Yeni kurulan işletmeler sektörde bir yer edinmek amacıyla teşvik kullanımına daha olumlu bakmakta ve teşvikleri bu noktada bir fırsat olarak görmektedir. Ayrıca kuruluş evresinde karşılaştığı finansal problemleri çözüme teşvikleri etkili bir araç olarak algılamaktadır. 1-5 yıl arası mükellefiyet süresine sahip işletmeler genellikle yurtdışı fuar ve sergi, AR-GE, eğitim veya ihracata yönelik desteklerle kuruluş aşamasında sektörde tanınmayı ve pazarda kendine bir alan açmayı hedeflemektedir. İşletmenin üretime başlama aşamasında ihtiyaç duyduğu makine ve teçhizat desteği ile işbaşı eğitim gibi destekler, yeni kurulan işletmeler tarafından sıkça başvurulmuş teşvik türleri arasında yer almaktadır. Bununla birlikte henüz kuruluş aşamasında olmanın verdiği dinamizmle teşviklere dönük araştırma ve girişimleri daha yüksek seviyede olmaktadır. Buna karşın işletmelerin mükellefiyet süresi artıp sektörde bir yer edindiğinde artık teşviklere eskisi kadar ihtiyaç duymamakta ve bu noktada kendi özkaynaklarına dönmektedir.

Çalışmanın ilk hipotezinde KOBİ'lere sağlanan vergisel teşviklerden yararlananlar ile yararlanmayanlar arasında vergisel sonuçlar açısından anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Çalışmada vergisel sonuçlar ifadesiyle kastedilen bağlamı dört ölçek maddesi karşılamaktadır. Bunlardan ilki teşviklerden faydalanmanın vergileri ödemeyi kolaylaştırması ile ilgilidir. İkinci vergisel sonuç teşviklerin vergi yükünü azalttığına ilişkindir. Araştırmada incelenen üçüncü vergisel sonuç teşviklerin vergi kayıp ve kaçaklarını azaltması ile ilişkilidir. Dördüncü sonuç ise teşviklerin çeşitlilik itibarıyla yeterli olup olmadığının incelenmesine ilişkindir.

Yapılan analizler sonucunda vergi teşviklerinden yararlanmayan işletmeler, vergisel teşviklerin çeşitlilik itibariyle yeterli olduğuna, yararlananlara göre anlamlı olarak daha yüksek düzeyde katılmaktadır. Teşvik sürecinin içerisinde bizzat yer alan işletmeler, teşviklere başvuru işlemlerinin karmaşıklığı, vergi borcunun bulunmaması gibi teşvik almak için yerine getirilmesi gereken şartların çeşitli ve ağır olması ve teşviklerin kullanılması sürecindeki sıkı denetim gibi unsurlardan dolayı teşviklerin bekledikleri faydayı sağlamadığı algısına sahip olmaktadır. Faydalanmayan işletmeler ise bu sürecin içerisinde bizzat bulunmamakta ve teşviklere ilişkin görüşlerini çevreden veya başka türlü dış kaynaklardan edindikleri bilgilere göre oluşturmaktadır. Teşviklerden faydalanma sürecine dair ikinci elden bilgi edinilmesi, bu işletmelerin teşviklerin çeşitliliğine ilişkin olumlu bir algıya sahip olmalarını sağlamaktadır.

Araştırmaya katılan KOBİ'ler genel olarak vergisel teşviklerin vergi ödemeyi kolaylaştırdığını, vergi yükünü hafiflettiğini, vergi kayıp ve kaçaklarını azalttığını ve çeşitlilik itibariyle yeterli olduğunu düşünmektedir. Bakıldığında araştırmada incelenen ilk üç vergisel sonucun birbiriyle yakından ilişkili olduğu görülmektedir. İşletmelerin çoğunun vergisel teşviklerin vergi ödemeyi kolaylaştırdığını düşünmesi, buna paralel olarak vergisel teşviklerin vergi yükü ile kayıp ve kaçakları azalttığı görüşünü beraberinde getirmektedir. Bu noktada teşvik alımı için işletmenin vergi borcunun olmaması ve teşvik alımı sonrasında belirli bir düzeyde mali disipline sahip olması gerekliliği de bu sonucu doğuran etkenlerdir.

Vergisel sonuçlar sektöre göre değerlendirildiğinde, vergisel teşviklerin vergi ödemeyi kolaylaştırdığı, vergi yükü ile vergi kayıp ve kaçaklarını azalttığı ve çeşitlilik itibariyle yeterli olduğu görüşüne en çok katılan gösteren madencilik ve gıda sektörüdür. Bu sonuç araştırmada KOBİ teşviklerinden en çok faydalanan iki sektörün madencilik ve gıda sektörleri olduğu bulgusuyla paralellik göstermektedir. Zira teşviklerden faydalanma düzeyi arttıkça, teşviklerin vergisel sonuçlarına dair olumlu bir görüşe sahip olunduğu görülmektedir.

Çalışmaya ilişkin sonuçlar göz önüne alındığında vergi teşvikinden yararlanmak için yerine getirilmesi gereken şartların hafifletilmesi ve böylece kuruluş aşamasında olan işletmelerin teşviklerden yararlanmasının önünün açılması

gerekmektedir. Bununla birlikte teşviklere dair bilgilendirme ve yönlendirmelerin daha etkin biçimde yapılması için önlemler alınması gerektiği ifade edilebilir.

Bu doğrultuda KOBİ'lerin vergi algısı ve vergi yüküne yönelik araştırma kapsamı genişletilerek daha farklı vergisel sonuçlar da elde edilebilir. Ayrıca KOBİ'lerin vergisel teşviklere ilişkin görüşleri nitel araştırma yöntemleriyle derinlemesine ve daha ayrıntılı bir şekilde incelenebilir. Bu yolla vergisel teşviklere dair olumlu ve olumsuz yönler ortaya konulabilir. Bununla birlikte vergisel teşviklere yönelik çalışmalarda KOBİ'lere dair farklı değişkenlere de değinilebilir. Araştırma sonuçları örnek kitle ile sınırlı olup yapılacak sonraki çalışmalarda firma sayısı artırılarak ve diğer bölgelerdeki KOBİ'ler dikkate alınarak genişletilebilir.

KAYNAKÇA

- 3624 sayılı Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun. (1990). 20498, 20.4.1990.
- Abacı, H. (2015). *Türkiye’de Kobi’lerin Gelişimi ve Yeri, Kobi’lere Sağlanan Teşvik ve Desteklerin Ürün Kalitesi, Ürün Yeniliği ve Karlılık Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi: "Afyonkarahisar Küçük Sanayi Sitesi Örneği"*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.
- Akdoğan, A. (2006). *Kamu Maliyesi*. (Genişletilmiş 11. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akgemci, T. (2001). *KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, Ankara: KOSGEB.
- Aktan, C. C., Dileyici, D. ve Vural İ. Y. (2006). *Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aktan, C. C. ve Çoban H. (2006). “Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi Perspektiflerinden Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları Belirleyen Faktörler”. C. C. Aktan, D. Dileyici ve İ. Y. Vural (Ed.) *Vergileme Ekonomisi ve Psikolojisi* içinde (137-157). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Aktan, C. C. (Ed.) (2001). *Teşvik kollamacılık. Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri*, Hak-İş Yayınları, Ankara. Erş. Trh.: 12.01.2016 <http://www.canaktan.org/din-ahlak/ahlak/yolsuzlukla-mucadele-stratejileri/tum-yazilar/tesvik-kollama.pdf> sitesinden alınmıştır.
- Alkan, A. (2009). *Vergi Bilinci Ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükellef Davranışlarının Tespiti: Zonguldak İli Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak.
- Al-Mahrouq, M. (2010). Success Factors Of Smalland Medium-Sized Enterprises (SMEs): The Case of Jordan, *Anadolu University Journal of Social Science*, 10 (1), 1-16.
- Alpugan, O. (1998). *Küçük İşletmeler, Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi*. (3.Basım). Ankara.

- Ar, A. A. ve İskender, H. (2005). Türkiye’de KOBİ’ler ve KOBİ’lerde Planlama, Uygulama ve Denetim. *Mevzuat Dergisi*, 8, (87). Erş. Trh.: 10.03.2016. <http://www.mevzuatdergisi.com/2005/03a/06.htm> adresinden alınmıştır.
- Aras, G. (2002). *Türk KOBİ’lerinin Küreselleşme Sürecindeki Yeni Roller ve Sorunları*. İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı Yayınları.
- Armağan, R. (2007). Türkiye’de Gelir ve Kurumlar Vergisi Oranlarında İndirimin Vergi Geliri Üzerinde Etkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (3), 227-252.
- Arsan, H. Ü. (1968). *Vergi Yükü Üzerinde Bir İnceleme*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Arslan, M. (1992). Vergi Yükü ve Türkiye’deki Durumu. *Vergi Dünyası*. 135, Kasım.
- Ateş, M. (2007). *Türkiye’de KOBİ’lerin Finansman Olanakları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Aydın, S. (2003). Vergi Kaybı, Nedenleri ve Yöntemleri,” *Vergi Sorunları Dergisi*, 178, 19-26.
- Aytemiz, L. ve Helhel, Y. (2007). KOBİ’lerin Teşvik Tedbirlerinden Yararlanma Eğilimi: Isparta Örneği, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (1), 163-179.
- Bailey, K. D. (1982). *Methods of social research*. (2. Baskı). New York: The Free Press.
- Baştürk, K. (2012). *Vergi Teşvik Politikası ve Türkiye’de AR-GE Faaliyetlerine Yönelik Vergi Teşvikleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Bayülken, Y. ve Kütükoğlu, C. (2012). *Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri (KOBİ’ler)*. (Genişletilmiş Dördüncü Baskı). Ankara: TMMOB Oda Raporu (Yayın No: MMO/583).

- Beybur, M. (2009). *Girişimcilik-KOBİ İlişkisi Bağlamında Banka Kredilerinin Girişimcilik (KOBİ) Sektörü Üzerindeki Etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Bilici, N. (2007). *Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Can, A. (2013). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları
- Clotfelter T. C. (1983). Tax Evasion And Tax Rates: An Analysis of Individual Returns, *The Review of Economic And Statistics*, 65 (3), 363-373.
- Çamkerten, B. (2002). *AB CC BEST-Türkiye Raporu*, Ankara: KOSGEB.
- Çamlıca, M. (1996). Uluslar arası Vergiden Kaçınma, Vergi Kaçakçılığı ve Vergi Anlaşmalarının İstismarı, *Vergi Sorunları Dergisi*, Haziran, 93.
- Çataloluk, C. (2008). Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 213-228.
- Çetin, H. C. (2007). *Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansman Sorunları ve Bu Sorunlara Yönelik Politikalar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Çetin, M. ve Günaydın, İ. (1998). Enflasyon-Vergi Yüğü İlişkisinin Türkiye Açısından İncelenmesi. *Vergi Sorunları*, 113, 133-143.
- Çetinkaya, F. (1992). Esnaf ve Küçük Sanayicilerin Sorunları ve Çözümleri, *II. Türkiye İktisat Kongresi Sosyal Gelişme ve İstihdam Komisyonu Tebliğleri*, Ankara.
- Çiçek, H., Karakaş, M. ve Yıldız, A. (2008). *Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama ve Tutum Analizi: Bir Alan Araştırması*, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2008/381, Ankara.
- Çiçek, H. (2006). *Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri (İstanbul İli Anket Çalışması)*, İstanbul: İSMMMÖ (Yayın No: 65).

- Çiloğlu, İ. (1997). Teşvik Sisteminin Değerlendirilmesi, *Hazine Dergisi*, Ekim.
- Çoban, H. (2004). *Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Denizli Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Dalton, H. (1936). *Principles of Public Finance*, M.A., London: George Routledge & Sons Ltd.
- Dane, E. (2010). Türkiye’de ve İtalya’da KOBİ’ler ve İkili Ticari İlişkiler Çerçevesinde KOBİ Sorunlarının İncelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Demir, İ. C. (2008). *Vergi Ahlakı ve Belirleyenleri Ege Bölgesi Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Demirdöğen, O. (1996). *Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler*, Erzurum: Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası Yayını (Yayın No: 1996-1).
- Diken, A. (1998). *Sanayi ve Hizmet İşletmelerinde Toplam Kalite Yönetimi*, Konya: KTO Eğitim ve Kültür Yayınları No:8, ISBN:975-512-236-2.
- Doğın, H. (2011). Vergiciliğimizde Olağanüstü Hal Rejimi, *Vergi Dünyası*, 361, Eylül.
- DPT, (2007). *Dokuzuncu Kalkınma Planı Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara.
- Dünya Bankası, (2013). *Doing Business 2013: Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises*. Washington, DC: World Bank Group.
- Eker, A. (2001). *Kamu Maliyesi*. (5. Baskı). Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Ekinci, M. B. (2003). *Türkiye’de KOBİ’lerin Kurumsal Gelişimi ve Finansal Sorunları*. İstanbul: Askon Araştırma Raporları: 5.
- Emil, M. F., Yılmaz, H. H. ve Rijckeghem, C. (2005). *Kamu Borcu Nasıl Oluşturdu? Bu Noktaya Nasıl Gelindi*. TESEV Yayınları Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Serisi, İstanbul: Tavaslı Matbaacılık.

- Engel, E. M. R. A. ve Hines, J. R. (1999). Understanding Tax Evasion Dynamics, *Crema Working Paper*, 6903, 1-70.
- Erdem, A. H. (1998). *Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tedarik Ve Üretim Sorunları ve Gebze Civarındaki Otomotiv Yan Sanayinde Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gebze İleri teknoloji Enstitüsü, Gebze.
- Erdem, M. (1987). Vergilendirmeye Karşı Tepkiler ve Türk Vergisi Hukukunda Vergi Kaçakçılığı, *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi*, VIII 1-2.
- Erdil, O. ve Kalkan, A. (2005). KOBİ'lere Sağlanan Desteklerin KOBİ'lerin Performanslarına Etkisi, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (7), 103-122.
- Erkumay, M. A. (2000). *KOBİ'lerin Sermaye Piyasası Olanaklarından Faydalandırılması*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Ortaklıklar Finansmanı Dairesi Yeterlik Etüdü.
- Eroğlu, İ., İnce, M., ve Gül H. (2008). *Küresel Sistemde KOBİ'lerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Stratejik Boyutuyla Yeniden Yapılanma Gereği*. Erş. Trh.: 13.03.2016. www.gau.edu.tr/bildiriler/bildiri1.pdf adresinden alınmıştır.
- Ertan, F. (2010). *Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme KOBİ'lere Sağlanan Kamusal AR-GE Teşvikleri: Kamusal AR-GE Teşviklerinin KOBİ'ler Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bir Anket Çalışması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Feldstien, M. (2008): Effects of Taxes An Economics Behavior, *Crema Working Paper*, No: 13745, 1-22.
- Fraenkel, J. R. ve Wallen, N. E. (2006). *How to Design and Evaluate Research in Education* (Third Edition). New York.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (2009). *Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme (KOBİ) Vergilendirme Rehberi*. Gelir İdaresi Başkanlığı Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı Yayın No: 099.

- Genç, N. ve Karcioğlu, F. (2004). *Aile İşletmelerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri-Bir Uygulama*. 1. Aile İşletmeleri Kongresi, Kongre Bildiri Kitabı, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 40, İstanbul.
- Gök, A. K. (2007). Vergi Direncinin Gelişimi, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, XXII (1), 143-163.
- Gökbunar, A. R. (1998). Vergileme İlkeleri ve Küreselleşme, *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 8, 1-23.
- Gözek, S. (2006). *Girişimci Adayının Özellikleri, Girişimcilik Eğilimleri ve Girişimci Adaylarına Sağlanan Destekler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Gücelioğlu, Ö. (1994). *Küçük Ölçekli İşletmelerin KOSGEB'den Beklentileri*. Tes-Ar Yayını.
- Gürdal, T. (1994). *Türkiye'de Ücretlerin Vergilendirilmesinin Vergi Adaleti Açısından Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Hasseldine, J. ve Hite, P. A. (2003). Framing, Gender and Tax Compliance, *Journal of Economic Psychology*, 24, 517-533.
- Hazman, G. G. (2010). Kamusal Etkililik Göstergesinin Seçilmiş Değişkenler Üzerindeki Etkilerinin OECD Ülkeleri Açısından Değerlendirilmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, XII (II), 1-22.
- <http://stats.oecd.org./Index.aspx?DataSetCode=BDFI>. Erş. Trh.: 11.05.2016.
- <http://www.abigem.org/appmanager/tr/portal?nfpb=true&pageLabel=pageAbigemVeKobiler>. Erş. Trh.: 17.02.2016.
- http://www.eximbank.gov.tr/html_files/kisaeximbankpg.htm. Erş. Trh.: 18.02.2016.
- <http://www.gib.gov.tr/>. Erş. Trh.: 11.05.2016.
- <http://www.kosgeb.gov.tr/>. Erş. Trh.: 22.02.2016.
- <http://www.tubitak.gov.tr/home.do?sid=334>. Erş. Trh.: 25.02.2016.

<http://www.tuik.gov.tr/>. Erş. Trh.: 25.02.2016.

İnaltong, C. (2012). Vergi Yüğü: Türkiye ve OECD Ülkeleri Karşılaştırması. *Vergi Dünyası*. 369, Mayıs.

Jain, A. K. (1987). Tax Avoidance and Evasion: The Indian Case, *Modern Asian Studies*, 21 (2), 233-255.

Jayawarna, D. ve Macpherson, A. (2006) Managers' Perceptions of Management Development Needs in Manufacturing SMEs. In H. Matlay (Eds)., *Contemporary Issues in Vocational Education and Training : An SME Perspective* (ss. 666-681). Bradford, GBR: Emerald Group Publishing Ltd.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. (14. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.

Kıncal, R. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Krathwohl, D. R. (1993). *Methods of educational and social science research: An intagrated approach*. New York: St. Matrin's Press.

Kaya N. ve Peçen Ü. (1999). *Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Yolları*. (1. Baskı). İstanbul, EGS Bank Bilim Kültür ve Sanat Yayınları.

Kaynar, G. (2007). *Yükümlülerin Vergiye Yaklaşımları: Çanakkale İlinde Ticari Kazanç Elde Eden Yükümlülere Yönelik Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Koçel, T. (1993). *İşletme Yöneticiliği: Yönetici Geliştirme, Organizasyon ve Davranışı*. İstanbul: Beta Yayınevi.

Kulakoğlu, D. (2013). *KOBİ'lerde Yönetim ve Organizasyon Sorunlarının Yaşanma Düzeyi: Ankara KOBİ Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kutlu, H. A. ve Demirci N. S. (2007). *KOBİ'lerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri*, 4. KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi, İstanbul Kültür Üniversitesi, 7-8 Aralık 2007.

- Langley, A. (2000). Emotional İntelligence a New Evaluation for Management Development? *Career Development International*, 5 (3), 177-183.
- Maden, S. (2013). *Kosgeb Genel Destek Programının Firmalar Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi: Göller Bölgesi Uygulaması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Muter, N. B. ve Kayalıdere, G. (2003). Toplam Kalite Yönetiminin Manisa Mesir Vergi Dairesinde Uygulanabilirliği, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 10 (1), 141-157.
- Muter, N., Sakınç, S. ve Çelebi, K. (1993). *Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması*. Manisa: CBÜ İİBF Maliye Bölümü Yayınları.
- Mutlu, M. (2013). *Basel II'nin KOBİ'ler Üzerine Etkisi ve KOBİ'lerin Farkındalıkları: Malatya İlinde Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Müftüoğlu, M. T. (1998). *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Sorunlar ve Öneriler*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Müslümov, A. (2002). *Türkiye'de Halka Açılan KOBİ Boyutunda İşletmelerin Büyük Ölçekli İşletmelerden Farklılaşımı ve Sermaye Piyasalarının KOBİ'ler Açısından Önemi*. 21. Yüzyılda KOBİ'ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu, Gazi Magosa.
- Nadaroğlu, H. (1989). *Kamu Maliyesi Teorisi*. (7. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Ömürbek, N., Çiçek, H. G. ve Çiçek, S. (2007). Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları, *Maliye Dergisi*, 153, Temmuz-Aralık.
- Önder, İ. (2001). Kayıt Dışı Ekonomi ve Vergileme, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23, 1-7.
- Özgener, Ş. (2003). Büyüme Sürecindeki KOBİ'lerin Yönetim ve Organizasyon Sorunları: Nevşehir Un Sanayii Örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (20), 137-161.

- Öztürk, Ö. (2007). *İstihdam Konusunda KOBİ'lerin Önemi ve KOBİ Alanında Eğitim İstihdam İlişkisi Açısından Kamu İstihdam Kurumunun Rolü*. (Uzmanlık Tezi). Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Pimenova, P. ve Vorst, R. (2004). The role of support programmes and policies in improving SMEs environmental performance in developed and transition economies. *Journal of Cleaner Production*, 12 (1), 549-555.
- Plummer, E. (2002). Incentive Effects Of The Investment Tax Credit: Evidence From Analysts' Forecasts, *Economic Development Quarterly*, 13.
- Pyle, D. J. (1989). *Tax Evasion and The Black Economy*. New York: St. Martin's Press.
- Russo, B. (2004). A Cost-Benefit Analysis of R&D Tax Incentives, *Canadian Journal of Economics*, 37 (2).
- Sağbaşı, İ. (2010). *Vergi Teorisi*. Ankara: Ece Matbaası.
- Sariaslan, H. (1996). *Türkiye Ekonomisinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, İmalat Sanayi İşletmelerinin Sorunları ve Yeni Stratejiler*. Ankara: TOBB Yayınları (Genel Yayın No: 309; BÖM:35).
- Sariaslan, H. (1994). *Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Finansal Sorunları: Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi*, Ankara: TOBB Yayınları.
- Saruç, T. ve Sağbaşı, İ. (2003). Vergi Etiğinin Ölçümü: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Çalışma, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, V (1), 79-96.
- Savaşan, F. (2006). Vergi Afları: Teori ve Türkiye Uygulamaları (Vergi Barışı Uygulama Sonuçları), *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 41-65.
- Savaşan, F. ve Odabaşı, H. (2005). Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Nedenleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 5 (10), 1-28.

- Schaffer, M. E. ve Turley, G. (2000). Effective versus Statutory Taxation: Measuring Effective Tax Administration in Transition Economies,” *NBER Working Paper*, 347, 1-51.
- Schmölders, G. (1976). *Genel Vergi Teorisi*. (Çev. Salih Turhan), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları (Yayın No. 2194).
- Sezer, S. (2014). *KOBİ'nin Gücü*. İstanbul: Ceres Yayınları.
- Silvani, C. ve Katherina B. (2000). Vergi İdaresi Reform Stratejisinin Planlanması: Tecrübe ve İlkeler. (Çev: Özgür Saraç). *Türk İdare Dergisi*, 72 (426), Mart, 189-220.
- Sinanoğlu, C. (1994). *Verginin Psikolojik Yönü ve Kişisel Tepkilerin Mali Sonuçları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Sirkeci, O. (2011). *KOBİ'lere Yeni Yaklaşımlar Açısından Mikro Girişimlerde Mali Teşvikler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Şahin, A. (2009). *Türkiye'de Optimal Mali Kurallar Açısından Vergi Politikaları ve Vergi Yükü Değerlendirmeleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Şahin, M. ve Bilgihan, M. A. (1999). *GB Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler ve KOBİ'lerin Finansmanı*, AB Sürecinde KOBİ'ler Semineri.
- Şeker, M. ve Yılmaz, B. E. (2007). *Vergiye Karşı Tepkiler: Mükellef Davranışları*, İstanbul SMMMO Yayınları. Erş. Trh.: 22.07.2016 <http://www.istanbulsmmmmodasi.org.tr/yayinlar.asp> adresinden alınmıştır.
- Şentürk, S. H. (2014). Vergiye Gönüllü Uyum Sağlanmasında Fayda İlkesinin Rolü, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Aralık, 9 (3), 129-143.
- Taş, H. Y. (2010). *Avrupa Birliği ve Türkiye'de KOBİ'lerin İstihdam Artırıcı Etkileri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası (Yayın No: 2010-39).

- Taş, R. (2005). *AR-GE Yoğunluğu-Rekabet Gücü İlişkisi Açısından Türkiye-AB Karşılaştırmalı Analizi*. Erş. Trh.: 21.03.2016 <http://maliyesempozyumu.pamukkale.edu.tr/rtas.pdf>. adresinden alınmıştır.
- Taş, B. ve Karaca, Y. (2004). *Küreselleşmenin Vergi Sistemleri Üzerindeki Etkileri Açısından İki Önemli Konu: Vergi Rekabeti ve Elektronik Ticaret*, 19. Türkiye Maliye Sempozyumu.
- Taş, İ. (2001). *Avrupa Birliği'nde Vergi Teşvik ve Uygulamaları ve Uyum Sorunu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir.
- Tavşancıl, E. (2006). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi* (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Tekir, S. (1990). *Vergi Teorisi*. İzmir: Akliselim Ofset Tesisleri.
- Torgler, B., Schneider F. ve Schaltegger C. A. (2010). Local Autonomy, Tax Morale and The Shadow Economy, *Public Choice*, 144 (1), 293-321.
- Torgler, B. (2004). Tax Morale, Trust and Corruption: Empirical Evidence from Transition Countries. *Working Paper*, No: 05.
- Tosuner, M. ve Demir, İ. C. (2009). Vergi Ahlakının Sosyal ve Kültürel Belirleyenleri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*.
- Tosuner, M. ve Demir, İ. C. (2008). Ege Bölgesi'nin Vergi Ahlak Düzeyi, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, X (2), 355-373.
- Tuay, E. ve Güvenç, İ. (2007). *Türkiye'de Mükelleflerin Vergiye Bakışı*. Gelir İdaresi Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı (Yayın No: 51).
- Tunçer, M. (2003). Vergi Ahlakı-Vergi Uyumlu İlişkisi ve Türkiye, *Vergi Sorunları Dergisi*, 181, 92-114.
- Tunçer, M. (2002). Vergilemeye Yaklaşım ve Türkiye. *Vergi Dünyası*, 249.
- Turhan, S. (1996). *Vergi Teorisi ve Politikası*. (6. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Türk, İ. (1992). *Kamu Maliyesi*, Ankara: Turhan Kitabevi.

- Türköz, P. (2008). *KOBİ'lerin Finansman Sorunları ve Bankaların KOBİ'lere Yaklaşımı: Isparta Alan Araştırması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Uludağ, İ. ve Serin, V. (1990). *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler*. İstanbul: İTO Yayınları.
- Ulusoy, R. ve Akarsu, R. (2012). Türkiye'de KOBİ'lere Yapılan Destekler ve İstihdam Üzerindeki Etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23, 105- 126.
- User, İ. (1992). *Vergilemenin Sosyal Psikolojik Sınırı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- User, İ. (t.y.). *Davranış Araştırmaları Işığında Vergi Kaçakçılığı*, Erş. Trh.: 14.03.2016. archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/26MaliCozum/14-YrdDocDrİnciUser68.doc sitesinden alınmıştır.
- Vuslat, U. (2004). *Kayıtdışı Ekonomi Tahmini Yöntem Önerisi: Türkiye Örneği*, Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni, Haziran.
- Waud, N.R. (1985). Tax Aversion, Deficits And The Tax Rate-Tax Revenue Relationship, *Working Paper*, 1533, 1-44.
- Yavuz, B. (2010). *AR-GE Faaliyetlerine İlişkin Teşvikler ve AR-GE Giderlerinin Ums-Tms Kapsamında Mali Tablolara Yansıtılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yazman, İ. ve Akpınar, A. (2001). *Esnaf-Sanatkâr Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Finansmanı-Türkiye ve AB Ülke Uygulamaları*, Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği, Ankara.
- Yenigün, Y. (2012). *Vergi Bilinci ve Vergi Uygulamaları Karşısında Mükelleflerin Davranışları: İstanbul Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Yetiş, N. (2009). TÜBİTAK, AR-GE ve Yenilik, *MÜSİAD Çerçeve Dergisi*, Eylül.

Yılmaz, G. A. (2006). *Kayıt Dışı Ekonomi ve Çözüm Yolları*. İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası. Erş. Trh. 07.04.2016. <http://www.istanbulsmmmmodasi.org.tr/html.asp?id=5796>. adresinden alınmıştır.

Yurttadur, M. (2011). *KOBİ Yönetimi ve Büyüme*. İstanbul: Beta Basım.

Yücel, H. (2000). *Uluslararası Pazarlara Açılmada Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Rolü*. (Uzmanlık Tezi). İGEME, Ankara.

EKLER

EK-1: Ölçme Aracı

Bu anket Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı'nda gerçekleştirilecek bir yüksek lisans tez çalışması için kullanılacaktır. Ankete verilen cevaplar hiçbir kurum ve şahsa verilmeyecek ve toplu olarak değerlendirilecektir. **Araştırmaya katılanların isim belirtmelerine gerek yoktur.** Araştırmanın başarısı ve değeri tümüyle sizin katılımlarınıza bağlıdır. İlginiz için teşekkür eder çalışmalarınızda başarılar dileriz.

R. Tuğba EĞMİR Doç. Dr. Gülsüm GÜRLER HAZMAN (Tez Danışmanı)

1. Cinsiyet Kadın ( ) Erkek ( )
2. Yaş Grubunuz 18-30 ( ) 31-40 ( ) 41-60 ( ) 61 ve üstü ( )
3. Medeni Durumunuz Evli ( ) Bekâr ( ) Boşanmış ( )
4. Eğitim Düzeyiniz İlkokul ( ) Ortaöğretim-Lise ( )
Yükseköğrenim ve Üstü ( )
5. Firmadaki Göreviniz Firma Sahibi ( ) Genel Müdür ( )
Departman Yöneticisi ( ) Diğer (Açıklayınız) .....
6. Mükellefiyet Süreniz 1-5 yıl ( ) 6-10 yıl ( ) 11-20 yıl ( )
20 yıl ve üstü ( )
7. İşyerinizde Çalışan Personel Sayısı .....
8. Firmanızın Faaliyet Gösterdiği Sektör veya İştigal Alanı
Tekstil ( ) Mobilya ( ) Elektrik-Elektronik ( ) Plastik ( ) İnşaat ( )
Kimya ( ) Gıda ( ) Ulaştırma ( ) Bilgi-İletişim ( ) Madencilik ( )
Metal ( ) Diğer (Belirtiniz) .....
9. Firmanızın Hukuki Yapısı Ferdi Mülkiyet ( ) Adi Ortaklık ( )
Kolektif Şirket ( ) Komandit Şirket ( ) Limited Şirket ( ) Anonim Şirket ( )
Kooperatif ( )

VERGİ BİLİNCİ İLE VERGİ TEŞVİKLERİ VE DİĞER TEŞVİKLER HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERE İLİŞKİN SORULAR

1. *Yükümlüsü olduğunuz vergi mevzuatını biliyor musunuz?*

- Hepsini biliyorum Kısmen Biliyorum Kararsızım
 Kısmen Bilmiyorum Hiçbirini Bilmiyorum

2. *Vergi teşviklerinin neler olduğunu genellikle hangi yolla izlemektesiniz?*

- TV- Radyo-Gazete-Dergi Vergi dairesine danışarak Muhasebeci
 Meslektaşlarım ve çevremdekiler vasıtasıyla

3. *Firmanızda genel olarak finansman sorunu yaşanmakta mıdır?*

- Yaşanmıyor Ara sıra yaşanmakta Yoğun olarak yaşanmakta

4. *Firmanızda finansman sorunu yaşanmakta ise sizce bunun sebebi nedir?*

- Alacak tahsilâtında gecikmeler Öz kaynak yetersizliği
 Dış kaynak sağlamadaki güçlükler Sermaye piyasasında girememe
 Finansal yönetimdeki yetersizlikler

Diğer (Belirtiniz) .....

5. *Firmanız finansman sorunlarını nasıl çözmektedir?*

- Kendi imkânlarıyla Yakın çevreden borç alarak
 KOBİ Teşviklerinden Banka Kredisi

Diğer (Belirtiniz) .....

6. *Devlet tarafından sağlanan yatırım teşvik programlarını yeterli buluyor musunuz?*

- Yeterli Kısmen Yeterli Yeterli Değil

7. *Devlet tarafından KOBİ'lere sunulan teşviklerin hangilerinden yararlandınız?*

- Yatırım teşvik Nakit Teşvik Kaynak Kullanımı Destek Primi
 Fon Kaynaklı Kredi Vergisel Teşvikler

Diğer (Belirtiniz) .....

8. *KOSGEB Desteklerinden faydalandınız mı?*

- Evet Hayır

9. *KOSGEB tarafından KOBİ'lere sunulan destek programlarının hangisinden ya da hangilerinden yararlanmışsınız? (Size uygun olan ilk üçünü önem derecesine göre 1,2,3, olarak işaretleyiniz)*

- Yurtiçi sanayi fuarlarına katılım desteği
 Yurtiçi uluslar arası sanayi ihtisas fuarlarına katılım desteği
 Milli katılım düzeyindeki yurtdışı fuarlara katılım düzeyi
 Milli katılım dışındaki yurtdışı fuarlara katılım desteği
 Markaya yönlendirme desteği
 Teknoloji araştırma ve geliştirme desteği

Diğer (Belirtiniz) .....

<i>Desteklerden faydalanıyorsanız lütfen desteklerden hangi sıklıkta yararlandığınızı belirtiniz?</i>	Sık	Bazen	Hiç
AR-GE Destekleri			
Yurtdışı fuar ve sergiler			
Çevre maliyetlerinin desteklenmesi			
Pazar araştırma desteği			
Eğitim desteği			
Yurtdışında mağaza açma desteği			
İhracatta vergi, resim ve harç istisnası			

	LÜTFEN KATILIMIZI İŞARETLEYİNİZ.	Tamamen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
SONUÇLAR	Parasal olarak baktığımda verilen teşvikler yeterlidir.					
	Teşviklerden faydalanmak vergilerimi ödememi kolaylaştırdı.					
	Teşviklerden faydalanmak girişim cesaretimi arttırmıştır.					
	Kullandığım teşvikler vergi yükümü azaltmıştır.					
	KOBİ'lere yönelik teşvikler vergi kayıp ve kaçaklarını azaltır.					
	KOBİ'lere yönelik vergi teşvikleri çeşitlilik itibarıyla yeterlidir.					
	Bürokratik işlemler teşvik başvurusu yapmayı zorlaştırmaktadır.					
	Teşvik başvurusunda bulunmak için istenen şartları sağlamak zordur.					
	Teşvik mevzuatı karmaşıktır					
	Teşviklerden yeterince haberdar olamıyoruz					
ÖNERİLER	KOBİ'ye dönük teşviklerin çeşitlendirilmesi gerekmektedir.					
	Özsermayesi yeterli bir işletmenin teşvik kullanmasına gerek yoktur.					
	KOBİ'lere yönelik teşvikler için gereken şartların biraz daha hafifletilmesi gereklidir.					
	KOBİ'lere yönelik teşvikler ve tüm teşvik mevzuatının yeniden gözden geçirilmesi ve kapsamının genişletilmesi gereklidir.					